ANALIZĂ

Igor Munteanu
Liubomir Chiriac
Veaceslav Ioniță
Septembrie 2026

Regiunea transnistreană în 2026: criză structurală, convergență economică și perspective de reintegrare

www.viitorul.org

Friedrich Ebert Stiftung

Imprint

Editor
Friedrich-Ebert-Stiftung e.V.
sucursala Chișinău (Moldova)
Strada București 111
Chișinău, MD-2012
Republica Moldova

Responsabil:
Felix Hett
E-mail: fes.moldova@fes.de
Tel. +373 [22] 855830
moldova.fes.de

Grafică
Angela Ivanesi

Grafică copertă
Dragoș Popa????

Autor fotografie copertă:
????

Notă de limitare a responsabilității
Această publicație a fost realizată de către Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” în parteneriat cu Fundația „Friedrich Ebert” Moldova (FES).

Opiniile exprimate în această publicație aparțin autorilor și nu reprezintă în mod neapărat opinia FES. IDIS „Viitorul” nu își asumă luări de atitudine colective.

Comercializarea publicațiilor FES nu este permisă decât cu aprobarea în scris a Fundației „Friedrich Ebert”.

Septembrie 2026
© Friedrich-Ebert-Stiftung e.V.

Mai multe publicații ale Fundației „Friedrich Ebert” pot fi găsite aici:
↗ www.fes.de/publikationen

Authori:
Igor Munteanu
Liubomir Chiriac
Veaceslav Ioniță
Septembrie 2026

Regiunea transnistreană în 2026: criză structurală, convergență economică și perspective de reintegrare

Chișinău, 2026

Conținut

Lista figurilor și tabelelor 6

Lista abrevierilor 8

Sumar Executiv 9

Scenariile de reintegrare 10

Direcțiile prioritare de politici publice 10

Metodologia cercetării 11

Capitolul I. Indicatorii macroeconomici de bază ai regiunii transnistrene 13

Date generale și particularitățile regiunii 13

Dinamica economică și inversarea avantajului istoric 14

Cursul valutar și rezervele băncii republicane din Transnistria 20

Modelul de funcționare a economiei regiunii se bazează pe: 23

Concluzie 23

Capitolul II. Evoluția socială a regiunii 25

Criza demografică și depopularea accelerată a regiunii transnistrene 25

Dezechilibrul dintre natalitate și mortalitate 26

Migrația forței de muncă: mecanism de ajustare și factor de declin 27

Veniturile salariale: divergență structurală și pierderea competitivității . . . 27

Sistemul de pensii: de la avantaj la vulnerabilitate critică 29

Regiunea din stânga Nistrului – contracții structurale 31

Concluzii 31

Capitolul III. Situația socio-economică și structura economiei regiunii 33

Sectorul agro-industrial al regiunii din stânga Nistrului 33

Structura și dinamica dezvoltării industriei în regiune 34

Analiza comparativă a dezvoltării industriei pe cele două maluri ale Nistrului 37

Evoluția producției agricole din regiune 38

Analiza comparativă a construcției de locuințe pe cele două maluri ale Nistrului 40

Concluzii 41

Capitolul IV. Comerțul extern al regiunii transnistrene 42

Evoluția comerțului extern al regiunii 42

Analiza comparativă a comerțului extern pe cele două maluri ale Nistrului 43

Reorientarea comerțului extern al regiuni și creșterea rolului UE ca piață de desfacere a produselor locale 44

Integrarea comercială și accesul la piața Uniunii Europene 46

Concluzii 47

Capitolul V. Relațiile comerciale dintre cele două maluri ale Nistrului 48

Dinamica comerțului dintre cele două maluri ale Nistrului 48

Balanța comercială în comerțului dintre cele două maluri ale Nistrului . . . 50

Capitolul VI. Bugetul public, sistemul fiscal și sustenabilitatea financiară . . . 53

Dinamica veniturilor, cheltuielilor și deficitului bugetului consolidat din regiune 53

Deficitul bugetar și sursele de finanțare a acestuia 53

Analiza comparativă a veniturilor bugetelor consolidate pe cele două maluri ale Nistrului 54

Cheltuielile bugetare și analiza comparativă între cele două maluri ale Nistrului 55

Investițiile în infrastructură 56

Bugetele Locale 57

Concluzii 58

Capitolul VII. Scenarii de reintegrare economică, socială și instituțională 59

Scenariul Status Quo sau conivență 59

Scenariul unei crize accelerate 60

Scenariul reintegrării economice cu RM 62

Scenariul reintegrării politice și instituțională deplină 64

Evaluarea comparativă a scenariilor și implicații de secvențiere 66

Capitolul VIII. Armonizarea legislației dintre cele două maluri ale Nistrului . 69

Premisele armonizării 69

Principiile directoare ale procesului de armonizare 69

Integrarea etapizată a întreprinderilor 70

Armonizarea fiscală 70

Armonizarea vamală și integrarea comercială formală 71

Integrarea graduală a sistemului financiar-bancar 72

Cadrul juridic al activității economice 72

Protecția socială și mobilitatea forței de muncă 73

Mecanismele de implementare 73

Concluzii 73

Lista figurilor și tabelelor

Figura 1. PIB pe cap de locuitor pe cele două maluri ale Nistrului, mii USD 16

Figura 2. Evoluția PIB pe cele două maluri ale Nistrului, indice raportat la anul 2010 16

Figura 3. Evoluția inflației pe cele două maluri ale Nistrului 19

Figura 4. Creșterea cumulativă a prețurilor în ultimii cinci ani 19

Figura 5. Evoluția prețurilor la bunuri și servicii pe cele două maluri ale Nistrului, raportată la anul 2001 20

Figura 6. Rezervele valutare în stânga Nistrului, 2008–2020 21

Figura 7. Evoluția cursului rublei din stânga Nistrului și al leului moldovenesc față de dolarul SUA, 2005–2026 21

Figura 8. Evoluția cursului de schimb al leului moldovenesc față de rubla transnistreană, 2005–2026, lei pentru 1 rublă 22

Figura 9. Populația din stânga Nistrului, mii persoane 26

Figura 10. Mișcarea naturală a populației din stânga Nistrului, mii persoane 27

Figura 11. Creșterea reală a veniturilor salariale în stânga și dreapta Nistrului, 2014–2025 28

Figura 12. Salariul mediu lunar pe ambele maluri ale Nistrului, mii lei 28

Figura 13. Creșterea reală a veniturilor salariale comparativ cu 2001 29

Figura 14. Mărimea medie a pensiei pentru limita de vârstă pe cele două maluri ale Nistrului, 1998–2025, lei/lună 30

Figura 15. Creșterea reală a veniturilor din pensia pentru limita de vârstă comparativ cu 2001 30

Figura 16. Creșterea anuală reală a pensiei pe cele două maluri ale Nistrului 31

Figura 17. Producția industrială și agricolă în stânga Nistrului, mld. ruble transnistrene 33

Figura 18. Structura industriei din stânga Nistrului 34

Figura 19 Producția industrială din stânga Nistrului 35

Figura 20. Indicele producției industriale în stânga Nistrului 36

Figura 21. Producția industrială din stânga Nistrului comparativ cu 1989 (100%) 36

Figura 22. Producția industrială pe cele două maluri ale Nistrului, mld. lei 37

Figura 23. Producția industrială pe cap de locuitor, USD 38

Figura 24. Producția agricolă în stânga Nistrului comparativ cu maximul istoric din 1987 (100%) 39

Figura 25. Evoluția producției agricole globale în ultimii zece ani 39

Figura 26. Producția agricolă globală în stânga Nistrului, mld. ruble 40

Figura 27. Locuințe date în exploatare la 1000 de locuitori, m² (media anuală) 40

Figura 28. Exporturile și vânzările pe malul drept al Nistrului, mln. USD 42

Figura 29. Exporturile per capita, mii USD 43

Figura 30. Exporturile regiunii transnistrene în 2025, % 43

Figura 31. Exporturile din stânga Nistrului către UE și UEE (fără vânzările către malul drept al Nistrului) 44

Figura 32. Exporturile din stânga Nistrului, mln USD (fără vânzările către malul drept al Nistrului) 44

Figura 33. Exporturile din stânga Nistrului către România și Federația Rusă (fără vânzările către malul drept al Nistrului) 45

Figura 34. Structura exporturilor din stânga Nistrului în prima jumătate a anilor 2024-2025, mln USD 45

Figura 35. Modificările structurale ale exporturilor din stânga Nistrului în contextul crizei din 2025 (date pentru prima jumătate a anului) 46

Figura 36. Vânzările din stânga Nistrului în afara regiunii, mln. USD 48

Figura 37. Ponderea vânzărilor către malul drept al Nistrului în totalul vânzărilor 49

Figura 38. Relațiile comerciale dintre cele două maluri ale Nistrului, mln. USD 49

Figura 39. Relațiile comerciale ale regiunii din stânga Nistrului cu malul drept, mln. USD 50

Figura 40. Bugetul public planificat în stânga Nistrului, mld. ruble transnistrene 53

Figura 41. Veniturile bugetului public pe cap de locuitor, mii lei 54

Figura 42. Veniturile bugetului public raportate la PIB, % 55

Figura 43. Cheltuielile bugetului public pe cap de locuitor, mii lei 55

Figura 44. Creșterea/ scăderea reală a cheltuielilor publice comparativ cu anul 2015, % 56

Figura 45. Fondul rutier din stânga Nistrului, mln. ruble transnistrene 56

Figura 46. Bani alocați pentru drumuri, mii/km 57

Figura 47. Cheltuielile bugetelor locale din stânga Nistrului, mld. ruble transnistrene 57

Figura 48. Cheltuielile bugetelor locale pe cap de locuitor, mii lei 58

Tabele

Tabelul 1. Indicatorii macroeconomici de bază în analiză comparativă între malul stâng și malul drept al Nistrului 15

Tabelul 2. Evaluarea comparativă a scenariilor de reintegrare pe cinci criterii de politici publice 68

Lista abrevierilor

BNM – Banca Națională a Moldovei

BNS – Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova

BPR – Biroul Politici de Reintegrare al Republicii Moldova

CSI – Comunitatea Statelor Independente

DCFTA – Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (Deep and Comprehensive Free Trade Area)

HoReCa – Sectorul hotelier, al restaurantelor și al serviciilor de catering

IDIS „Viitorul" – Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul"

kWh – kilowatt-oră

MCI – Misiune Civilă Internațională

MDL – Leul moldovenesc

MGRES – Centrala termoelectrică de la Cuciurgan (Moldavskaia GRES)

MMZ – Uzina Metalurgică Moldovenească de la Râbnița

ONU – Organizația Națiunilor Unite

OSCE – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa

OSW – Centrul de Studii Estice de la Varșovia (Ośrodek Studiów Wschodnich)

PIB – Produsul Intern Brut

PMR – „Republica Moldovenească Nistreană" (entitate autoproclamată, nerecunoscută internațional)

PRB – Banca Republicană Nistreană (banca centrală de facto a regiunii transnistrene)

RAO EES – Sistemele Energetice Unificate ale Rusiei (РАО «ЕЭС России»)

RM – Republica Moldova

RSSM – Republica Sovietică Socialistă Moldovenească

SUA – Statele Unite ale Americii

SWIFT – Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (sistemul internațional de mesagerie financiară interbancară)

TVA – Taxa pe valoarea adăugată

UE – Uniunea Europeană

UEE – Uniunea Economică Eurasiatică

USD – Dolarul american

Sumar Executiv

Anul 2026 marchează o schimbare importantă în abordarea problemei transnistrene. După o perioadă îndelungată în care procesul de reglementare s-a concentrat în principal asupra negocierilor politice și gestionării status-quo-ului, autoritățile Republicii Moldova au început să acorde un rol mai important instrumentelor economice, fiscale și instituționale aflate în competența lor directă. Fondul de Convergență, instituit în 2026, urmărește armonizarea graduală a regimurilor aplicabile TVA și accizelor, eliminarea etapizată a unor facilități fiscale și utilizarea resurselor colectate pentru proiecte de dezvoltare economică și socială pe malul stâng al Nistrului. Acest mecanism reflectă trecerea către o abordare bazată pe integrarea funcțională și extinderea graduală a regulilor comune, fără soluționarea imediată a statutului politic al regiunii.

Convergența dintre cele două maluri nu pornește însă de la zero. Întreprinderile din regiune utilizează deja certificatele de origine, procedurile vamale și infrastructura financiară a Republicii Moldova pentru accesul la piețele externe. Piața de pe malul drept a devenit una dintre principalele destinații pentru bunurile produse în regiune, iar Uniunea Europeană reprezintă principala piață pentru exporturile externe. Mobilitatea forței de muncă și utilizarea serviciilor de pe malul drept contribuie, la rândul lor, la apropierea economică și socială. Obiectivul politicilor publice nu este, prin urmare, crearea integrării de la zero, ci formalizarea și consolidarea unui proces deja existent, într-o manieră graduală, echitabilă și predictibilă.

Economia regiunii nu traversează doar o criză conjuncturală, ci trece printr-o transformare structurală. Modelul bazat pe accesul la energie în condiții preferențiale, menținerea administrativă a cursului valutar și susținerea întreprinderilor energointensive își pierd capacitatea de a genera venituri și de a asigura stabilitatea socială. În 2025, PIB-ul regiunii s-a contractat, potrivit estimărilor studiului, cu aproximativ 19,4%, iar producția industrială s-a redus cu circa 20%, una dintre cele mai severe contracții din ultimii 15 ani. Exporturile externe și vânzările către malul drept s-au redus cu peste 50%, în special ca urmare a diminuării activității în sectoarele energetic și metalurgic.

Declinul economic este însoțit de deteriorarea veniturilor populației și de adâncirea decalajului față de malul drept. Lipsa rezervelor valutare efective, menținerea administrativă a cursului rublei transnistrene și dependența de încasările exportatorilor sporesc riscul unor ajustări valutare, bugetare și sociale dezordonate. Economia regiunii a devenit tot mai dependentă de accesul la piața de pe malul drept, de sistemul bancar al Republicii Moldova și de oportunitățile comerciale oferite prin relația Republicii Moldova cu Uniunea Europeană. Aceste dependențe arată că regiunea nu dispune de o autonomie economică reală, chiar dacă păstrează instituții financiare și administrative separate.

Criza demografică limitează suplimentar posibilitățile de redresare. Populația înregistrată a regiunii s-a redus de la aproximativ 731.000 de persoane în anul 1990 la circa 460.000 în 2025, ceea ce reprezintă o diminuare de peste 37%. Populația efectiv prezentă în regiune este estimată la aproximativ 295.000 de persoane, iar numărul celor plecați peste hotare, la circa 165.000. Migrația este însoțită de un spor natural negativ persistent: în ultimii 25 de ani, diferența dintre numărul nașterilor și cel al deceselor a generat o pierdere cumulativă estimată la aproximativ 76.600 de persoane. Aceste evoluții reduc forța de muncă disponibilă, consumul intern, baza de contribuabili și capacitatea sistemelor sociale de a funcționa în mod sustenabil.

Structura economiei regiunii rămâne rigidă și concentrată în câteva sectoare și întreprinderi sistemice. Energetica și metalurgia reprezintă împreună peste 60% din producția industrială, iar funcționarea întregului sistem socioeconomic depinde în mare măsură de MGRES și MMZ. Orice șoc care afectează aceste întreprinderi se transmite rapid asupra exporturilor, furnizorilor locali, veniturilor bugetare, ocupării forței de muncă și consumului. Agricultura, industria alimentară, industria ușoară și serviciile nu dispun încă de dimensiunea, capitalizarea și infrastructura necesare pentru a compensa declinul industriei grele.

Sprijinul energetic și financiar acordat de Federația Rusă a fost esențial pentru menținerea modelului economic al regiunii, dar nu a generat o dezvoltare sustenabilă. Accesul la gaze naturale în condiții preferențiale a permis funcționarea întreprinderilor energointensive, menținerea unor tarife reduse și acoperirea unei părți importante a deficitului bugetar. În 2026, aproximativ 40% din cheltuielile bugetare planificate sunt acoperite din veniturile asociate comercializării gazelor. Acest mecanism a atenuat temporar efectele declinului, dar a întârziat modernizarea și diversificarea economiei, precum și dezvoltarea unei competitivități bazate pe productivitate, inovare și investiții.

Bugetul regiunii reflectă aceleași vulnerabilități. Veniturile proprii acoperă doar o parte din cheltuielile planificate, iar deficitul este finanțat prin acumularea datoriei și prin mecanisme insuficient de transparente. Cheltuielile sunt dominate de componente rigide, precum pensiile, salariile și securitatea, ceea ce lasă un spațiu redus pentru investiții publice. Bugetul funcționează astfel, în principal, ca un instrument de menținere a

serviciilor curente și de gestionare a supraviețuirii economice, mai degrabă decât ca un instrument de dezvoltare.

În același timp, integrarea comercială dintre cele două maluri este deja avansată. În 2025, aproximativ 77% din exporturile externe ale regiunii au fost orientate către piața Uniunii Europene, iar peste 86% din vânzările realizate în afara regiunii, inclusiv cele către malul drept, depind de procedurile vamale, certificatele de origine și cadrul juridic administrat de Republica Moldova. Malul drept absoarbe aproximativ jumătate din bunurile comercializate în afara regiunii și reprezintă o sursă importantă de lichiditate pentru economia transnistreană. Această integrare rămâne însă fragilă, fiind limitată de dificultățile legate de transferurile financiare, certificarea produselor, infrastructura logistică, accesul la informații, recunoașterea documentelor și barierele administrative aplicate în regiune.

Scenariile de reintegrare

Studiul analizează patru scenarii care nu trebuie interpretate ca opțiuni complet separate. Menținerea *status-quo*-ului sau conivența presupune continuarea ambiguității politice, juridice și economice și acceptarea selectivă a beneficiilor cooperării, fără reforme instituționale substanțiale. Acest scenariu nu reprezintă o stare de echilibru, deoarece degradarea economică, demografică și fiscală continuă, iar costurile amânării cresc în timp. Scenariul unei crize accelerate poate rezulta din suprapunerea unor șocuri energetice, industriale și bugetare, din suspendarea activității întreprinderilor sistemice sau din aplicarea insuficient pregătită a unor reforme fiscale și vamale. Acesta ar genera costuri sociale și fiscale ridicate, șomaj, migrație accelerată și presiuni asupra serviciilor publice, obligând Republica Moldova și partenerii externi să intervină în condiții de urgență.

Reintegrarea economică graduală presupune extinderea planificată și etapizată a regulilor fiscale, vamale, financiare și juridice ale Republicii Moldova, fără soluționarea imediată a statutului politic. Reintegrarea politică și instituțională deplină presupune integrarea regiunii în ordinea constituțională a Republicii Moldova, transferul gradual al competențelor administrative, judiciare și de securitate și instituirea unor mecanisme tranzitorii care să asigure continuitatea serviciilor publice și protecția drepturilor populației. Evaluarea comparativă arată că reintegrarea economică graduală reprezintă calea cea mai fezabilă a tranziției, în timp ce reintegrarea politică și instituțională deplină descrie posibilul rezultat final. Cele două scenarii pot constitui etape succesive ale aceluiași proces. Alegerea reală de politică publică nu este între păstrarea situației actuale și reintegrarea imediată, ci între o ajustare planificată și una impusă de criză.

Direcțiile prioritare de politici publice

Procesul trebuie să înceapă cu domeniile în care convergența este deja avansată: formalizarea relațiilor comerciale, simplificarea procedurilor, integrarea întreprinderilor exportatoare și consolidarea accesului la piața Republicii Moldova și la piața Uniunii Europene. Companiile care beneficiază de acordurile comerciale și de documentele emise de autoritățile constituționale trebuie să respecte cerințele corespunzătoare de raportare, trasabilitate și conformare. Întreprinderile orientate exclusiv spre piața regiunii trebuie stimulate să se integreze prin proceduri simplificate, acces la finanțare, protecție juridică, mecanisme de garantare și programe de dezvoltare.

Armonizarea fiscală trebuie realizată gradual și corelată cu capacitatea populației, a întreprinderilor și a instituțiilor de a absorbi schimbările. Studiul propune un orizont orientativ de patru până la zece ani și recomandă ca presiunea fiscală suplimentară să nu crească cu mai mult de aproximativ 1% din PIB-ul regiunii anual. Introducerea TVA trebuie precedată de crearea registrelor, digitalizarea administrării și instruirea contribuabililor, iar colectarea poate fi plafonată temporar la 3–5% din PIB-ul regiunii în etapa inițială. Accizele pot fi armonizate pe o perioadă de până la zece ani, iar reformarea contribuțiilor poate porni de la cote orientative de 18% pentru asigurările sociale și 2% pentru asigurările medicale. Acești parametri reprezintă repere pentru proiectarea tranziției și trebuie ajustați în funcție de venituri, productivitate și capacitatea administrativă.

Armonizarea fiscală și vamală trebuie însoțită de integrarea graduală a sistemului financiar-bancar, de un acces mai larg la conturi și credite, de recunoașterea condiționată a documentelor și contractelor, de protecția drepturilor de proprietate și de mecanisme credibile de soluționare a litigiilor. În domeniul social sunt necesare recunoașterea perioadelor de contribuție, portabilitatea pensiilor și indemnizațiilor, extinderea accesului la asigurări medicale și măsuri compensatorii pentru persoanele și întreprinderile afectate de tranziție.

Fondul de Convergență trebuie să constituie principalul instrument financiar al procesului, susținând infrastructura, întreprinderile mici și mijlocii, digitalizarea, recalificarea profesională și protecția grupurilor vulnerabile. Credibilitatea sa va depinde de criterii publice de eligibilitate, proceduri transparente, acces efectiv pentru comunități și întreprinderi și monitorizarea independentă a utilizării resurselor. Coordonarea tehnică poate fi asigurată printr-o Platformă Permanentă de Convergență Economică, care să reunească instituțiile publice, mediul de afaceri, comunitățile locale și experții relevanți.

Convergența nu trebuie redusă la introducerea unor taxe sau la extinderea formală a jurisdicției Republicii Moldova. Fiecare obligație nouă trebuie însoțită de beneficii concrete, inclusiv acces la finanțare, servicii publice, protecție juridică, piețe și programe de dezvoltare. Un proces prea lent ar prelungi degradarea și dependența de resurse externe, iar unul prea rapid ar putea provoca un șoc economic și social. Numai o secvențiere clară, susținută de măsuri compensatorii și condiționalități transparente, poate transforma integrarea economică existentă într-un proces gradual și durabil de reintegrare instituțională.

Metodologia cercetării

Studiul reprezintă o analiză comprehensivă a raioanelor din estul Republicii Moldova, inclusiv a regiunii transnistrene, și urmărește examinarea unor scenarii durabile de reglementare a conflictului prelungit și de integrare graduală a regiunii în spațiul constituțional al Republicii Moldova.

Cercetarea a inclus o analiză detaliată a comerțului dintre cele două maluri ale Nistrului și a comerțului extern al regiunii, inclusiv a exporturilor orientate către piața Uniunii Europene. Au fost examinate mecanismele care pot contribui la extinderea, eficientizarea și formalizarea convergenței economice, precum și adaptările necesare pentru respectarea cerințelor aplicabile pe piața europeană. Autorii au analizat date statistice referitoare la structura economiei regiunii, rolul întreprinderilor mari, dependența de piețele externe, relațiile dintre întreprinderi și alte vulnerabilități sistemice care afectează în prezent economia regiunii. De asemenea, a fost examinat regimul fiscal aplicat pe malul stâng al Nistrului și diferențele acestuia față de sistemul fiscal al Republicii Moldova, din perspectiva unei eventuale armonizări.

Cercetarea a inclus și informații obținute în cadrul discuțiilor, interviurilor semi-structurate și consultărilor directe cu reprezentanți ai mediului de afaceri din regiunea transnistreană, lideri comunitari și persoane implicate în diverse activități economice. Aceste discuții au urmărit identificarea barierelor care afectează activitatea întreprinderilor, a mecanismelor informale de adaptare și a soluțiilor care ar putea fi relevante pentru consolidarea politicilor de convergență economică. Consultările cu locuitorii și antreprenorii din regiune au permis, de asemenea, colectarea percepțiilor privind riscurile sociale și economice asociate convergenței fiscale. Aceste informații au fost utilizate pentru evaluarea implicațiilor practice ale unei eventuale armonizări fiscale și administrative.

Autorii au analizat diferențele existente în ceea ce privește povara fiscală suportată de mediul de afaceri și au examinat posibile scenarii de adaptare a economiei regiunii la TVA, accize, taxe vamale și alte cerințe fiscale și administrative. Analiza a urmărit identificarea unui model de tranziție care să limiteze practicile neconcurențiale și mecanismele rentiere, fără a produce costuri disproporționate pentru întreprinderi și populație. În pofida dificultăților legate de colectarea datelor statistice, generate de opacitatea metodologiilor de calcul, publicarea nesistematică a informațiilor și comparabilitatea redusă a datelor, studiul confirmă existența unei interdependențe economice și comerciale importante între cele două maluri ale Nistrului.

Dinamica exporturilor către piața Uniunii Europene indică existența unei capacități de adaptare a mediului de afaceri privat la schimbările contextului regional. Această concluzie este susținută de discuțiile și interviurile realizate în procesul de elaborare a studiului. O parte importantă a informațiilor a fost colectată din surse deschise, studii și rapoarte publicate în reviste de specialitate, precum și prin utilizarea unor metode calitative și cantitative. Datele statistice publicate de Biroul Național de Statistică au fost coroborate, acolo unde a fost posibil, cu informațiile regiunii și rapoarte internaționale.

Alte informații au fost solicitate și obținute de la autoritățile publice ale Republicii Moldova. În domenii mai specifice, inclusiv în cel al drepturilor omului, au fost utilizate date indirecte din rapoarte de monitorizare, comunicate oficiale, interviuri și mărturii semi-structurate. Aceste surse au vizat cazuri de rele tratamente, detenții arbitrare, abuzuri electorale și alte forme de presiune exercitate asupra unor persoane din regiune, inclusiv asupra reprezentanților opoziției și ai societății civile.

În concordanță cu obiectivul cercetării, autorii au formulat mai multe scenarii și traiectorii de reintegrare economică graduală, de la menținerea situației actuale de *status-quo*-ului până la convergența economică și integrarea instituțională. Aceste scenarii au fost evaluate în funcție de fezabilitatea politică, impactul asupra păcii și stabilității regionale, capacitatea administrativă de coordonare și implementare, voința politică și disponibilitatea sprijinului extern.

Studiile și rapoartele utilizate au fost completate prin vizite pe teren, care au permis colectarea unor informații originale despre procesele economice, sociale și politice din regiune. Acolo unde datele disponibile au permis acest lucru, autorii au utilizat analize și statistici comparative pentru cele două maluri ale Nistrului. De asemenea, au fost organizate întâlniri cu oameni de afaceri și activiști civici de pe malul stâng al Nistrului, în cadrul cărora au fost testate anumite ipoteze și interpretări și au fost analizate percepțiile mediului de afaceri și ale societății civile privind situația economică, socială și politică din regiune.

În cadrul cercetării au fost utilizate informații colectate în trei focus-grupuri desfășurate în perioada 2024–2026, precum și interviuri aprofundate realizate în 2026 cu persoane bine informate despre situația din regiune. La fiecare focus grup au participat, de regulă, între 7 și 15 persoane, selectate în funcție de criteriul geografic, domeniul de activitate și dimensiunea afacerii. Organizarea activităților de cercetare a fost

afectată de reticența unor potențiali participanți și de teama acestora de a fi identificați sau expuși în raport cu structurile de facto din regiune. Din considerente de siguranță și confidențialitate, toate focus-grupurile și interviurile au fost desfășurate la sediul IDIS din Chișinău.

O altă limitare importantă a cercetării a fost accesul restricționat la datele și statisticile colectate de structurile de facto din regiunea transnistreană, precum și lipsa unor indicatori echivalenți celor publicați de Biroul Național de Statistică.[1]

Ultimul anuar statistic al regiunii disponibil public datează din 2020. Datele referitoare la ultimii cinci ani au fost colectate și interpretate de experții IDIS în baza informațiilor fragmentare, publicate neregulat pe paginile unor structuri de la Tiraspol, inclusiv ale așa-numitului minister al economiei și ale serviciului vamal al regiunii. Acolo unde a fost posibil, colectarea, analiza și interpretarea datelor au fost realizate în conformitate cu metodologia utilizată de Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.

1 Cel mai recent anuar statistic privind economia Transnistriei, publicat la Tiraspol, datează din 2020. De menționat că primul anuar statistic apare abia în anul 2003, acoperind perioade statistice începând cu 1998. Lipsa datelor relevante pentru analiza economiei transnistrene pentru perioada de până în 1998 este suplinită prin estimările autorului, realizate pe baza unor studii și cercetări alternative, inclusiv a datelor privind volumul producției agricole și a rapoartelor CISR din perioada 1994-2001).

Capitolul I. Indicatorii macroeconomici de bază ai regiunii transnistrene

Date generale și particularitățile regiunii

Economia regiunii transnistrene s-a dezvoltat în timp ca un cluster industrializat, integrat la nivel regional, cu o rată de industrializare de patru ori mai înaltă decât pe malul drept al Nistrului, o agricultură intensivă, susținută de sisteme de irigare și de procesarea locală a producției, o industrie grea, inclusiv metalurgică și constructoare de mașini, centrale termoelectrice și fabrici de armament. Conform datelor statistice din acea perioadă, gradul de urbanizare pe malul stâng al Nistrului era de două ori mai mare decât pe malul drept. În perioada 1990–1992, nivelul de trai în Transnistria era cu 15–20% mai scăzut decât media înregistrată în RSSM. Din 1992, regiunea transnistreană s-a aflat în centrul unor confruntări de interese politice și economice, implicând relații complexe cu statul-patron, Federația Rusă, interese divergente la nivelul elitelor industriale și economice locale, precum și un cadru limitat de relații cu Republica Moldova, a cărei suveranitate asupra regiunii este contestată de administrația de la Tiraspol prin orientarea sa către Rusia.

În ultimii 35 de ani, regiunea a beneficiat de un sistem anual de subvenții acordate de Federația Rusă, a căror valoare cumulată este estimată la zeci de miliarde de dolari americani. Peste 70% din subvențiile federale au fost acordate sub forma livrărilor de gaze naturale, în valoare de peste 11 miliarde USD. Incluzând dobânzile și penalitățile calculate în baza unor decizii ale Curții de Arbitraj de la Sankt Petersburg, datoriile depășesc 15 miliarde USD.[2] Din 2008, peste 150.000 de pensionari din Transnistria beneficiază sporadic de ajutoare financiare pentru pensii, cunoscute drept „pensia lui Putin". Valoarea acestora s-a ridicat la peste 260 milioane de ruble transnistrene, echivalentul a aproximativ 27 milioane USD la cursul din 2010.[3] În prezent, datele privind asistența financiară acordată de Rusia populației în etate din Transnistria nu sunt accesibile și, prin urmare, nu pot fi utilizate pentru calcularea veniturilor reale ale populației.

Asistența externă acordată anual Transnistriei a creat o zonă distinctă de confort economic și privilegii: 1) industria a beneficiat de acces la energie ieftină;[4] 2) populația a achitat tarife preferențiale pentru serviciile comunale, inclusiv pentru gaze naturale și energie electrică; 3) bugetul regiunii a beneficiat de venituri suplimentare din vânzarea energiei, inclusiv din producerea energiei electrice și comercializarea gazelor naturale la prețuri subvenționate. Acest mecanism a permis menținerea unui sistem fiscal mult mai relaxat decât cel existent pe malul drept.

Pentru comparație, povara fiscală asupra mediului de afaceri și a populației de pe malul stâng al Nistrului reprezintă aproximativ 20% din PIB, în timp ce, pe malul drept, acest indicator depășește 30%. Sprijinul semnificativ acordat de Federația Rusă a inclus furnizarea gazelor naturale neachitate de către autoritățile transnistrene. Resursele colectate de la populație și de la mediul de afaceri pentru consumul de energie reprezintă principala sursă financiară utilizată pentru acoperirea deficitului bugetar. În medie, aproximativ 40% din totalul cheltuielilor bugetare ale regiunii sunt acoperite anual din această sursă, prevăzută în documentele bugetare într-un articol secretizat.

În acest mod, autoritățile au beneficiat de o marjă discreționară largă în furnizarea energiei la prețuri preferențiale pentru populație și mediul de afaceri, creând avantaje considerabile pentru companiile din regiune. În plus, resursele acumulate de autoritățile de la Tiraspol au contribuit la crearea aparenței unei bunăstări economice prin politici și prestații sociale destinate persoanelor în etate, ajutoare umanitare, proiecte sociale și de infrastructură, burse de studii, credite avantajoase pentru întreprinderile mici și mijlocii, precum și programe de conversie destinate companiilor afiliate complexului militar-industrial. Acest mecanism a funcționat ca un veritabil sistem de rente între statul-patron și autoritățile de la Tiraspol.

Timp de mai mulți ani, acest sistem a transferat beneficii directe populației și companiilor din regiune în schimbul loialității geopolitice. Această relație s-a reflectat în adoptarea unor legi inspirate din modelul Federației Ruse, în alinierea programelor de studii, în privatizarea unor întreprinderi sistemice în beneficiul unor oligarhi influenți, precum și în

2 Contractul privind livrarea gazelor naturale de către Gazprom către Republica Moldova, prin intermediul SA „Moldovagaz", conține o clauză referitoare la soluționarea disputelor prin sesizarea Curții de Arbitraj de la Sankt-Petersburg. Dobânzile aferente obligațiilor neachitate la termen continuă să se acumuleze și reprezintă, la rândul lor, o formă de subvenționare a regimului din stânga Nistrului, în condițiile în care obligația financiară de restituire este lăsată la discreția beneficiarului.

3 IPN, 26.02.2010, „Autoritățile transnistrene distribuie ajutor financiar umanitar oferit de Rusia". Sursa. https://www.old.ipn.md/ro/autoritatile-transnistrene-au-repartizat-ajutorul-umanitar-financiar-care-urmeaz-7965_980883.html

4 În 2024, datoriile Transnistriei depășeau 10 mld. USD. „Enclava secesionistă se îngroapă în datorii! Creanțele Tiraspolului pentru gaz au ajuns la 10 miliarde de dolari", 30.01.2024. https://bani.md/enclava-secesionista-se-ingroapa-in-datorii-creantele-tiraspolului-pentru-gaz-au-ajuns-la-10-miliarde-de-dolari/

realizarea unor conversii tehnologice care au contribuit la integrarea acestora în complexul militar-industrial rusesc.

În 2025, povara fiscală suportată de contribuabili era de 1,7 ori mai mică decât pe malul drept al Nistrului. În timp ce veniturile bugetului public reprezintă pe malul drept aproximativ 51% din PIB, pe malul stâng al Nistrului același indicator constituie 20,4% din PIB-ul regiunii. În 2021, diferența dintre valorile acestui indicator pe cele două maluri era de două ori. Sistemul fiscal al regiunii nu include TVA, deși discuțiile privind necesitatea introducerii acestei taxe au loc încă din 2016.

În pofida beneficiilor de care locuitorii regiunii transnistrene s-au bucurat timp de trei decenii, economia regiunii se află într-o stare de colaps, înregistrând o degradare accelerată a principalilor indicatori economici.

Prezentul studiu analizează acești indicatori macroeconomici, tendințele manifestate în economie și procesele declanșate recent în regiunea transnistreană, pentru a evidenția factorii care au determinat deteriorarea situației economice și sociale, în pofida sprijinului extern semnificativ de care regiunea a beneficiat anual. Totodată, studiul examinează modul în care aceste evoluții au fost influențate de lipsa recunoașterii internaționale, fragilitatea piețelor externe și schimbarea contextului regional.

Dinamica economică și inversarea avantajului istoric

Analizând evoluțiile economiei transnistrene în perioada 1990–2026, putem constata existența câtorva etape distincte.

Prima etapă, cuprinsă între anii 1990 și 2000, a coincis cu prăbușirea sistemului sovietic centralizat și cu adaptarea fostelor entități industriale la economia de piață. Regiunea a parcurs, în linii mari, aceleași procese ca economia de pe malul drept, cu excepția faptului că, în primii doi ani de la separarea de Republica Moldova, economia regiunii a funcționat pornind de la iluzia unei posibile autonomii economice, concepută după modelul „cetății asediate". Ulterior, a urmat o contracție economică mult mai accentuată. În raport cu 1990, producția industrială s-a redus de aproximativ trei ori, iar producția agricolă, de aproximativ 15 ori. Producția agricolă din regiune a continuat să scadă până în 2005, după care, odată cu atingerea nivelului minim, a înregistrat o anumită recuperare. Cu toate acestea, în 2025, aceasta reprezenta doar 13% din volumul real al producției agricole din 1990. Economia transnistreană a trecut, astfel, prin schimbări structurale profunde. Producția industrială pe cap de locuitor din regiune a ajuns la un nivel comparabil cu cel de pe malul drept, în condițiile în care, în 1990, aceasta era de trei ori mai mare. Majoritatea indicatorilor macroeconomici au fost puternic afectați de schimbarea formelor de proprietate, dispariția sistemului economic centralizat și volatilitatea piețelor.

A doua perioadă, cuprinsă între anii 2001 și 2015, a coincis cu schimbările politice de la Tiraspol, cu succesiunea administrațiilor Smirnov–Șevciuc și cu accelerarea adaptării economiei regiunii la contextul regional. Transnistria a valorificat oportunitățile oferite de orientarea către piețele internaționale, în special către piața României, precum și de reconectarea sistematică la piața de consum de pe malul drept. Într-o perioadă relativ scurtă, regiunea a ajuns să comercializeze pe malul drept aproximativ 40% din totalul exporturilor sale. Producția industrială a înregistrat o creștere relativă, agricultura și-a revenit treptat, iar veniturile populației, inclusiv salariile și pensiile, au cunoscut o recuperare solidă, superioară ritmului de creștere economică de pe malul drept. În această perioadă, acestea au depășit cu aproximativ 40% veniturile populației de pe malul drept.

A treia perioadă, cuprinsă între anii 2016 și 2026, a fost marcată de mai multe schimbări semnificative în evoluțiile economice interne și externe. Transnistria a înregistrat două contracții succesive ale produsului intern brut al regiunii, culminând cu declinul din anul 2025. Din 2016, Banca Centrală a Transnistriei (PRB), operează practic fără rezerve valutare, menținând cursul valutar prin măsuri administrative aplicate agenților economici, obligați să vândă o parte din încasările lor valutare pentru susținerea cursului stabilit de PRB. Tot în 2016, administrația de la Tiraspol a decis să lege rubla transnistreană de dolarul american, stabilind un curs valutar fix de 16 ruble transnistrene pentru un dolar SUA. Măsura a fost prezentată drept un instrument de „protejare a populației", dar a funcționat, în același timp, ca o formă de impozitare indirectă a companiilor exportatoare. În aceeași perioadă, Tiraspolul a solicitat Chișinăului să accepte achitarea mărfurilor transnistrene în dolari americani, solicitare respinsă de autoritățile Republicii Moldova. Totodată, sistemul energetic al Republicii Moldova a trecut printr-un proces important de transformare, autoritățile începând să reducă dependența de energia electrică produsă de MGRES.[5]

Vânzările de energie electrică au reprezentat un mecanism specific modelului economic transnistrean. Gazele naturale primite de compania locală „Tiraspoltransgaz", prin intermediul companiei moldo-ruse „Moldovagaz", erau puse la dispoziția administrației de la Tiraspol, care putea decide utilizarea lor pentru consumul regiunii sau comercializarea acestora. O parte din gaze era vândută Centralei Electrice de la Cuciurgan (MGRES), privatizată în perioada 2001–2002 de către RAO EES. Veniturile obținute din producerea și vânzarea energiei electrice completau bugetul regiunii, fără ca acestea să fie utilizate pentru achitarea integrală a gazelor naturale primite.[6] Începând cu 2021, Guvernul Republicii Moldova a accelerat procesul de diversificare a surselor de energie și de

5 În 2021, Centrala Termoelectrică Moldovenească de la Cuciurgan (MGRES) a produs 5,2 GWh de energie electrică, dintre care aproape 3,5 GWh au fost livrați preponderent pentru acoperirea consumului pe malul drept al Nistrului. Republica Moldova achită cu regularitate energia electrică livrată, care reprezintă 25% din totalul exporturilor regiunii. Sursa: Anuarul Statistic al serviciului de statistică din stânga Nistrului (2003–2021), p. 105, Secțiunea „Balanța Energiei Electrice".

6 V.Parlicov, S.Tofilat, T. Șoitu, „Sectorul energetic în Republica Moldova este ostaticul impunității și înțelegerilor rentiere. Concluzii și recomandări, 2007", IDIS Viitorul. Link:

Tabelul 1

Indicatorii macroeconomici de bază în analiză comparativă între malul stâng și malul drept al Nistrului

Indicator	Malul drept al Nistrului, 2025	Malul stâng al Nistrului, 2025	Raport dreapta/stânga, 2025
PIB per capita (populația prezentă), mii USD (nominal)	8,5	4,0	2,1
Creșterea reală a PIB, estimare	+2,7%	−19.4%	–
Creșterea medie anuală a PIB din 2010	+2,6%	−1,0%	–
Producția industrială per capita, mii lei (în paranteză: 2024)	37,9 (35,5)	48,1 (59,1)	0,8 (0,6)
Salariul mediu lunar, mii lei	15,5	7,7	2,0
Creșterea reală a veniturilor salariale în 2025	+4,1%	−8,0%	–
Pensia medie lunară, mii lei	4,2	1,9	2,2
Creșterea reală a pensiei în 2025	+2,5%	−8,9%	–

Sursa: estimările autorilor pe baza BNS, datele regiunii

reducere a dependenței de energia electrică produsă de MGRES, ceea ce a diminuat treptat una dintre sursele importante de venit ale bugetului transnistrean. Orientarea Republicii Moldova către surse alternative de energie a coincis, în perioada 2016–2026, cu turbulențe majore pe piețele externe pentru produsele metalurgice, energetice și electrotehnice din Transnistria. Efectul cumulativ al acestor șocuri a determinat o reducere accentuată a potențialului de export și a producției agroindustriale a regiunii.

În prezent, PIB-ul nominal pe cap de locuitor al regiunii este de aproximativ 2,1 ori mai mic decât indicatorul echivalent de pe malul drept. În anul 2025, PIB-ul per capita constituia aproximativ 4.000 USD în Transnistria, comparativ cu 8.500 USD pe malul drept al Nistrului. Salariul mediu lunar oficial în Transnistria a constituit aproximativ 7.700 de lei în anul 2025, fiind de două ori mai mic decât pe malul drept, unde salariul mediu pe economie a fost de aproximativ 15.500 de lei. Deteriorarea situației economice, manifestată prin austeritate bugetară și o rată ridicată a inflației, a avut un impact semnificativ asupra veniturilor populației în etate. Pensia medie a scăzut în termeni reali cu aproximativ 8,9% în anul 2025, ajungând la circa 1.900 de lei și fiind astfel de aproximativ 2,2 ori mai mică decât pensia medie de pe malul drept, estimată la 4.200 de lei. Aceste evoluții indică o accentuare a decalajelor salariale și de venit în majoritatea sectoarelor economiei regiunii.

Deteriorarea indicatorilor economici și accentuarea decalajelor dintre cele două maluri au contribuit la intensificarea unui fenomen care a luat amploare în cea de-a treia etapă, cuprinsă între anii 2016 și 2026: migrația internă de pe malul stâng spre malul drept. Potrivit celor mai recente date ale recensământului BNS din 2024, aproximativ 10.000 de locuitori din stânga Nistrului locuiesc permanent în localitățile de pe malul drept. În baza cercetărilor calitative realizate de IDIS Viitorul în perioada 2024–2026, se estimează că alte aproximativ 15.000 de persoane fac naveta zilnic sau săptămânal pe malul drept pentru a desfășura diferite activități profesionale.

Potrivit estimărilor autorilor, circa 25.000 de persoane cu domiciliul sau reședința în regiunea transnistreană obțin pe malul drept venituri anuale cumulate de peste 240 milioane USD, fiind angajate, de regulă, în activități specifice sectorului HoReCa din municipiul Chișinău și din alte localități. Estimările se bazează pe un model de calcul al veniturilor salariale reale din sectoarele în care sunt angajați locuitori ai regiunii transnistrene. Veniturile obținute de aceste persoane pe malul drept depășesc valoarea nominală a exporturilor regiunii, care a constituit 224 milioane USD în 2025.[7] Deși cele două valori nu sunt direct comparabile din punct de vedere economic, raportarea lor evidențiază importanța tot mai mare a veniturilor obținute pe malul drept pentru populația regiunii.

Această dinamică ar putea explica și decizia autorităților de la Tiraspol de a majora capacitatea punctelor de control, în vederea fluidizării circulației forței de muncă între cele două maluri. Dependența locuitorilor din stânga Nistrului de oportunitățile de angajare din Chișinău și din alte localități de pe malul drept contribuie la formarea percepției unui nivel de trai mai ridicat pe malul drept și influențează perspectiva populației din Transnistria asupra calității vieții și a modelului economic considerat preferabil.

http://www.viitorul.org/ro/content/sectorul-energetic-%C3%AEn-republica-moldova-este-ostaticul-impunit%C4%83%C8%9Bii-%C8%99i-%C3%AEn%C8%9Belegerilor-rentiere

7 Vânzările totale ale regiunii în 2025 au constituit 436 mln. USD dintre care 224 mln. USD au reprezentat exporturi, iar 212 mln. USD au reprezentat vânzări de produse transnistrene pe malul drept, pe care Republica Moldova le consideră „vânzări interne” și nu „exporturi”.

Figura 1

PIB pe cap de locuitor pe cele două maluri ale Nistrului, mii USD

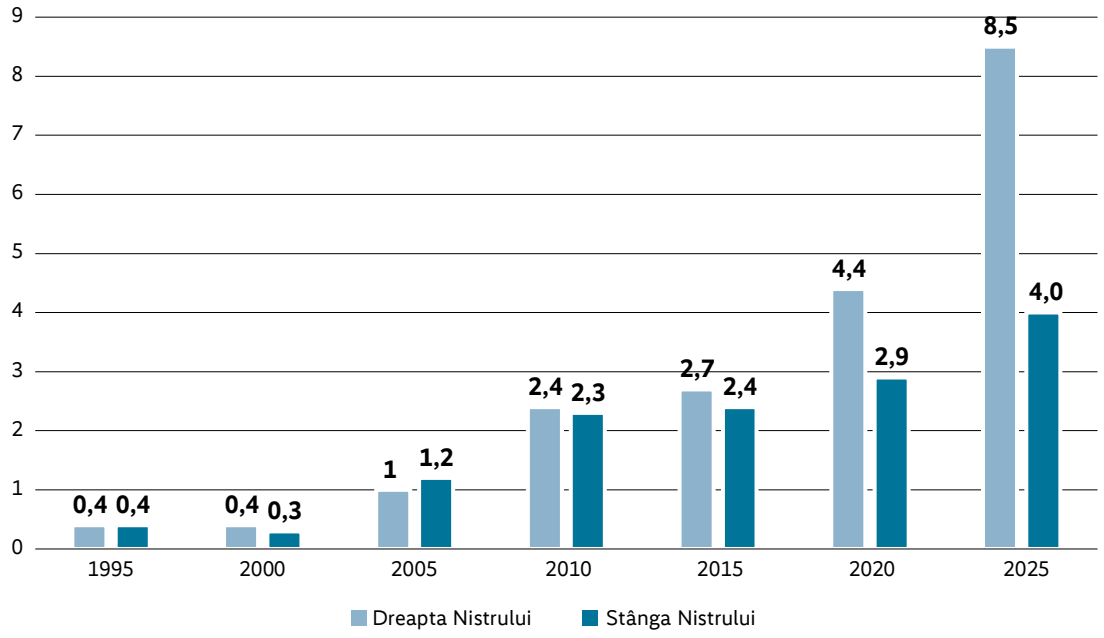

Sursa: estimările autorilor pe baza BNS, datele regiunii

Analiza pe termen lung confirmă această tendință. După 2010, economia de pe malul drept a înregistrat o creștere medie anuală de 2,6–2,9%, în timp ce PIB-ul Transnistriei a scăzut, în medie, cu 1,0% anual, nivelul actual fiind inferior celui din 2010. În 2025, contrastul a devenit critic: economia de pe malul drept al Nistrului a înregistrat o creștere de 2,7%, comparativ cu o contracție estimată la 19,4% în Transnistria. Această diferență indică nu doar o fluctuație ciclică, ci o deteriorare sistemică și profundă a capacității economice a regiunii transnistrene.

Figura 2

Evoluția PIB pe cele două maluri ale Nistrului, indice raportat la anul 2010

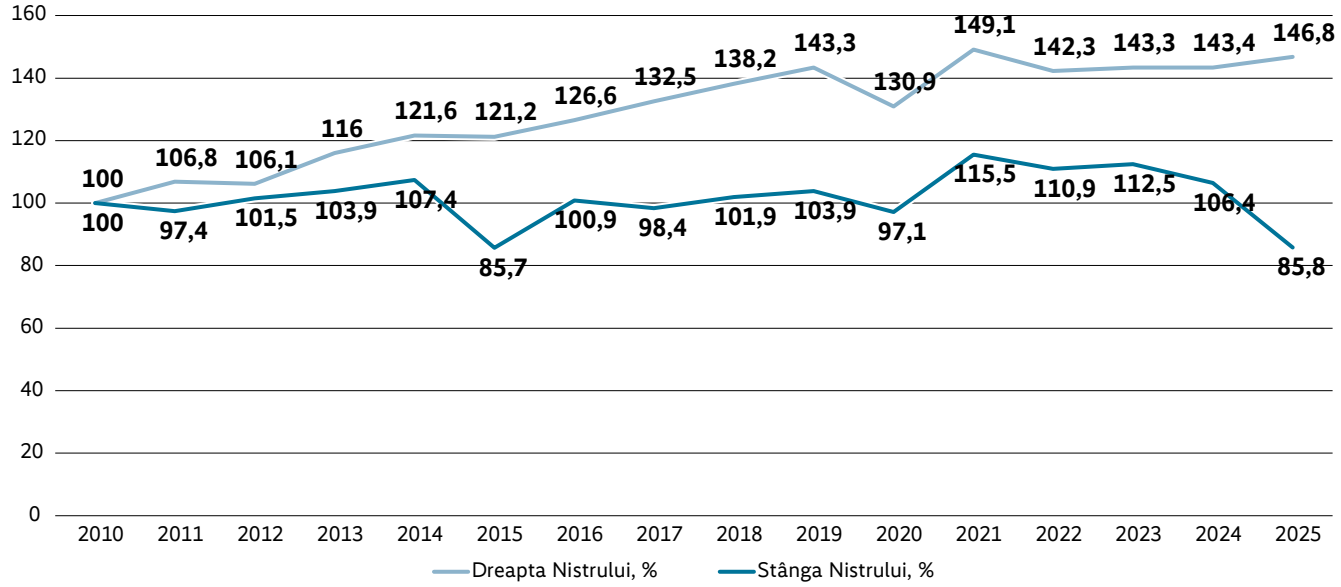

Sursa: estimările autorilor pe baza datelor BNS și a datelor regiunii

Declinul accentuat al economiei transnistrene a afectat veniturile populației. Costul vieții a crescut, iar veniturile salariale au stagnat sau s-au redus. În anul 2025, salariul mediu lunar în regiunea transnistreană a constituit aproximativ 7.700 de lei, comparativ cu salariul mediu oficial de 15.500 de lei în Republica Moldova, ceea ce reprezintă un decalaj de două ori în favoarea malului drept. Veniturile reale ale populației au înregistrat o evoluție similară. În timp ce pe malul drept veniturile salariale au crescut cu 4,1% în 2025, pe malul stâng acestea s-au redus cu 8,0%.

Situația veniturilor populației este și mai critică în cazul pensiilor: 1,9 mii de lei în regiune, comparativ cu 4,2 mii de lei pe malul drept. În 2025, pensiile au scăzut în termeni reali cu 8,9% în regiunea transnistreană, în timp ce pe malul drept au crescut cu 2,5%. Această divergență nu ține doar de nivelul veniturilor, ci și de traiectoria acestora și de modelul economic. În timp ce pe malul drept veniturile continuă să crească, chiar dacă nu corespund pe deplin așteptărilor populației, veniturile locuitorilor din stânga Nistrului continuă să se erodeze, inclusiv din cauza inflației ridicate, analizate în continuare.

„Economia noastră (a Transnistriei, n.n.) trece printr-o stare de degradare fără precedent. După criza din 2025, situația este mult mai grea. Principalele întreprinderi din regiune lucrează în regim limitat (MMZ). De la Tirotex, rețelele termice și alte întreprinderi din Tiraspol pleacă masiv angajații. Mai multe companii își reduc personalul și cresc salariile celor rămași”.

(Focus-grup, 21.05.2026)

La baza declinului accentuat al economiei din raioanele de est se află o stare profundă de stagnare și o criză a modelului tradițional de industrializare. Cu excepția câtorva întreprinderi mari, menținute în funcțiune datorită accesului la energie ieftină și facilităților fiscale, restul companiilor private se confruntă cu riscuri financiare și economice majore. Au reușit să reziste în special întreprinderile care au dezvoltat relații durabile pe piețele Uniunii Europene și s-au adaptat la condițiile concurenței regionale. Se menține astfel un nucleu industrial activ, deși datele statistice indică accelerarea procesului de dezindustrializare.

„MMZ funcționează parțial, dar nu ca motor de revenire economică, ci ca model de supraviețuire și adaptare. Alte întreprinderi sistemice se găsesc mai degrabă în regim de conservare, renovare sau pregătire pentru a fi scoase la vânzare.” În ansamblu, opiniile exprimate în cadrul focus grupului sugerează că regiunea nu mai dispune de o industrie capabilă să susțină o creștere economică durabilă, ci mai degrabă de active industriale percepute ca resurse care pot fi valorificate sau vândute, în funcție de existența cererii.

(Focus-grup, 21.05.2026)

Declinul marilor întreprinderi industriale din Transnistria este profund. Dependente de un consum ridicat de energie și de piețe externe stabile, acestea au fost menținute în special prin eforturile autorităților de la Tiraspol de a conserva modelul tradițional al producției industriale la scară largă, fără o adaptare suficientă la cerințele de eficiență economică și la progresul tehnologic. Restructurarea întreprinderilor mari a avut loc, de regulă, numai după schimbarea proprietarilor, iar aceste cazuri au fost relativ rare, inclusiv din cauza incertitudinii legate de statutul politic al regiunii. La scurt timp după anunțarea unor proiecte ample de modernizare, managerii numiți la conducerea întreprinderilor au revenit adesea la menținerea artificială a locurilor de muncă slab remunerate și la încetinirea investițiilor. Aceste practici au stimulat plecarea forței de muncă și au contribuit la persistența deficitului de personal calificat.

Lecția principală este că menținerea mecanică a întreprinderilor mari nu se transpune automat în creșterea bunăstării economice, atât timp cât modelul macroeconomic nu se adaptează cerințelor de eficiență, iar tehnologiile învechite și lipsa cronică a investițiilor împiedică apropierea de standardele și piețele internaționale. Această combinație de factori evidențiază deficiențele unei economii rigide, administrate în mod planificat, în care schimbările sunt respinse, iar ajustările reale sunt amânate. Una dintre principalele vulnerabilități ale modelului economic al regiunii este lipsa investițiilor în dezvoltare și producție, în special a investițiilor străine directe.

Statutul incert de „enclavă nerecunoscută” și incertitudinile privind viitorul regiunii generează instabilitate și un risc investițional ridicat. Dezvoltarea industrială nu poate fi finanțată exclusiv din surse externe, iar resursele interne sunt insuficiente. În plus, investițiile sunt limitate de intervențiile administrației de la Tiraspol, ale cărei decizii afectează planificarea financiară a întreprinderilor și impun măsuri restrictive, precum preluarea obligatorie a unei părți din încasările valutare ale exportatorilor pentru menținerea cursului de schimb și direcționarea acestora către prioritățile stabilite de autorități. Aceste mecanisme favorizează practicile discreționare și clientelismul, contribuind la concentrarea economică și la oligarhizarea sectoarelor competitive.

În cadrul focus-grupului desfășurat la 21 mai 2026, respondenții au confirmat că economia regiunii nu traversează doar o criză conjuncturală, ci o etapă de declin structural. Participanții nu au descris o economie aflată în redresare după șocul industrial, ci una care funcționează de mai mult timp la un nivel redus de performanță. Această constatare este importantă

pentru înțelegerea percepției persoanelor direct afectate de criză. Spre deosebire de o criză conjuncturală, în care întreprinderile își reduc temporar producția, dar își păstrează capacitatea de revenire, o criză structurală implică pierderea treptată a forței de muncă, a piețelor, a capitalului și a încrederii. Printre cele mai frecvente obstacole în calea dezvoltării mediului de afaceri, respondenții au menționat accesul limitat la creditare, determinat inclusiv de caracterul insuficient dezvoltat al sistemului bancar, precum și accesul limitat la piețele externe.

> *„Singurul credit l-am obținut de la o companie de microfinanțare din Chișinău."*
>
> *(Focus-grup cu antreprenorii din stânga Nistrului, 10.06.2025)*

Companiile mai mari au menționat necesitatea instituirii unor mecanisme de garantare a creditelor, precum și a accesului la instrumente moderne de finanțare și dezvoltare investițională. Un producător din industria agroalimentară a subliniat că modernizarea echipamentelor existente ar putea permite creșterea producției de până la trei ori. În sectorul agricol, antreprenorii au evidențiat necesitatea modernizării tehnicii agricole, a sistemelor de irigare și a echipamentelor de procesare. Reprezentanții mediului de afaceri transnistrean susțin că deschiderea conturilor bancare în Republica Moldova este foarte dificilă, inclusiv atunci când întreprinderile dețin actele prevăzute de legislație.

> *„Toți îmi spun că din cauza politicii interne nu pot să-mi deschid cont, deși legea le permite."*
>
> *(Focus-grup cu antreprenorii din stânga Nistrului, 10.06.2025)*

Antreprenorii au semnalat, de asemenea, obstacole în efectuarea transferurilor bancare și refuzuri informale privind procesarea plăților externe.

> *„Ucrainenii nu primesc bani dacă văd că provin din PMR."*
>
> *(Focus-grup cu antreprenorii din stânga Nistrului, 10.06.2025)*

Unii participanți au relatat cazuri în care conturile personale le-au fost blocate în legătură cu venituri provenite din activități economice legale.

> *„Mi-au blocat contul pentru că am vândut o mașină cu numere neutre."*
>
> *(Focus-grup cu antreprenorii din stânga Nistrului, 10.06.2025)*

Aceste constatări sugerează existența unor dificultăți practice în procesul de integrare financiară, care depășesc cadrul strict normativ și afectează încrederea mediului privat în mecanismele economice formale.

Totodată, micii antreprenori sunt expuși riscului dublei impuneri, în contextul lipsei unor mecanisme clare de compensare fiscală.

> *„Plătesc deja acolo taxe (Tiraspol), dar autoritățile de aici îmi cer să plătesc din nou."*
>
> *(Focus-grup cu antreprenorii din stânga Nistrului, 10.06.2025)*

Antreprenorii au semnalat și dificultăți privind aplicarea TVA, taxele ecologice și costurile suplimentare generate de procedurile administrative.

> *„Plătim pentru reciclare, dar nimeni nu vine să colecteze ambalajele."*
>
> *(Focus-grup cu antreprenorii din stânga Nistrului, 10.06.2025)*

În cazul exportatorilor agricoli și al micilor producători, participanții au semnalat dificultăți legate de costurile și procedurile de vămuire a mărfurilor prin organele vamale ale Republicii Moldova, inclusiv aplicarea TVA și a altor drepturi de import, absența unor proceduri simplificate pentru operatorii mici și problema recunoașterii anumitor forme de organizare economică specifice regiunii.

În prezent, în Transnistria lipsesc în mare parte proiectele de modernizare și retehnologizare a întreprinderilor, cu excepția unor companii care fac parte din concernul *Sheriff*. Economia regiunii nu generează capacități productive noi, iar investitorii străini sunt descurajați de instabilitate și de posibilitățile reduse de recuperare a investițiilor în cazul unor litigii. Această situație limitează dezvoltarea sustenabilă și investițiile planificate în noi capacități de producție. Agenții economici se adaptează cu dificultate la erodarea bazei materiale și tehnice, confruntându-se cu un deficit cronic de forță de muncă și cu turbulențe pe piețele tradiționale. În consecință, decalajele față de economiile învecinate continuă să se adâncească.

Timp de mai mulți ani, Tiraspolul a beneficiat sistematic de resurse energetice ieftine, care au permis menținerea unor politici sociale preferențiale. Pentru susținerea acestor politici, autoritățile de la Tiraspol au intervenit sistematic în economie, urmărind menținerea sub control a inflației și evitarea șocurilor sociale. Astfel, în 2022, în contextul crizei energetice cu care se confrunta Republica Moldova, inflația pe malul drept a ajuns la aproximativ 30%, în timp ce pe malul stâng al Nistrului aceasta a fost menținută la 13,2%,

prin stabilirea administrativă a prețurilor și controlul sistemului energetic de distribuție și generare. În 2025, acest mecanism, aparent eficient pe termen scurt, nu mai funcționa cu aceeași eficacitate. În timp ce pe malul drept inflația s-a redus la aproximativ 7%, pe malul stâng al Nistrului aceasta a crescut la 14,7%, chiar dacă intervențiile administrației de la Tiraspol au continuat să fie orientate spre plafonarea tarifelor la energie și servicii comunale și spre menținerea administrativă a cursului valutar dintre rubla transnistreană și dolarul american.

Figura 3

Evoluția inflației pe cele două maluri ale Nistrului

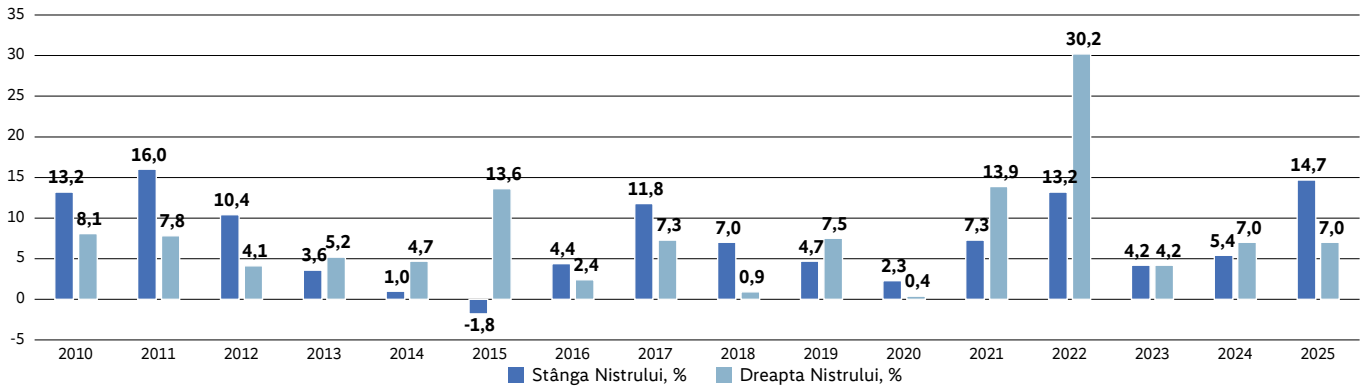

Sursa: estimările autorilor pe baza BNS, datele regiunii

Autoritățile de la Tiraspol își definesc rolul prioritar prin necesitatea de a „proteja" populația de șocurile economice, însă această abordare afectează stabilitatea economică pe termen mediu și lung. Deși intervențiile administrative pot genera anumite beneficii pe termen scurt, menținerea lor pe termen lung afectează sustenabilitatea modelului economic.

Analiza comparativă a creșterii cumulative a prețurilor în ultimii 25 de ani confirmă această evoluție. În timp ce pe malul drept indicele prețurilor de consum a crescut de 6,7 ori, pe malul stâng acesta a crescut de 11,1 ori. Inflația s-a menținut la niveluri mai ridicate pe malul stâng decât pe malul drept, unde populația a fost expusă unor șocuri inflaționiste succesive și unor creșteri sezoniere ale prețurilor, în condițiile persistenței unor dezechilibre interne, inclusiv între mediul rural și cel urban.

Figura 4

Creșterea cumulativă a prețurilor în ultimii cinci ani

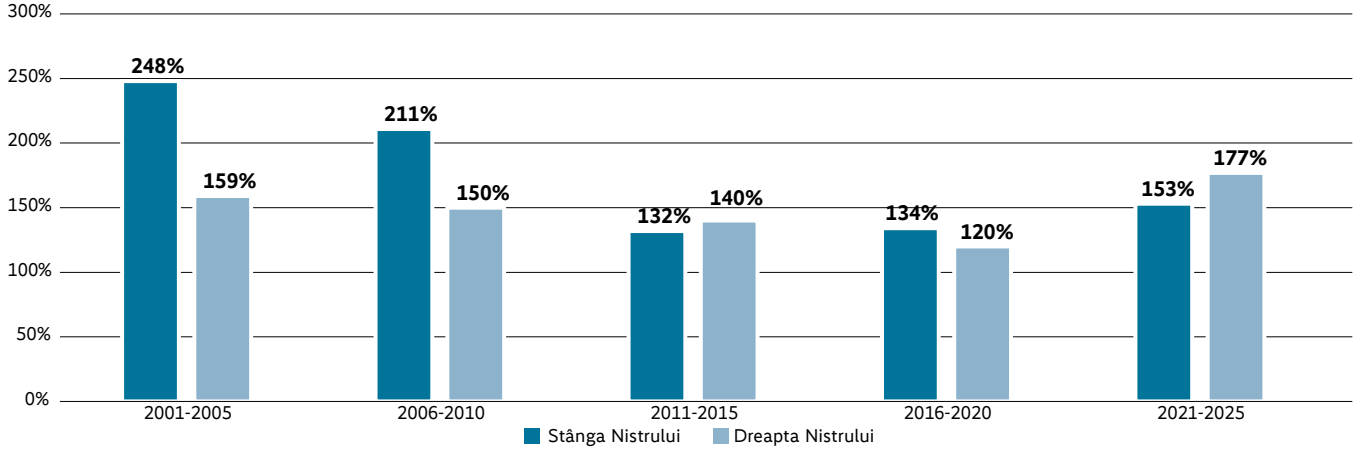

Sursa: estimările autorilor pe baza BNS, datele regiunii

Cursul valutar este controlat administrativ și utilizat ca instrument de stabilizare. Această politică generează însă efecte negative, printre care penuria de valută forte, dezvoltarea piețelor paralele și reducerea competitivității exportatorilor. În loc să corecteze dezechilibrele, aceste mecanisme le maschează și amână ajustările necesare. O parte importantă a veniturilor bugetare ale regiunii provine din sistemul energetic. Modelul economic al regiunii se bazează pe dependența structurală de resurse energetice externe, în special de gazele naturale furnizate în condiții preferențiale. Această „subvenție energetică" reprezintă unul dintre pilonii principali ai funcționării economiei transnistrene.

Figura 5

Evoluția prețurilor la bunuri și servicii pe cele două maluri ale Nistrului, raportată la anul 2001

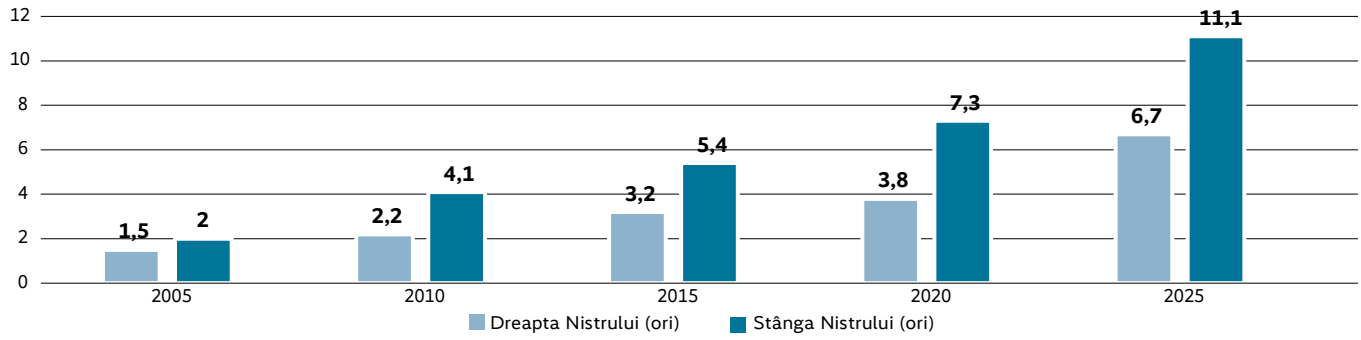

Sursa: estimările autorilor pe baza BNS, datele regiunii

În 2025, economia Transnistriei a beneficiat de gaze naturale estimate la aproximativ 454 milioane USD.[8] Aceste infuzii indirecte de capital, prezentate la Tiraspol drept „donații" din partea Federației Ruse, reprezintă aproximativ 200% din valoarea exporturilor regiunii, estimate la 7,3 miliarde de ruble transnistrene. Pentru comparație, veniturile bugetului Transnistriei pentru anul 2026 constituie 3,9 miliarde de ruble transnistrene. Dacă gazele naturale primite din exterior ar fi fost comercializate la prețul de piață, cheltuielile bugetului regiunii ar fi ajuns la aproximativ 11 miliarde de ruble transnistrene, cu 4,7 miliarde mai mult decât nivelul actual. Pentru 2026, Tiraspolul a adoptat un buget cu cheltuieli în valoare de 6,5 miliarde de ruble transnistrene, cu 800 milioane mai puțin decât în 2024. Bugetul este mai redus chiar și în condițiile unei rate cumulative a inflației de 21% în perioada 2024–2025. Actualul buget al regiunii presupune diminuarea salariilor și pensiilor în termeni reali, precum și suspendarea unui număr important de investiții planificate anterior. Politicile urmărite de administrația de la Tiraspol sunt orientate spre evitarea protestelor sociale, menținerea loialității populației față de proiectul său politic, furnizarea energiei la prețuri reduse și păstrarea sistemului rentier aplicat în raport cu întreprinderile favorizate, care constituie una dintre bazele politice ale regimului.[9]

Efectele acestui model sunt multiple. Pe de o parte, acesta permite susținerea artificială a industriilor energointensive, generarea unor venituri bugetare prin redistribuirea energiei la prețuri preferențiale și menținerea unor costuri interne reduse. Pe de altă parte, capacitatea reală de autofinanțare a economiei transnistrene rămâne extrem de limitată. Politicile de supraviețuire ale administrației de la Tiraspol sunt susținute de mai mulți factori interdependenți: Federația Rusă furnizează, direct sau indirect, subvenții energetice pentru menținerea influenței sale în regiune, iar Chișinăul achiziționează bunuri produse în regiune, acestea reprezentând aproximativ 40% din totalul vânzărilor regiunii. În lipsa acestui sprijin extern și a accesului la piața de pe malul drept, echilibrul bugetar ar fi dificil de menținut, iar plata salariilor și pensiilor ar fi grav afectată. Această dependență transformă economia regiunii într-un sistem vulnerabil, expus deciziilor externe și lipsit de autonomie reală.

Cursul valutar și rezervele băncii republicane din Transnistria

Transnistria își controlează sistemul financiar-bancar și piața valutară prin intermediul unei bănci centrale, PRB („Приднестровский республиканский банк"). Funcțiile acesteia reproduc, în linii mari, funcțiile unei bănci naționale: supravegherea fluxurilor financiare, autorizarea instituțiilor bancare și intervenția pe piața valutară în perioade de criză. Totuși, rolul PRB este specific unei regiuni nerecunoscute internațional, instituția operând, din 2016, fără rezerve valutare efective.[10] Criza valutară s-a accentuat în 2017, pe fondul reducerii drastice a exporturilor principalelor întreprinderi industriale, de la 715 milioane USD în 2016 la 530 milioane USD în 2017.

Autoritățile de la Tiraspol au utilizat rezervele valutare gestionate de PRB[11] pentru menținerea cursului de schimb și limitarea inflației, a șocurilor sociale și a blocajelor bugetare. Potrivit estimărilor autorilor, în anul 2016, poziția valutară netă a devenit pentru prima dată negativă, coborând sub pragul de −92,6 milioane USD. În lipsa unor rezerve valutare suficiente, autoritățile regiunii au introdus măsuri administrative

8 Внешняя торговля ПМР по основным странам и группы стран за январь-декабрь 2025. Raport lunar al Serviciului Vamal din stânga Nistrului privind comerțul extern al regiunii, pe principalele țări și grupuri de țări, pentru perioada ianuarie–decembrie 2025.

9 Întreprinderile industriale din stânga Nistrului beneficiază de costuri de 3-5 ori mai mici pentru energie (energie electrică și gaze naturale) decât întreprinderile de pe malul drept al Nistrului, ceea ce creează condiții de concurență neloială și riscuri de faliment în lanț. Lipsa unor măsuri adecvate și a investigații privind posibile practice anticoncurențiale a contribuit la mai multe falimente răsunătoare în Republica Moldova.

10 Rapoarte anuale ale Băncii din stânga Nistrului, „ОТЧЁТ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКА ПРИДНЕСТРОВСКОЙ МОЛДАВСКОЙ РЕСПУБЛИКИ ЗА 2008-2020 ГОД". Notă: Rapoartele disponibile în prezent din surse publice acoperă doar perioada 2015–2020; pentru intervalul 2008–2014 au fost utilizate rapoarte din arhiva proprie a autorilor.

11 Rezervele valutare ale Transnistriei au atins în 2012 un maxim istoric de 81,3 milioane USD în valori absolute sau 7,3% din PIB-ul regiunii. În 2015, acestea s-au redus la 19,8 mil. USD. În 2016, rezervele valutare au ajuns la valori negative. Ulterior, în perioada 2018-2020, autoritățile au reușit să le suplinească din încasările agenților economici, însă, în 2020, volumul rezervelor a rămas la valori negative, fără a fi cunoscută suma exactă.

restrictive, inclusiv obligația agenților economici de a vinde Băncii Centrale o parte din încasările lor în valută. Aceste resurse puteau fi apoi utilizate pentru intervenții pe piața valutară. Astfel, mecanismul economic de intervenție a fost înlocuit treptat cu unul administrativ, bazat pe impunerea unor obligații asupra agenților economici.

Rezervele valutare ale regiunii transnistrene au atins un nivel maxim istoric de 81,3 milioane USD în anul 2012, reprezentând 7,3% din PIB-ul regiunii. Prin comparație, rezervele valutare ale Băncii Naționale a Moldovei reprezentau în același an aproximativ 28,9% din PIB-ul Republicii Moldova, fiind de circa patru ori mai mari ca pondere decât cele gestionate de PRB. În perioada în care Tiraspolul își epuiza practic rezervele, BNM deținea peste 2,2 miliarde USD, echivalentul a aproximativ 27,3% din PIB. Aceste rezerve permiteau BNM să atenueze eventualele șocuri de pe piața valutară și să contracareze crizele financiare. În schimb, Tiraspolul era constrâns să intervină administrativ, obligând agenții economici să-și vândă o parte din încasările valutare către PRB.

Figura 6

Rezervele valutare în stânga Nistrului, 2008–2020

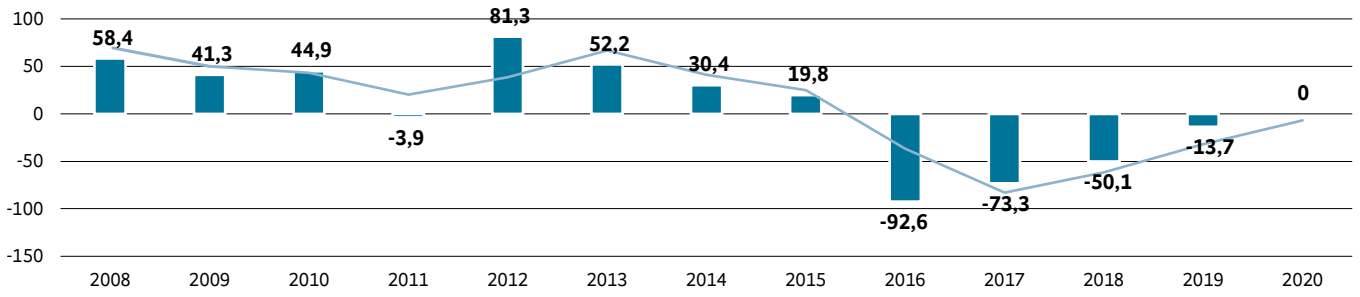

Sursa: Rapoartele anuale ale Băncii din stânga Nistrului, „ОТЧЁТ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКА ПРИДНЕСТРОВСКОЙ МОЛДАВСКОЙ РЕСПУБЛИКИ ЗА 2008-2020 ГОД”.
Notă: Rapoartele disponibile public în prezent acoperă doar perioada 2015–2020; pentru intervalul 2008–2014 au fost utilizate rapoarte din arhiva proprie a autorilor.

Din 2016, Banca Centrală de la Tiraspol nu mai publică date complete privind rezervele valutare. Până în 2020 au fost publicate doar anumite informații parțiale, care indicau diminuarea poziției valutare negative și care au permis autorilor să estimeze un deficit de 92,6 milioane USD pentru 2016. Situația actuală a sistemului bancar este însă dificil de evaluat, deoarece datele de după 2020 nu sunt disponibile public.

În prezent, cursul de schimb dintre dolarul american și rubla transnistreană nu este determinat exclusiv de raportul dintre cererea și oferta de valută, ci este menținut prin obligații administrative și sancțiuni aplicate în cazul neconformării.

Analiza evoluției cursurilor valutare de pe cele două maluri evidențiază diferențele de abordare dintre BNM și PRB. În timp ce leul moldovenesc a înregistrat fluctuații anuale și sezoniere, rubla transnistreană a fost menținută la un curs fix, inclusiv în perioadele în care condițiile economice ar fi justificat ajustarea acestuia. După criza valutară din 2015–2016, când cursul rublei transnistrene a crescut de la 11,1 la 16,1 ruble pentru un dolar SUA, Tiraspolul a decis să stabilească un curs fix față de dolarul american, și nu față de rubla rusească. Decizia a fost determinată în principal de considerente economice, nu geopolitice.

Figura 7

Evoluția cursului rublei din stânga Nistrului și al leului moldovenesc față de dolarul SUA, 2005–2026

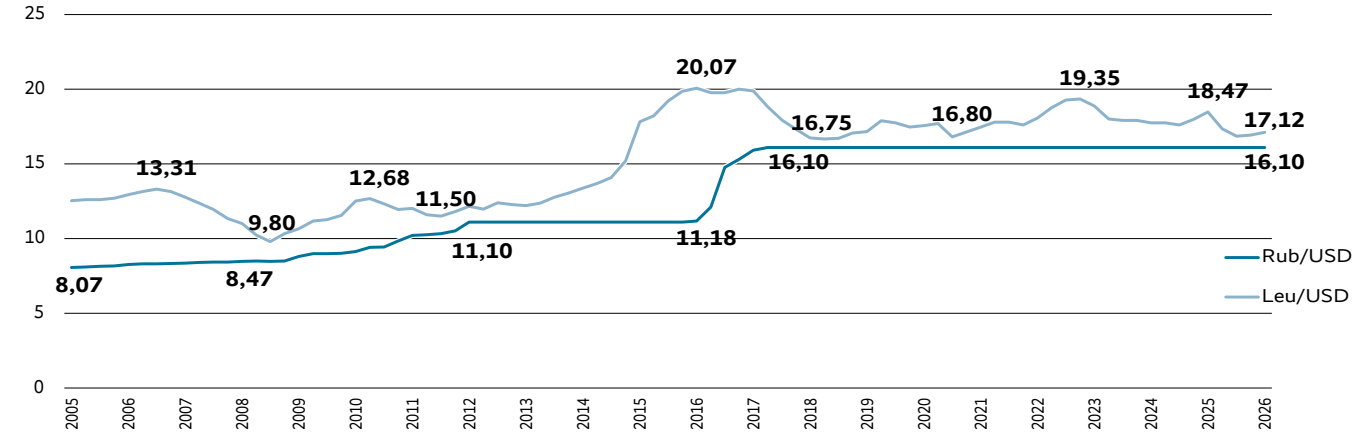

Sursa: Banca Națională a Moldovei (BNM), ratele oficiale medii de schimb; Приднестровский Республиканский Банк (PRB)

Anul 2026 este al zecelea an consecutiv în care rubla transnistreană este menținută la același curs, stabilit administrativ de autoritățile de la Tiraspol. Menținerea cursului urmărește protejarea populației de șocurile sociale, însă exercită o presiune tot mai mare asupra agenților economici. În perioada aplicării acestor reglementări, prețurile în Transnistria au crescut cu aproximativ 75%, în timp ce cursul valutar a rămas constant. Această evoluție a contribuit la scumpirea relativă a mărfurilor produse în regiune și a creat o vulnerabilitate majoră pentru exportatorii locali.

Două ramuri importante ale economiei regiunii, energetica și metalurgia, sunt protejate parțial de efectele acestui sistem prin accesul la energie ieftină, ceea ce le permite să rămână relativ competitive pe piețele internaționale. Creșterea costurilor și menținerea cursului fix au afectat însă puternic sectorul agricol, contribuind la reducerea producției. Prin obligația de a vinde o parte din încasările valutare la cursul stabilit de autorități, mediul de afaceri devine principalul finanțator al politicilor orientate spre controlarea inflației și prevenirea protestelor sociale.

Circulația mărfurilor transnistrene către malul drept oferă economiei regiunii un factor de stabilitate în perioadele de șoc economic. În același timp, aceasta generează o dependență structurală a producătorilor transnistreni față de piața de pe malul drept al Nistrului. Relațiile comerciale dintre cele două maluri se desfășoară în lei moldovenești. În pofida solicitărilor repetate ale Tiraspolului de a permite efectuarea tranzacțiilor în valută, autoritățile Republicii Moldova au menținut obligația efectuării plăților în lei moldovenești, în conformitate cu legislația națională. Este necesară și o clarificare terminologică: din perspectiva administrației de la Tiraspol, vânzările către malul drept sunt considerate „exporturi", în timp ce autoritățile Republicii Moldova le înregistrează drept tranzacții comerciale interne.

În perioada 2025–2026, rubla transnistreană s-a depreciat cu aproximativ 11% față de leul moldovenesc, ca urmare a aprecierii leului față de dolarul american. Deprecierea rublei față de leu sporește avantajul concurențial al mărfurilor transnistrene pe piața de pe malul drept. Această evoluție este reflectată și de balanța comercială pozitivă în relațiile dintre cele două maluri, regiunea transnistreană vânzând mai multe bunuri decât cumpără, inclusiv în condițiile în care Republica Moldova nu mai achiziționează energie electrică de la MGRES. Balanța comercială pozitivă, acumularea de lei moldovenești și necesitatea menținerii cursului rublei transnistrene explică insistența Tiraspolului ca schimburile comerciale dintre cele două maluri să fie efectuate în dolari SUA.

Figura 8

Evoluția cursului de schimb al leului moldovenesc față de rubla transnistreană, 2005–2026, lei pentru 1 rublă

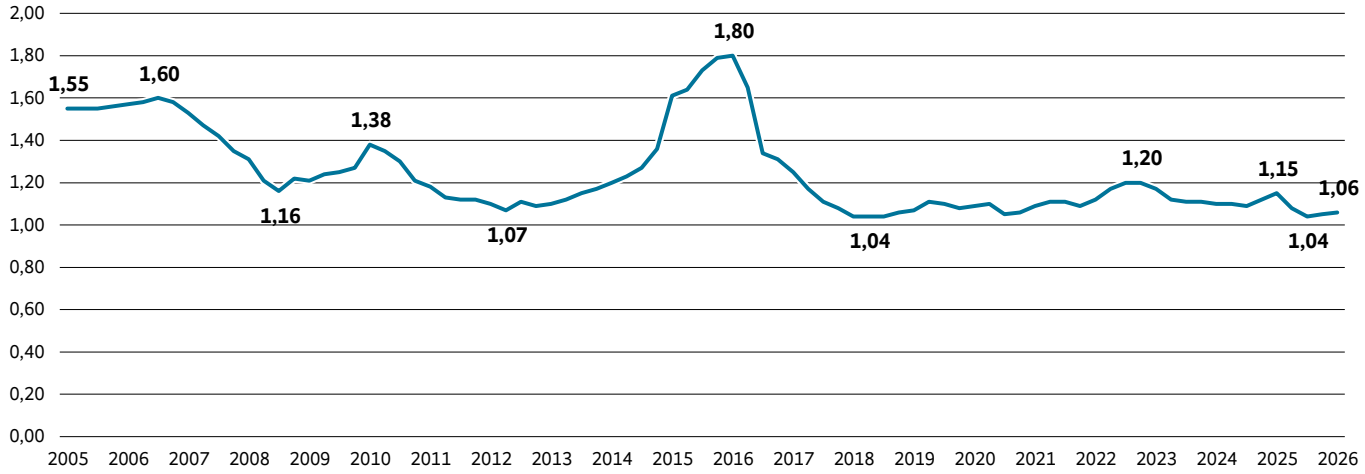

Sursa: Banca Națională a Moldovei, ratele oficiale medii de schimb; Преднестровский Республиканский Банк

Experiența sistemului financiar-bancar din stânga Nistrului indică faptul că acesta este menținut artificial, cu efecte negative asupra creșterii economice. Lipsa rezervelor valutare ale PRB, vulnerabilitatea față de evoluția exporturilor și dependența de politicile Republicii Moldova sporesc probabilitatea unor noi ajustări ale cursului valutar. Cu cât acestea sunt amânate, cu atât costurile potențiale pentru agenții economici și populație pot deveni mai mari. În perioada 2015–2016, comerțul extern al regiunii transnistrene s-a redus cu 26%, echivalentul unui declin de aproximativ 185 milioane USD, determinat în principal de scăderea exporturilor de metale, ramură care reprezintă aproximativ o treime din industria regiunii.

Criza economică s-a suprapus peste o criză politică, încheiată prin schimbarea conducerii de la Șevciuc la Krasnoselski și prin aplicarea unor măsuri populiste în context electoral. În 2016, criza a afectat direct stabilitatea cursului valutar și veniturile populației. Intervențiile PRB au condus la epuizarea rezervelor valutare acumulate, iar în perioada 2015–2019 rubla transnistreană s-a depreciat de la 11,1 la 16,1 ruble pentru un dolar SUA. Experiența perioadei 2011–2015 s-a

încheiat cu un șoc puternic în 2016, care a contribuit la reducerea veniturilor populației, accentuarea decalajului de nivel de trai dintre cele două maluri, diminuarea PIB-ului și scăderea competitivității produselor transnistrene pe piețele din proximitate. Aceste evoluții au fost amplificate de intervențiile administrative ale PRB în economie.

Sistemul de menținere artificială a cursului valutar prin intervenții administrative reprezintă una dintre principalele vulnerabilități ale economiei transnistrene. Lista vulnerabilităților este însă mai extinsă.

Modelul de funcționare a economiei regiunii se bazează pe:

1. **Accesul gratuit sau puternic subvenționat la gazele naturale.** Acesta permite acumularea unor resurse garantate în bugetul regiunii. În 2026, aproximativ 2,6 miliarde de ruble transnistrene din totalul de 6,5 miliarde de ruble al cheltuielilor bugetare, respectiv 40%, provin din veniturile încasate din comercializarea gazelor. Autoritățile de la Tiraspol comercializează gazele primite fără achitarea integrală a costurilor, la prețuri simbolice pentru agenții economici și populație. Acest lucru permite întreprinderilor energointensive să își exporte produsele la prețuri competitive pe piețele europene. În schimbul acestor avantaje, agenții economici acceptă preluarea unei părți din încasările lor valutare pentru „menținerea cursului valutar” și a „stabilității în regiune”.

2. **Dependența comerțului extern de autorizațiile și documentele emise de autoritățile Republicii Moldova.** În cazul unor întreprinderi strategice, precum Uzina Metalurgică de la Râbnița, funcționarea și exportul depind de autorizațiile de mediu emise de instituțiile competente ale Republicii Moldova. În cazul MGRES, accesul la piețele externe este esențial. Fără accesul la piața de pe malul drept, modelul economic de funcționare a întreprinderii[12] ar fi serios afectat. Potrivit datelor disponibile, dintr-o producție totală de 5,2 miliarde kWh, consumul local reprezintă aproximativ 1,9 miliarde kWh, iar vânzările în afara regiunii, aproximativ 3,2 miliarde kWh.

3. **Dependența de piața Uniunii Europene.** Piața europeană reprezintă principala destinație pentru produsele transnistrene. Accesul la aceasta presupune respectarea cerințelor tehnice și a normelor prevăzute de reglementările UE, astfel încât menținerea exporturilor depinde de disponibilitatea întreprinderilor și a administrației de la Tiraspol de a se conforma acestor cerințe. În 2025, aproximativ 77% din exporturile externe ale regiunii, în valoare totală de 225 milioane USD, au fost orientate către piața UE. Malul stâng este astfel, în mod paradoxal, mai dependent de piața europeană decât malul drept. Exporturile transnistrene beneficiază de acordurile încheiate de Republica Moldova și de instrumentele comerciale preferențiale oferite prin intermediul Chișinăului. Prin urmare, izolarea sau blocarea acestor acorduri ar contraveni intereselor mediului de afaceri din regiune.

Sistemul bancar al regiunii este format din cinci bănci comerciale și o bancă centrală. Agroprombank este cea mai mare bancă din regiune, având active de 2.147,65 milioane de ruble transnistrene, echivalentul a aproximativ 144,72 milioane de euro. În perioada 2014–2017, băncile din Transnistria au trecut printr-un proces de consolidare. Tirotex Bank și Agroprombank au fuzionat sub denumirea Agroprombank, iar în 2017 Eximbank, Ippotechnii Bank și Tiraspolstroibank au fuzionat sub denumirea Eximbank. În regiune mai funcționează Sberbank și Bendersotzbank.

Din 2012, accesul băncilor transnistrene la operațiunile cu instituțiile bancare din Uniunea Europeană s-a restrâns semnificativ, ceea ce a determinat utilizarea unor sisteme alternative pentru plățile internaționale, precum TKB Business, un sistem cu funcții similare celor oferite de SWIFT. Acesta a fost utilizat în special de Agroprombank, Eximbank și Sberbank. După includerea Transcapitalbank pe lista sancțiunilor americane, și această modalitate de efectuare a plăților interbancare externe a fost afectată. Băncile transnistrene sunt autorizate și supravegheate de instituțiile de facto din regiune, însă licențele acestora nu sunt recunoscute de BNM sau de autoritățile de reglementare din alte state. În consecință, acestea nu sunt supuse cerințelor BNM privind transparența tranzacțiilor, identificarea clienților și raportarea tranzacțiilor suspecte către autoritățile Republicii Moldova.

Menținerea unui sistem financiar-bancar nerecunoscut internațional obligă agenții economici transnistreni să utilizeze băncile de pe malul drept pentru desfășurarea activităților economice externe. Instituțiile bancare din regiune oferă în principal servicii interne și dispun de posibilități limitate în susținerea activităților de import și export. Dependența de băncile Republicii Moldova și de facilitățile comerciale oferite acesteia de Uniunea Europeană arată că economia regiunii funcționează, în practică, drept un sistem parțial integrat și dependent de cadrul economic al Republicii Moldova.

Concluzie

Ceea ce descriu, în ansamblu, indicatorii analizați nu este o criză conjuncturală, ci o schimbare a naturii economiei regiunii. Dintr-un sistem subvenționat extern, care reușea să genereze anumite avantaje relative, economia transnistreană s-a transformat într-un sistem care își consumă treptat rezervele, populația activă și capacitățile de producție pentru a menține aparența stabilității. Cursul valutar fix, controlul administrativ al prețurilor și sprijinul energetic preferențial atenuează

12 Centrala Termoelectrică Moldovenească (MGRES) a fost privatizată în anul 2002 de către RAO EES, fără consimțământul guvernului de la Chișinău. Cu toate acestea, Republica Moldova a cumpărat constant energie electrică de la MGRES, care putea comercializa aproximativ două treimi din volumul total al energiei generate la Cuciurgan, necesarul pentru consumul local din Transnistria fiind semnificativ mai redus pentru volumele tehnologice de funcționare.

temporar efectele declinului, dar nu elimină dezechilibrele structurale care stau la baza acestuia.

Această degradare se manifestă prin lipsa rezervelor valutare efective, scăderea competitivității, reducerea investițiilor, deteriorarea bazei industriale și erodarea veniturilor populației. În același timp, economia regiunii devine tot mai dependentă de accesul la piața de pe malul drept, de sistemul bancar al Republicii Moldova și de oportunitățile comerciale oferite prin relația Republicii Moldova cu Uniunea Europeană. Aceste dependențe arată că regiunea nu dispune de o autonomie economică reală, chiar dacă păstrează instituții financiare și administrative separate. Din această perspectivă, întrebarea relevantă pentru decidenți nu mai este dacă modelul actual poate fi conservat, ci cât timp mai poate acesta absorbi șocuri fără a provoca o ajustare dezordonată.

Amânarea reformelor poate menține o stabilitatea aparentă pe termen scurt, dar sporește costurile economice și sociale ale unei ajustări viitoare, inclusiv riscul unei crize valutare, al unei contracții bugetare și al incapacității administrației regiunii de a-și onora obligațiile sociale.

Capitolul stabilește astfel una dintre premisele centrale ale studiului: orice politică de reintegrare trebuie evaluată nu în raport cu o stabilitate prezumată a regiunii, ci în raport cu costurile unei degradări care se produce deja. Procesul de reintegrare trebuie să pornească de la stabilizarea monetară și financiară, protejarea veniturilor populației și integrarea graduală a sectoarelor deja conectate la piețele de pe malul drept și din Uniunea Europeană. În același timp, trebuie evitate măsurile care ar putea declanșa simultan o criză valutară, bugetară și socială.

Capitolul II.
Evoluția socială a regiunii

Criza demografică și depopularea accelerată a regiunii transnistrene

Autoritățile din stânga Nistrului nu publică date statistice privind populația cu reședință obișnuită, indicator calculat anual de Biroul Național de Statistică pentru malul drept, începând cu 2014. Estimările utilizate în prezentul studiu se bazează pe datele recensămintelor desfășurate în anii 1989, 2004 și 2014, respectiv în 2015 în regiunea transnistreană, pe intensitatea migrației înregistrate până în 2015 și pe extrapolarea ratei migrației pentru malul stâng, pornind de la modelul observat pe malul drept al Nistrului. Pe baza datelor disponibile pentru perioada cuprinsă între 2004 și 2014, rata migrației din stânga Nistrului este estimată la 14,4%, fiind mai ridicată decât cea înregistrată pe malul drept, de 11,4%. În cadrul modelului de estimare s-a presupus că această tendință s-a menținut și în perioada 2014–2026, cu o intensificare în ultimii trei ani. Aceste estimări au fost prezentate în mai multe cercetări specializate realizate de IDIS Viitorul și publicate în perioada 2021–2025.[13]

Regiunea se confruntă cu o criză demografică de o amploare fără precedent în perioada analizată. Pe de o parte, se observă o rată ridicată a emigrației determinate de factori economici, completată de intensificarea migrației interne de pe malul stâng spre malul drept. Pe de altă parte, regiunea înregistrează un spor natural negativ, numărul deceselor depășind constant numărul nașterilor. Din anul 1990, populația totală înregistrată a regiunii s-a redus de la aproximativ 731.000 la 460.000 de locuitori în anul 2025,[14] ceea ce reprezintă o diminuare de peste 37% într-o perioadă de 35 de ani. Această scădere nu este una liniară, ci reflectă efectul cumulativ al migrației și al declinului natural.

Situația este și mai gravă în cazul populației efectiv prezente în regiune. Dacă în 1995 populația înregistrată oficial în regiune era estimată la 684.000 de persoane, în 2025 populația efectiv prezentă în regiune este estimată la aproximativ 295.000. Aceasta înseamnă că mai puțin de două treimi din populația înregistrată se află efectiv în regiune. Diferența este explicată în principal prin migrația masivă, numărul persoanelor plecate peste hotare fiind estimat la aproximativ 165.000. Această evoluție indică o diminuare severă a resurselor umane și o erodare a structurilor sociale care susțin funcționarea economiei regiunii.

Potrivit respondenților, depopularea și migrația limitează semnificativ perspectivele de redresare economică a regiunii.

> *„Cei mai buni au plecat. A rămas doar cine nu are opțiuni."*
>
> *(Focus-grup cu antreprenorii din stânga Nistrului, 10.06.2025)*

Migrația este percepută de antreprenori nu doar ca un fenomen social, ci și ca una dintre principalele constrângeri economice. Participanții la discuțiile din cadrul focus-grupurilor au remarcat reducerea forței de muncă disponibile și diminuarea consumului intern.

> *„În fiecare an pierdem câte 800–900 de persoane, care tind să nu mai revină la aceleași locuri de muncă."*
>
> *(Focus-grup cu antreprenorii din stânga Nistrului, 10.06.2025)*

Trebuie menționată și discrepanța dintre datele privind populația regiunii raportate de Biroul Național de Statistică și cele publicate de autoritățile de la Tiraspol pentru anul 1990. Potrivit datelor BNS, în anul 1990, în stânga Nistrului locuiau aproximativ 685.000 de persoane, în timp ce autoritățile de la Tiraspol raportau o populație de 731.000 de locuitori. Una din posibilele explicații ale acestei diferențe este includerea, în statisticile administrației de la Tiraspol, a militarilor din contingentul Armatei a 14-a, a membrilor altor formațiuni paramilitare implicate în evenimentele din perioada 1990–1992 și a persoanelor detașate în regiune pentru îndeplinirea unor misiuni militare. Datele BNS se bazau, în schimb, pe

13 Analize economice (23.07.2021), Populația RM, „Mișcarea naturală și migrațiune"; Analize economice (15.07.2022), „Populația și Migrația în RM"; Analize economice (16.06.2023), „Populația Republicii Moldova"; Analize economice (28.06.2024), „Populația Republicii Moldova"; Analize economice (20.06.2025), „Populația Republicii Moldova". Sursa: www.viitorul.org

14 „Трудовая Миграция Приднестровского Населения: Проблемы и Тенденции" Алла Н. Оставная, Республика Молдова, Приднестровье, Тирасполь, Приднестровский государственный университет им. Т.Г.Шевченко, Институт истории и государственного управления, кафедра социологии Старший преподаватель, научный сотрудник НИЛ «Социология» / MOLDOSCOPIE, 2015, nr.3 (LXX) 107. „Migrația de muncă a populației transnistrene: probleme și tendințe". Alla N. OSTAVNAIA, Republica Moldova, Transnistria, Tiraspol, Universitatea de Stat din Transnistria „T.G. Șevcenko", Institutul de Istorie și Administrație Publică, Catedra de Sociologie. Lector superior, cercetător științific în cadrul Laboratorului de Cercetare Științifică „Sociologie".

rezultatele recensământului din 1989, în care aceste categorii nu erau incluse.

Diferența dintre cele două surse statistice este de aproximativ 46.000 de persoane, iar componența și statutul juridic al acestui grup nu pot fi stabilite cu certitudine pe baza datelor disponibile.

După 1992, regiunea s-a confruntat cu un val amplu de emigrare definitivă. Acesta poate explica reducerea populației până la aproximativ 651.000 de persoane în 1995, ceea ce reprezintă o scădere de circa 5,5%. Primul val a avut un caracter predominant definitiv, spre deosebire de migrația economică temporară și circulară, care s-a intensificat în etapele ulterioare.

Figura 9

Populația din stânga Nistrului, mii persoane

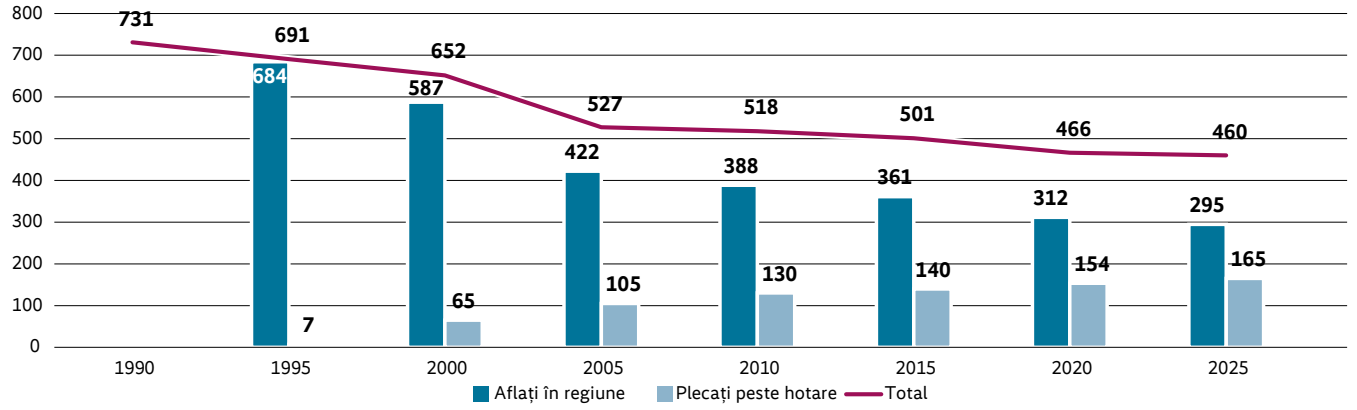

Sursa: Ibidem, Ежегодник Государственной службы статистики, ПМР (2002-2020). [Anuarul statistic al Serviciului de Stat de Statistică din stânga Nistrului, 2002–2020].

După 1995, în regiunea transnistreană s-a intensificat migrația temporară determinată de factori economici. Totodată, regiunea a început să înregistreze un spor natural negativ, într-un ritm mai accelerat și la un nivel mai pronunțat decât pe malul drept. Salariile mai ridicate și oportunitățile economice disponibile în Chișinău și în alte localități de pe malul drept au stimulat migrația internă a locuitorilor regiunii transnistrene.

> *„Toată lumea vede zilnic faptul unei emigrații circulare sporite de pe malul stâng pe cel drept, în special, spre Chișinău. De mai mult timp, salariile de 7-10.000 de ruble transnistrene nu mai pot concura cu ofertele salariale de pe malul drept, unde poți găsi salarii de două-trei ori mai mari. Asta stimulează tendința familiilor de a se muta cu traiul peste Nistru. Și la nivel de asortiment comercial, magazinele sunt mai generoase pe malul drept, ca preț și calitate. Este adevărat, prețurile sunt mai reduse în Transnistria, dar totul la noi este controlat de Sheriff. Cei care muncesc zilnic la Chișinău cumpără produse alimentare și bunuri de consum și pentru alții. Poți spune că s-a inversat o tendință mai veche în care malul stâng era mai atractiv pentru comerț și bunuri de consum”.*
>
> *(Focus-grup, 21.05.2026).*

Dezechilibrul dintre natalitate și mortalitate

Pe lângă migrație, depopularea este amplificată de un spor natural negativ semnificativ. În ultimii 25 de ani, pierderea cumulativă a populației, generată de diferența dintre numărul nașterilor și cel al deceselor, a fost de aproximativ 76.600 de persoane. Datele recente indică o accelerare a acestui fenomen. În perioada 2021–2025, sporul natural negativ este estimat la 20,51 mii de persoane, fiind determinat de numărul redus al nașterilor, de 13,22 mii, în raport cu numărul ridicat al deceselor, de 33,73 mii.

Fluxurile migraționale sunt dificil de surprins în statisticile oficiale. Una dintre cauze este caracterul adesea neînregistrat al migrației. Persoanele care pleacă nu își declară întotdeauna schimbarea locului de trai, consideră că absența lor este temporară sau nu dispun de documentele necesare pentru angajarea în țările de destinație. Totodată, deoarece documentele emise la Tiraspol nu sunt recunoscute internațional, persoanele care emigrează utilizează documente eliberate de autoritățile Republicii Moldova, Federației Ruse, Ucrainei, Bulgariei sau ale altor state. Schimbările demografice produse în ultimii 36 de ani reprezintă, de asemenea, un subiect sensibil din punct de vedere politic. Din acest motiv, studiile, rapoartele și investigațiile privind migrația sunt privite cu reticență de autoritățile de la Tiraspol, iar realizarea sau publicarea acestora este adesea limitată.

Mai multe proiecte internaționale care urmăreau evaluarea percepțiilor persoanelor revenite din migrațiune, a atitudinilor anterioare plecării, a principalelor destinații de migrație și a volumului transferurilor bănești au fost suspendate de administrația regiunii. Estimările prezentate în studiu se bazează

Figura 10

Mișcarea naturală a populației din stânga Nistrului, mii persoane

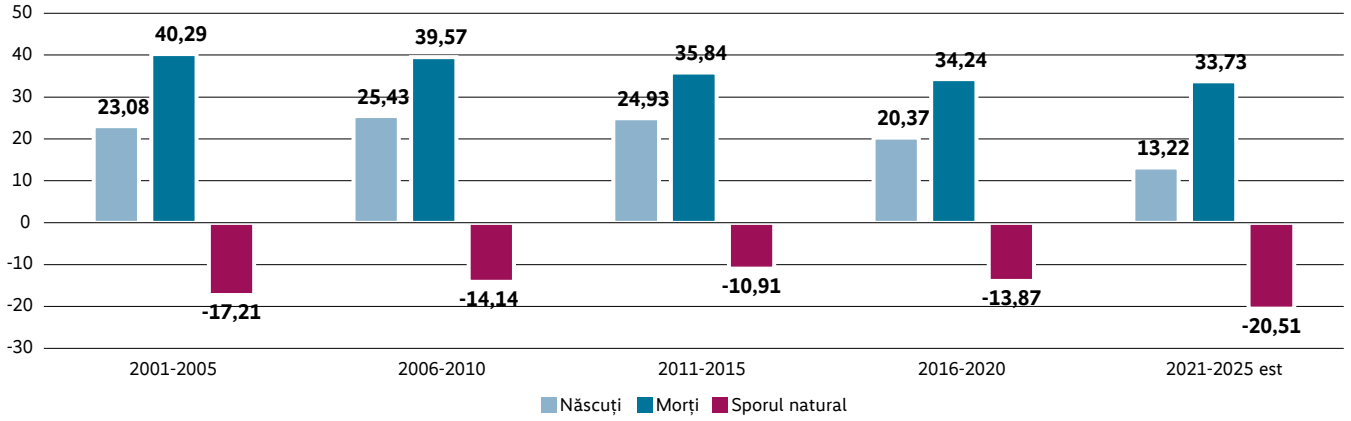

Sursa: Ibidem, Ежегодник Государственной службы статистики, ПМР (2002-2020). [Anuarul statistic al serviciului de statistică din stânga Nistrului, 2002–2020]. Pentru perioada 2021-2025, estimările autorilor au fost calculate în baza comunicatelor anuale ale Biroului de Statistică din stânga Nistrului (www.mer.gospmr.org).

pe cercetări și rapoarte publicate de experți și centre universitare din stânga Nistrului, completate prin extrapolarea datelor colectate de BNS.

Datele indică o deteriorare profundă a structurii demografice a regiunii transnistrene. Ponderea populației tinere se reduce într-un ritm accelerat, în timp ce numărul și ponderea persoanelor în etate continuă să crească. În ultimii cinci ani, ambele maluri ale Nistrului au înregistrat o reducere a populației ca urmare a sporului natural negativ estimat la 4,4%. În consecință, capacitatea de regenerare demografică este tot mai redusă. Din perspectivă economică, această evoluție diminuează potențialul de înlocuire a forței de muncă și amplifică presiunile asupra sistemului de protecție socială.

Migrația forței de muncă: mecanism de ajustare și factor de declin

Migrația reprezintă principalul mecanism de ajustare a dezechilibrelor economice din regiune. În lipsa unor oportunități suficiente la nivel local, populația activă, în special persoanele tinere și calificate, se orientează către locurile de muncă disponibile pe malul drept sau în străinătate, cu precădere în statele Uniunii Europene. Acest model al migrației economice explică și interesul locuitorilor regiunii pentru obținerea documentelor de identitate și a pașapoartelor Republicii Moldova.

La 31 decembrie 2025, în evidențele Agenției Servicii Publice erau înregistrați aproximativ 357.000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu domiciliul sau reședința în regiunea transnistreană. Aceștia reprezentau aproximativ 78% din populația totală înregistrată a regiunii, estimată la 460.000 de persoane. Persoanele care nu și-au perfectat actele de identitate ale Republicii Moldova pot include grupuri care nu intenționează să călătorească în străinătate, nu au nevoie imediată de asemenea documente sau întâmpină dificultăți administrative și financiare în procesul de documentare.

Amploarea migrației externe este, proporțional, mai pronunțată în stânga Nistrului decât pe malul drept. În 2025, aproximativ 165.000 de persoane din totalul de 460.000 de locuitori înregistrați ai regiunii se aflau în diferite forme de migrație externă. La acestea se adaugă aproximativ 5,4% din populație, care se deplasează regulat pentru a munci în localitățile de pe malul drept al Nistrului. Prin comparație, potrivit datelor actualizate ale BNS, aproximativ 31,6% din populația malului drept se afla în migrație în 2025.[15]

Efectele migrației accelerate asupra economiei regiunii sunt contradictorii. Pe de o parte, migrația generează remitențe și susține consumul gospodăriilor rămase în regiune. Pe de altă parte, piața muncii se confruntă cu un deficit acut de angajați, cu efecte asupra activității economice și a echilibrului demografic. Pe termen lung, efectele migrației masive sunt predominant negative. Regiunea pierde capital uman și dispune de tot mai puțini contribuabili care să susțină bugetul și sistemul social. Chiar dacă primele valuri de migrație pot funcționa drept mecanism temporar de adaptare în perioadele de criză, continuarea acestui proces accentuează subdezvoltarea și limitează perspectivele de redresare economică.

Veniturile salariale: divergență structurală și pierderea competitivității

Datele statistice indică o deteriorare accelerată a nivelului de trai în stânga Nistrului. Până în 2011, salariile din Transnistria erau comparabile cu cele de pe malul drept. În perioada

15 BNS, „Raport privind numărul populației cu reședință obișnuită în Republica Moldova", 2014–2025. BNS, „Raport privind migrația internațională pe grupe de vârstă, medii și sexe", 2014–2023.

2011–2016, veniturile salariale din stânga Nistrului au crescut într-un ritm mai rapid, salariul mediu ajungând în 2016 la aproximativ 6,7 mii de lei, comparativ cu 5,6 mii de lei pe malul drept. Acest avantaj temporar a fost influențat de deprecierea leului moldovenesc în 2015 și de menținerea stabilității cursului de schimb în Transnistria.

Începând cu 2016, regiunea a fost afectată de o criză economică și valutară puternică, care a determinat o depreciere semnificativă a rublei transnistrene. Din 2017, declinul economiei regiunii a început să afecteze tot mai puternic veniturile salariale.

Figura 11

Creșterea reală a veniturilor salariale în stânga și dreapta Nistrului, 2014–2025

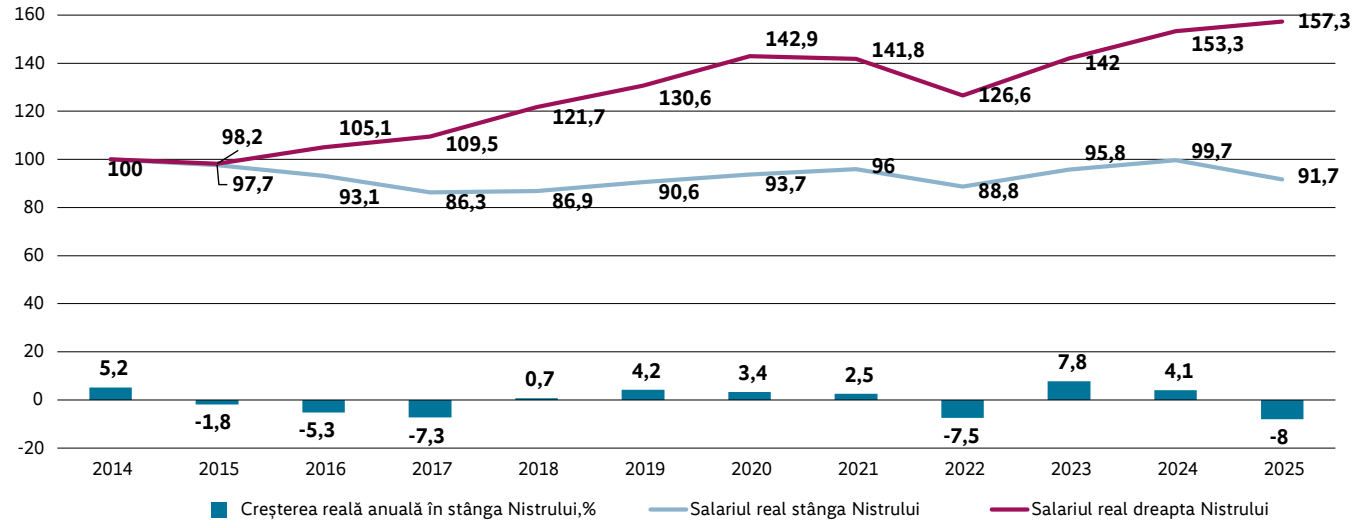

Sursa: Calculele autorului pe baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, seria „Câștigul salarial"; Băncii Naționale a Moldovei, seria „Cursul valutar mediu anual MDL/USD"; Государственная служба статистики, „Пресс-выпуск о заработной плате в Приднестровской Молдавской Республике", pentru anii 2017–2022, și „Ежегодник Государственной службы статистики" (2003–2020) [Anuarul Serviciului de Stat de Statistică]"; Приднестровский Республиканский Банк [Banca Centrală de la Tiraspol].

Figura 12

Salariul mediu lunar pe ambele maluri ale Nistrului, mii lei

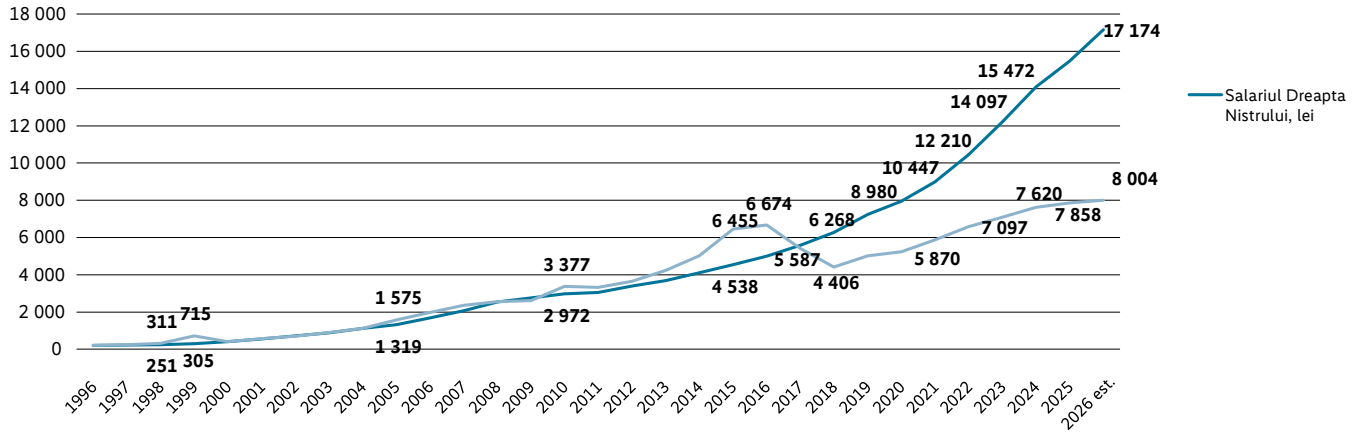

Diferența dintre salariul de pe malul drept și cel de pe malul stâng al Nistrului, %

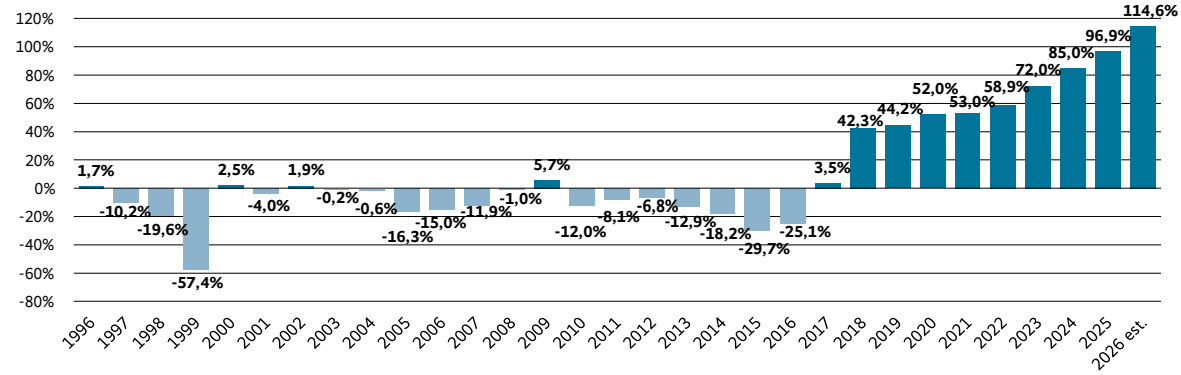

Sursa: Calculele autorului pe baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, seria „Câștigul salarial"; Băncii Naționale a Moldovei, seria „Cursul valutar mediu anual MDL/USD"; Государственная служба статистики, „Пресс-выпуск о заработной плате в Приднестровской Молдавской Республике", pentru anii 2017–2022, și „Ежегодник Государственной службы статистики" (2003–2020) [Anuarul Serviciului de Stat de Statistică]"; Приднестровский Республиканский Банк [Banca Centrală de la Tiraspol].

Recalculat în lei moldovenești, salariul mediu în Transnistria a ajuns la aproximativ 4,4 mii de lei în 2018, comparativ cu 6,3 mii de lei pe malul drept. Aceste diferențe s-au accentuat în anii următori și indică o divergență tot mai pronunțată între cele două maluri ale Nistrului. În anul 2025, salariul mediu lunar pe malul drept era de aproximativ 15,5 mii de lei, în timp ce în Transnistria acesta era estimat la 7,9 mii de lei, echivalentul a aproximativ 7.280 de ruble transnistrene sau 452 USD.

Veniturile salariale reale ale populației de pe cele două maluri au crescut constant până în 2015, în contextul unei inflații relativ reduse și stabile, menținute sub nivelul creșterii nominale a salariilor. Până în 2005, salariul real din Transnistria a crescut mai rapid decât pe malul drept. Până în 2015, ritmurile cumulate de creștere au devenit comparabile: salariul real de pe malul drept era de 2,6 ori mai mare decât în 2001, iar cel din Transnistria, de 2,8 ori mai mare. După 2016, veniturile reale de pe malul drept au crescut într-un ritm mai rapid, cu o perioadă de încetinire între 2022 și 2024, asociată crizei energetice. În Transnistria, ultimii ani au fost marcați de o reducere accentuată a veniturilor reale.

Figura 13

Creșterea reală a veniturilor salariale comparativ cu 2001

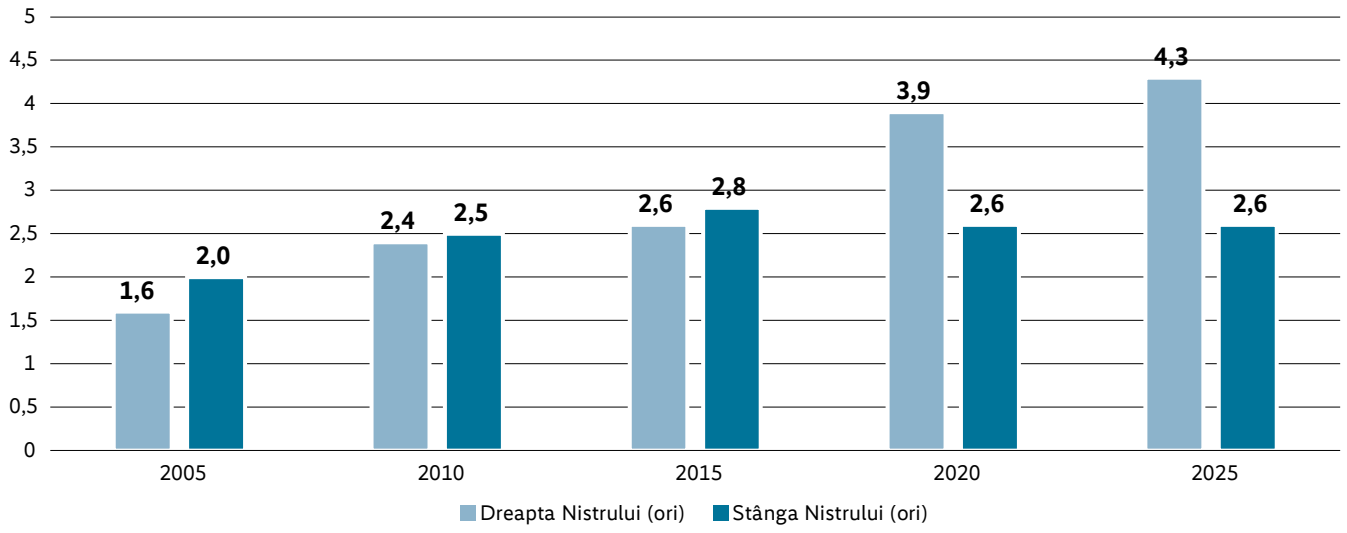

Sursa: Calculele autorului pe baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, seria „Câștigul salarial"; Băncii Naționale a Moldovei, seria „Cursul valutar mediu anual MDL/USD"; Государственная служба статистики, „Пресс-выпуск о заработной плате в Приднестровской Молдавской Республике", pentru anii 2017–2022, și „Ежегодник Государственной службы статистики" (2003–2020) [Anuarul Serviciului de Stat de Statistică]"; Приднестровский Республиканский Банк [Banca Centrală de la Tiraspol].

Comparativ cu 2001, salariile reale de pe malul drept au crescut de aproximativ 4,3 ori, în timp ce salariile reale din stânga Nistrului au crescut de aproximativ 2,6 ori. Evoluția din regiunea transnistreană a fost susținută inclusiv de menținerea accesului preferențial la resurse energetice. Diferențele reflectă dependența de modelul economic energointensiv, competitivitatea redusă și capacitatea limitată de a economiei regiunii de a genera venituri reale stabile pentru populație. Astfel, decalajul de bunăstare dintre cele două maluri nu doar că persistă, ci se adâncește.

Sistemul de pensii: de la avantaj la vulnerabilitate critică

Sistemul de asigurare a pensiilor pentru limită de vârstă din stânga Nistrului diferă de cel aplicat în Republica Moldova. În Transnistria nu există un fond separat destinat exclusiv achitării pensiilor, ci un fond unic din care sunt finanțate prestațiile sociale și serviciile medicale. Prin urmare, autoritățile de la Tiraspol utilizează un mecanism de finanțare diferit de sistemul de asigurări sociale de pe malul drept.

Sistemul Republicii Moldova se bazează pe principiul solidarității și este finanțat în principal din contribuțiile de asigurări sociale achitate de angajatori. În Transnistria, pensiile sunt finanțate prin intermediul impozitului social unic, („единный социальный налог"). Cota standard achitată de angajatori este de aproximativ 17%, fiind prevăzute cote diferențiate pentru anumite categorii de activitate, cuprinse între 3% și 25%. Conform legii privind impozitul social, în forma în vigoare la 3 martie 2026, impozitul este achitat de angajator, iar cota aplicabilă variază în funcție de domeniul de activitate.

În 2026, cheltuielile fondului social unic din Transnistria au fost aprobate în valoare de aproximativ 2,24 miliarde de ruble transnistrene, echivalentul a 11,8% din PIB-ul regiunii. Din această sumă, aproximativ 1,54 miliarde de ruble sunt destinate achitării pensiilor pentru limită de vârstă, reprezentând 8,1% din PIB. În Republica Moldova, bugetele asigurărilor sociale și medicale pentru anul 2026 reprezintă, cumulat, aproximativ 18,7% din PIB. Raportată la produsul intern brut, ponderea resurselor alocate pentru asigurări sociale și medicale pe malul drept este astfel cu aproximativ 60% mai mare decât ponderea corespunzătoare fondului social unic din Transnistria.

Figura 14

Mărimea medie a pensiei pentru limita de vârstă pe cele două maluri ale Nistrului, 1998–2025, lei/lună

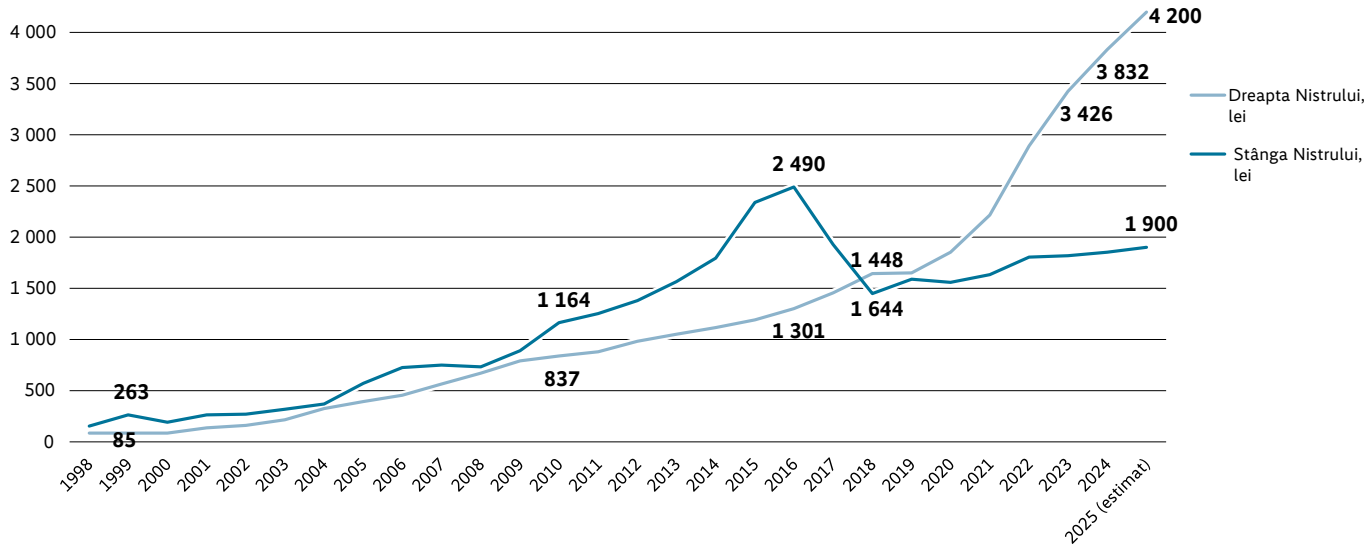

Sursa: „Anuarul statistic" BNS, 2004-2024; „Pensionari si mărimea medie a pensiei lunar stabilite, pe categorii de beneficiari si trimestre", 2015-2026, Banca Națională a Moldovei, seria „Cursul valutar mediu anual MDL/USD"; Государственная служба статистики [Serviciul de statistică din stânga Nistrului], „Пресс-выпуск о заработной плате в Приднестровской Молдавской Республике" [Comunicat de presă privind salariile în regiunea transnistreană], pentru anii 2017–2022 și „Ежегодник Государственной службы статистики" [Anuarul Serviciului de Stat de Statistică] (2003–2020); Приднестровский Республиканский Банк [Banca Centrală de la Tiraspol].

Evoluția pensiilor pentru limită de vârstă ilustrează una dintre cele mai pronunțate inversări sociale din regiune. Dacă în 1999 pensiile din stânga Nistrului erau de aproximativ trei ori mai mari decât cele de pe malul drept, în prezent situația s-a inversat complet. Sistemul de pensii al regiunii se confruntă cu un deficit permanent de resurse. În 2025, pensia medie din stânga Nistrului era estimată la aproximativ 1,9 mii de lei, echivalentul a 1.760 de ruble transnistrene, în timp ce pensia medie de pe malul drept era de aproximativ 4.2 mii lei. Pensiile din Transnistria au înregistrat o scădere puternică după 2016, fără a reveni ulterior la traiectoria anterioară.

Analiza evoluției în termeni reali evidențiază și mai clar această divergență. Comparativ cu 2001, pensiile de pe malul drept au crescut de aproximativ 4,5 ori în termeni reali, în timp ce în stânga Nistrului creșterea a fost de numai 1,3 ori. Pensiile reale din Transnistria au înregistrat o evoluție relativ favorabilă până în 2015, comparabilă, într-o anumită măsură, cu cea de pe malul drept. După 2015, acestea s-au redus constant, ca urmare a inflației și a lipsei unor majorări nominale suficiente. Pe fondul reducerii bazei de export a economiei regiunii, au fost afectate și resursele disponibile pentru finanțarea cheltuielilor sociale. Această evoluție indică o stagnare aproape completă a puterii de cumpărare a pensionarilor și amplifică vulnerabilitatea socială și riscul de sărăcie în rândul populației vârstnice.

Figura 15

Mărimea medie a pensiei pentru limita de vârstă pe cele două maluri ale Nistrului, 1998–2025, lei/lună

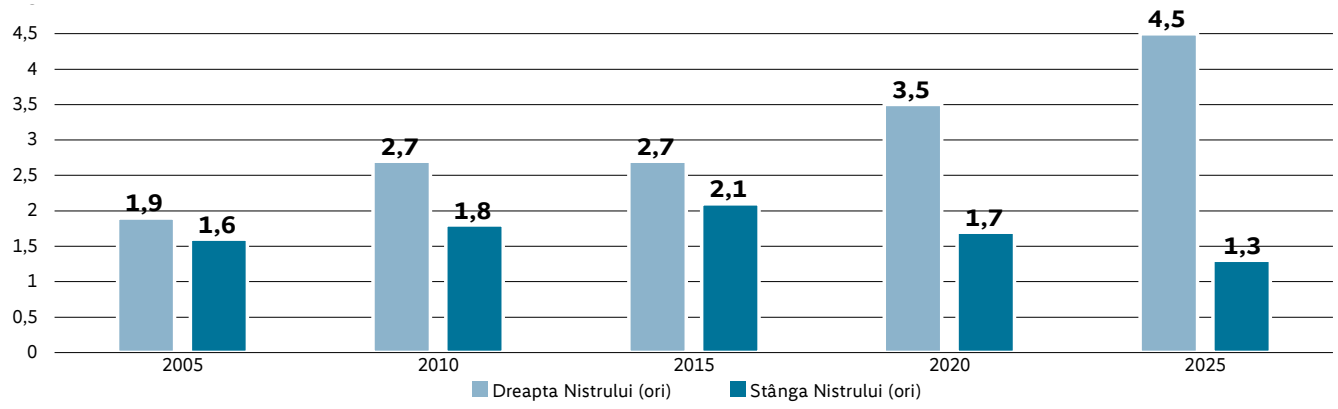

Sursa: „Anuarul statistic", BNS, 2004-2024; „Pensionari si mărimea medie a pensiei lunar stabilite, pe categorii de beneficiari si trimestre", 2015-2026, Banca Națională a Moldovei, seria „Cursul valutar mediu anual MDL/USD"; Государственная служба статистики [Serviciul de statistică din stânga Nistrului], „Пресс-выпуск о заработной плате в Приднестровской Молдавской Республике" [Comunicat de presă privind salariile în regiunea transnistreană], pentru anii 2017–2022 și „Ежегодник Государственной службы статистики" [Anuarul Serviciului de Stat de Statistică] (2003–2020); Приднестровский Республиканский Банк [Banca Centrală de la Tiraspol].

Regiunea din stânga Nistrului – contracții structurale

Analiza evoluțiilor sociale indică existența unui proces de contracție structurală, determinat de interacțiunea dintre declinul economic și transformările demografice. Principalele tendințe sunt depopularea accelerată, migrația masivă a populației active, declinul natural pronunțat, accentuarea decalajelor de venit și degradarea sistemului de protecție socială. Aceste procese nu evoluează separat, ci se alimentează reciproc. Migrația reduce populația activă și numărul contribuabililor, ceea ce limitează resursele disponibile pentru sistemul de protecție socială. În același timp, nivelul redus al veniturilor și deteriorarea protecției sociale stimulează noi plecări, contribuind la formarea unui cerc vicios al declinului.

Figura 16

Creșterea anuală reală a pensiei pe cele două maluri ale Nistrului

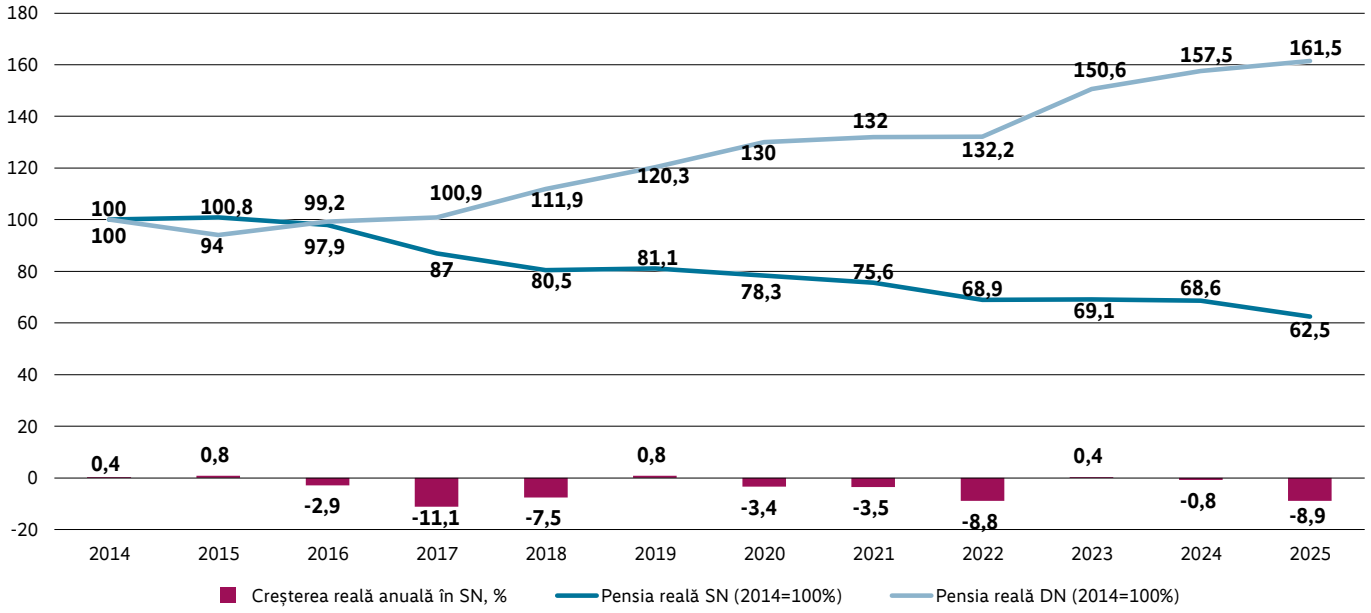

Sursa: „Anuarul statistic", BNS, 2004-2024; „Pensionari si mărimea medie a pensiei lunar stabilite, pe categorii de beneficiari si trimestre", 2015-2026, Banca Națională a Moldovei, seria „Cursul valutar mediu anual MDL/USD"; Государственная служба статистики [Serviciul de statistică din stânga Nistrului], „Пресс-выпуск о заработной плате в Приднестровской Молдавской Республике" [Comunicat de presă privind salariile în regiunea transnistreană], pentru anii 2017–2022 și „Ежегодник Государственной службы статистики" [Anuarul Serviciului de Stat de Statistică] (2003–2020); Приднестровский Республиканский Банк [Banca Centrală de la Tiraspol].

În absența unor schimbări structurale majore, evoluțiile sociale vor continua să reflecte și să amplifice dezechilibrele economice. Pe termen lung, această dinamică generează riscuri majore pentru sustenabilitatea socială a regiunii și pentru capacitatea acesteia de a asigura funcționarea instituțiilor și furnizarea serviciilor publice de bază.

Concluzii

Dimensiunea socială nu reprezintă un element adiacent analizei economice, ci una dintre constrângerile sale fundamentale. Eroziunea demografică limitează perspectivele de redresare internă, iar vulnerabilitatea veniturilor populației stabilește ritmul în care poate fi realizată orice ajustare economică sau instituțională. Depopularea, sporul natural negativ și îmbătrânirea populației reduc baza de recrutare a forței de muncă și amplifică presiunile asupra sistemului de protecție socială.

Migrația funcționează, pe termen scurt, ca un mecanism de adaptare la lipsa oportunităților economice din regiune. Veniturile obținute peste hotare sau pe malul drept susțin consumul gospodăriilor și atenuează unele efecte ale declinului economic. Pe termen lung însă, același proces reduce capitalul uman, numărul contribuabililor și capacitatea economiei regiunii de a se redresa din resurse proprii. Regiunea pierde în special populația tânără, activă și calificată, adică tocmai categoria de care depind modernizarea economiei și funcționarea instituțiilor publice.

Divergența veniturilor dintre cele două maluri consolidează această tendință. Salariile și pensiile din stânga Nistrului au pierdut avantajul relativ pe care îl aveau anterior, iar puterea lor de cumpărare a stagnat sau s-a redus. Decalajul tot mai mare față de malul drept stimulează migrația forței de muncă și contribuie la accentuarea percepției că oportunitățile de dezvoltare și securitate socială se află în afara regiunii. În același timp, diminuarea populației active restrânge baza de finanțare a sistemului de protecție socială, ceea ce face tot mai dificilă susținerea pensiilor, a prestațiilor și a serviciilor publice.

Aceste procese formează un cerc vicios. Declinul economic reduce veniturile și oportunitățile de angajare, ceea ce stimulează migrația. Migrația reduce forța de muncă, consumul

intern și numărul contribuabililor, limitând și mai mult capacitatea economiei și a sistemului de protecție socială de a se redresa. În absența unor schimbări structurale, contracția demografică și degradarea condițiilor sociale se vor alimenta reciproc, afectând inclusiv capacitatea administrației regiunii de a asigura funcționarea instituțiilor și furnizarea serviciilor de bază.

Capitolul arată astfel că timpul lucrează împotriva ambelor părți. Prelungirea situației actuale reduce resursa umană necesară unei reintegrări reușite și majorează costurile sociale ale oricărei intervenții viitoare. O regiune cu o populație tot mai redusă, mai îmbătrânită și mai dependentă de transferuri sociale va dispune de o capacitate mai mică de adaptare la schimbările economice și instituționale.

De aici rezultă un principiu esențial pentru proiectarea politicilor de reintegrare. Componenta socială nu poate fi tratată ca un cost secundar al armonizării economice, ci ca o variabilă care determină dacă procesul este sustenabil din punct de vedere politic, economic și social. Orice ajustare trebuie să țină seama de capacitatea populației de a suporta schimbările, de necesitatea protejării veniturilor reale și de păstrarea capitalului uman. În lipsa unei asemenea abordări, măsurile concepute pentru stabilizarea economiei ar putea accelera migrația și adânci vulnerabilitățile pe care urmăresc să le corecteze.

Capitolul III. Situația socio-economică și structura economiei regiunii

Sectorul agro-industrial al regiunii din stânga Nistrului

În 1990, rata de industrializare a Transnistriei era de aproximativ trei ori mai mare decât în restul Republicii Moldova, raportată la numărul populației. Între 2010 și 2024, industria a reprezentat constant aproximativ 80% din valoarea cumulată a producției industriale și agricole a regiunii. Astfel, în 2021, industria a generat 16,6 miliarde de ruble transnistrene dintr-un total cumulat de 21,2 miliarde, iar în 2024, aproximativ 15,9 miliarde dintr-un total de 20,5 miliarde de ruble.

Industria regiunii a rămas dependentă de modelul sovietic de organizare și funcționare. Această dependență este determinată, în primul rând, de accesul la energie ieftină și consumul energetic ridicat; în al doilea rând, de concentrarea unei părți importante a producției în două întreprinderi principale și; în al treilea rând, dependența de accesul la gaze naturale și la piețele din proximitate. Aceste vulnerabilități au generat crize repetate în economia regiunii și au contribuit la menținerea dezechilibrelor structurale moștenite.

Privind retrospectiv, una dintre principalele vulnerabilități ale economiei transnistrene a fost accesul îndelungat la resurse energetice ieftine, oferite din considerente geopolitice. Acest avantaj a redus motivația pentru reformarea industriei și dezvoltarea unor sectoare alternative. Autoritățile de la Tiraspol au evitat adaptarea la schimbările economice regiunii, preferând menținerea avantajelor oferite de modelul existent. Evoluția producției industriale și agricole arată că, timp de peste un deceniu, industria a dominat structura economiei regiunii. În analiza producției industriale totale au fost incluse și datele disponibile privind activitatea întreprinderilor mici și a organizațiilor neindustriale.

Figura 17

Producția industrială și agricolă în stânga Nistrului, mld. ruble transnistrene

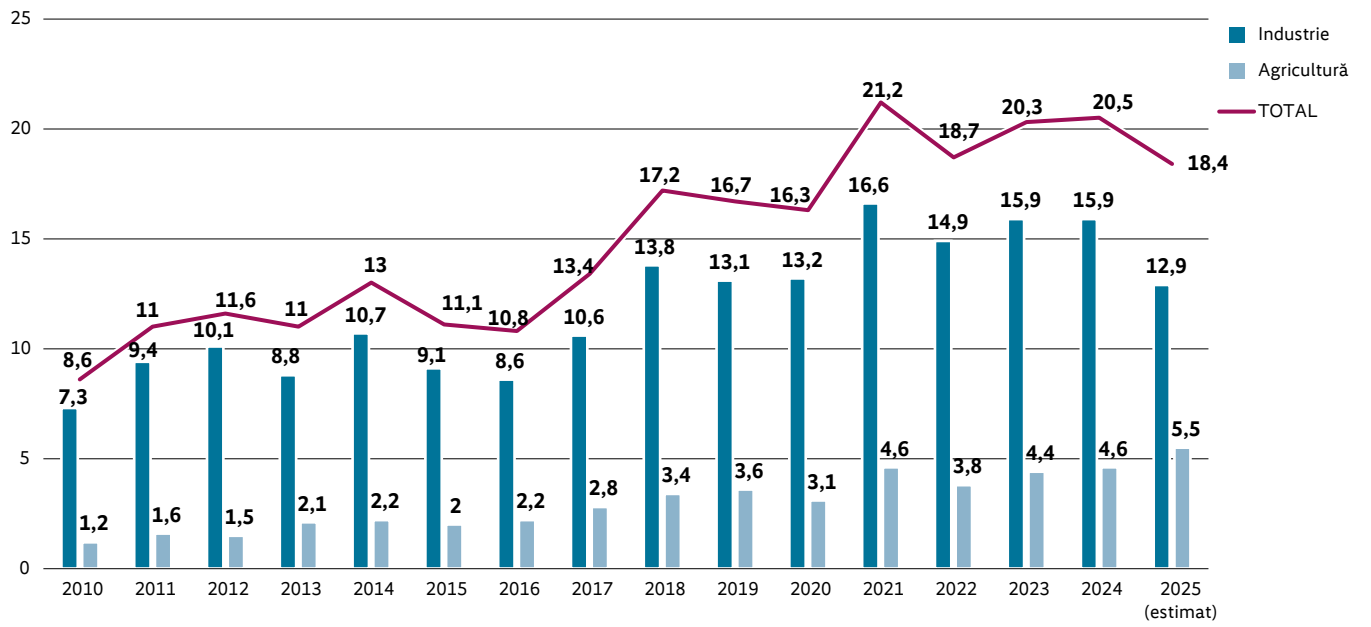

Sursa: Ежегодник государственной службы статистики [Anuarul Serviciului de Stat de Statistică] (2003-2020), datele așa-numitului Minister al Dezvoltării Economice de la Tiraspol.

Scăderea producției industriale din ultimii ani, în special cea din 2025, concomitent cu redresarea relativă a producției agricole, a determinat creșterea ponderii agriculturii de la aproximativ 15–20% la 29,9% din valoarea cumulată a producției industriale și agricole. În mod paradoxal, criza energetică și limitarea accesului la piețele externe au contribuit astfel la o anumită diversificare a structurii economiei regiunii, fără ca aceasta să fi rezultat dintr-o politică deliberată a administrației de la Tiraspol.

Pe fondul crizei energetice și al reducerii activității marilor întreprinderi industriale, în special MMZ și MGRES, producția industrială s-a redus la aproximativ 13 miliarde de ruble transnistrene, comparativ cu 16,6 miliarde în 2021 și 15,9 miliarde în 2024. În același timp, producția agricolă a crescut la aproximativ 5,5 miliarde de ruble, înregistrând o creștere de circa 20%.

În consecință, ponderea industriei în valoarea cumulată a producției industriale și agricole s-a redus la aproximativ 65–67%, comparativ cu nivelurile de circa 80% înregistrate în anii precedenți. Această modificare nu reflectă un proces deliberat de modernizare sau diversificare, ci efectele contracției severe a întreprinderilor dependente de energia ieftină. Agricultura a devenit relativ mai importantă nu datorită unei transformări tehnologice accelerate, ci ca urmare a declinului sectorului industrial.

Structura și dinamica dezvoltării industriei în regiune

Analiza structurii producției industriale arată că două sectoare continuă să domine economia regiunii: energetica, cu o pondere de 33,4% din totalul producției industriale, și metalurgia, cu 27,4%. Împreună, acestea reprezintă peste 60% din producția industrială a regiunii. Economia transnistreană nu este, prin urmare, doar puternic industrializată, ci prezintă o structură rigidă, energointensivă și foarte expusă șocurilor energetice.

Figura 18

Structura industriei din stânga Nistrului

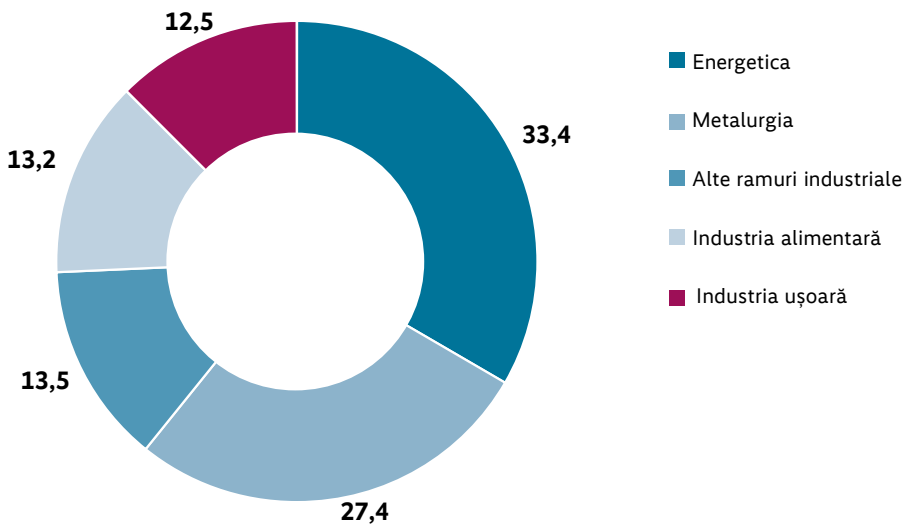

Sursa: Ежегодник государственной службы статистики [Anuarul Serviciului de Stat de Statistică] (2003-2020), datele așa-numitului Minister al Dezvoltării Economice de la Tiraspol.

Economia Transnistriei poate fi caracterizată, în linii mari, ca o economie monoindustrială, susținută de câteva întreprinderi mari, sistemice, dependente de energia ieftină. Competitivitatea acestor întreprinderi este menținută în mare măsură prin subvenționarea indirectă a costurilor energetice.

Sectoarele relativ mai stabile sunt cele orientate spre consumul intern și spre generarea de valoare adăugată în economia regiunii, însă acestea au ponderi considerabil mai reduse. Industria alimentară reprezintă 13,2% din producția industrială, industria ușoară–12,5%, iar celelalte ramuri industriale însumează aproximativ 13,5%. Această structură confirmă existența unui dezechilibru major. Economia produce relativ mult în sectoarele industriei grele, dar generează puține locuri de muncă diversificate și dispune de o flexibilitate și o capacitate de adaptare reduse.

După atingerea unui nivel maxim de 21,2 miliarde de ruble transnistrene în 2021, valoarea cumulată a producției industriale și agricole a intrat într-o perioadă de stagnare, urmată de un declin accelerat. Aceasta a constituit 18,7 miliarde de ruble în 2022, 20,3 miliarde în 2023, 20,5 miliarde în 2024 și aproximativ 18,4 miliarde de ruble în 2025. Reducerea cu aproximativ 10,2% într-un singur an este explicată aproape integral de contracția sectorului industrial.

Modelul economic bazat predominant pe energetică și metalurgie este extrem de vulnerabil la șocurile externe, întrucât depinde de accesul la energie ieftină și de menținerea unor mecanisme economice, dificil de susținut pe termen lung. Ponderea ridicată a celor două ramuri explică dependența critică a regiunii de gazele naturale furnizate în condiții preferențiale. Competitivitatea acestora nu rezultă în principal din productivitate, inovare sau investiții tehnologice, ci din accesul la resurse energetice la costuri foarte reduse.

Subvențiile energetice au permis modelului să păstreze o anumită funcționalitate, dar au întârziat investițiile în tehnologie, diversificarea producției și modernizarea proceselor de muncă. Aceste facilități au contribuit la menținerea unei părți

importante a industriei de tip sovietic, care a generat venituri pentru bugetul regiunii beneficiind, în același timp, de tarife energetice interne reduse. Din punct de vedere economic, mecanismul a creat însă o dependență structurală, nu o competitivitate reală. Atunci când costul energiei crește într-un mod imprevizibil sau accesul la gaze naturale devine instabil, industriile energointensive își pierd rapid viabilitatea economică. Energia ieftină nu a reprezentat, așadar, doar un avantaj, ci și principala capcană a modelului economic al regiunii.

Datele privind producția industrială confirmă intrarea economiei regiunii într-o fază de contracție severă în anul 2025. Volumul producției industriale s-a redus la aproximativ 13 miliarde de ruble transnistrene, echivalentul a circa 12,9 miliarde de lei, comparativ cu 17,9 miliarde de lei în anul 2023 și 17,5 miliarde în anul 2024.

Figura 19

Producția industrială din stânga Nistrului

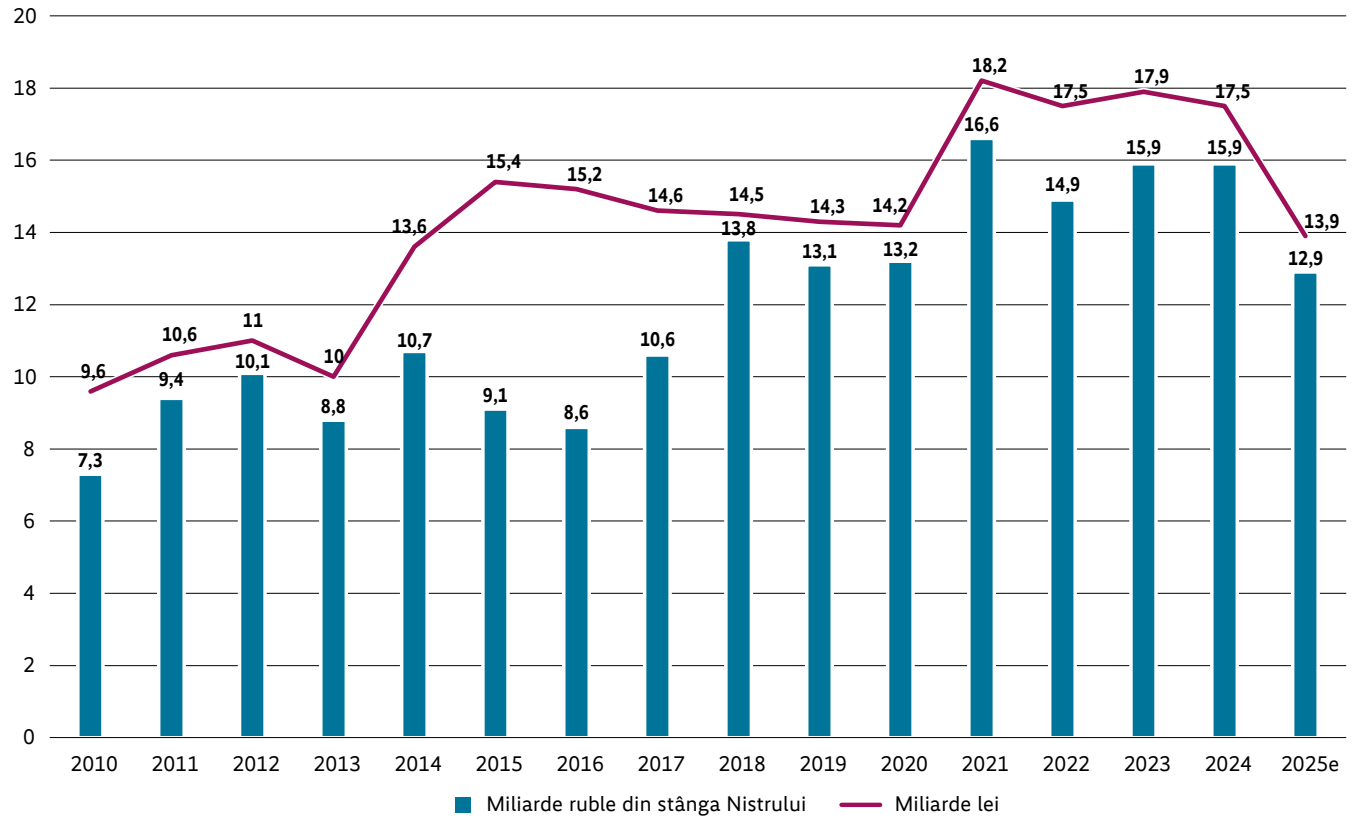

Sursa: Ежегодник государственной службы статистики [Anuarul Serviciului de Stat de Statistică] (2003-2020), datele așa-numitului Minister al Dezvoltării Economice de la Tiraspol.

Acest declin nu reprezintă doar o corecție conjuncturală, ci o contracție industrială severă, anticipată de vulnerabilitățile structurale ale economiei regiunii. În 2025, producția industrială s-a redus cu aproximativ 20%, aceasta fiind una dintre cele mai severe contracții din ultimii 15 ani. Scăderi comparabile au fost înregistrate în anul 2013, cu 17,7%, și în 2022, cu 20,5%.

Contracția din 2025 este astfel comparabilă cu cele mai grave crize industriale anterioare și indică faptul că modelul economic al regiunii a ajuns într-un punct critic. Menținerea unui mode de dezvoltare bazat pe soluții provizorii și avantaje energetice nu mai permite reluarea unei creșteri economice sustenabile.

Reticența investitorilor de a aloca resurse pentru schimbarea direcției de dezvoltare a economiei este bine cunoscută în mediul de afaceri. Un reprezentant al unei asociații de business din Transnistria a declarat:

> *„Situația afacerilor de la noi este inertă. Lucrăm mai puțin pentru că oamenii se tem să-și apere drepturile.”*
>
> *(Focus-grup, IDIS Viitorul, 24.12.2025)*

Această constatare sugerează existența unor costuri economice indirecte, generate de lipsa predictibilității și de nivelul redus de încredere în mecanismele instituționale.

Figura 20

Indicele producției industriale în stânga Nistrului

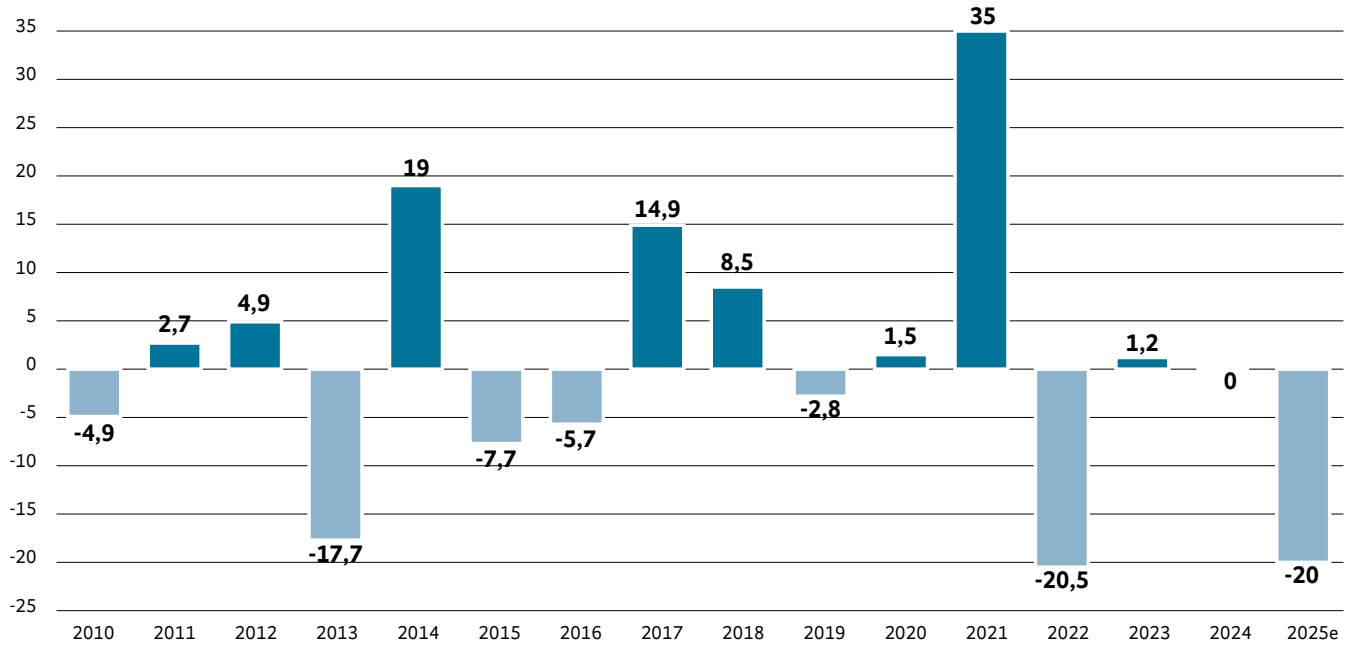

Sursa: Ежегодник государственной службы статистики [Anuarul Serviciului de Stat de Statistică] (2003-2020), datele așa-numitului Minister al Dezvoltării Economice de la Tiraspol.

Raportarea la potențialul istoric evidențiază gravitatea situației actuale. În 2025, producția industrială regiunii a coborât la aproximativ 85,8% din nivelul înregistrat în 1989. Industria a fost susținută timp de peste trei decenii prin accesul la energie ieftină și prin orientarea unei părți importante a producției către piața Federației Ruse. Datele disponibile sugerează că nici aceste infuzii de resurse nu mai sunt suficiente pentru menținerea nivelului de producție. În perioada 2022–2025, producția industrială s-a redus aproape de două ori.

Figura 21

Producția industrială din stânga Nistrului comparativ cu 1989 (100%)

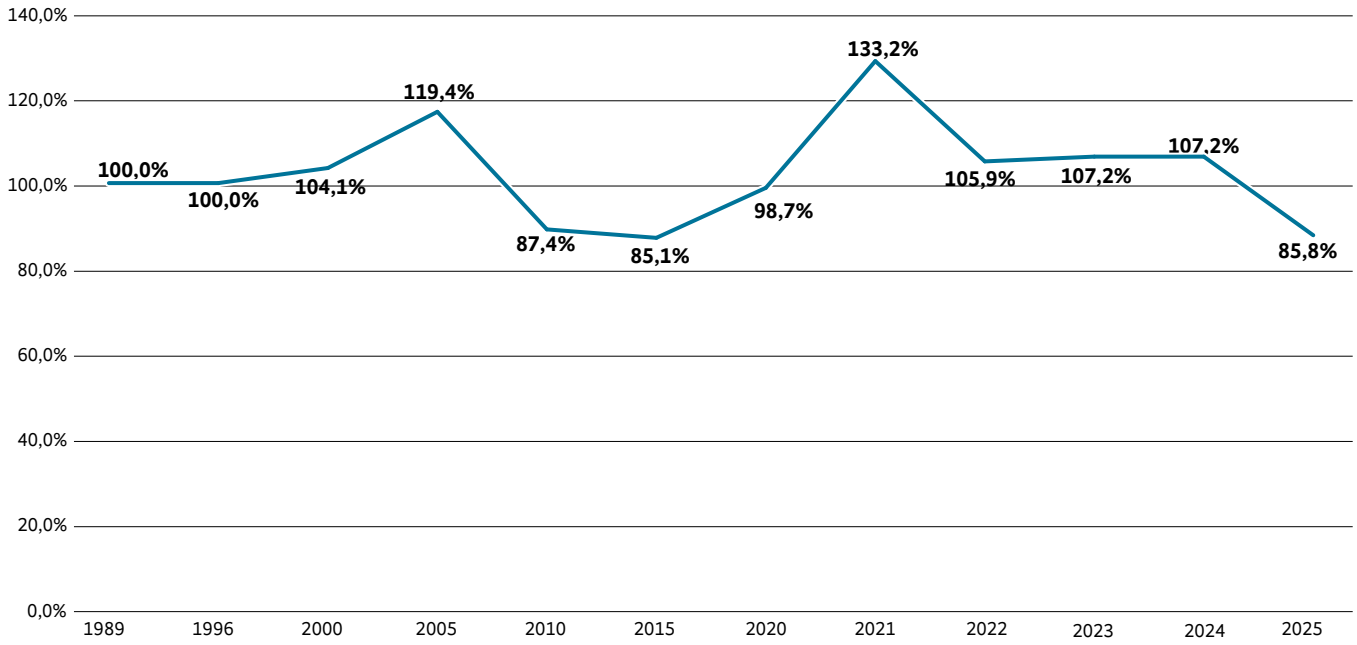

Sursa: Ежегодник государственной службы статистики *[Anuarul Serviciului de Stat de Statistică] (2003-2020), datele așa-numitului Minister al Dezvoltării Economice de la Tiraspol.*

Analiza comparativă a dezvoltării industriei pe cele două maluri ale Nistrului

Evoluția comparativă a producției industriale indică o divergență profundă între cele două maluri ale Nistrului. Dacă în 2010 diferența era semnificativă, dar încă gestionabilă, până în 2025 aceasta s-a transformat într-un decalaj economic major.

Figura 22

Producția industrială pe cele două maluri ale Nistrului, mld. lei

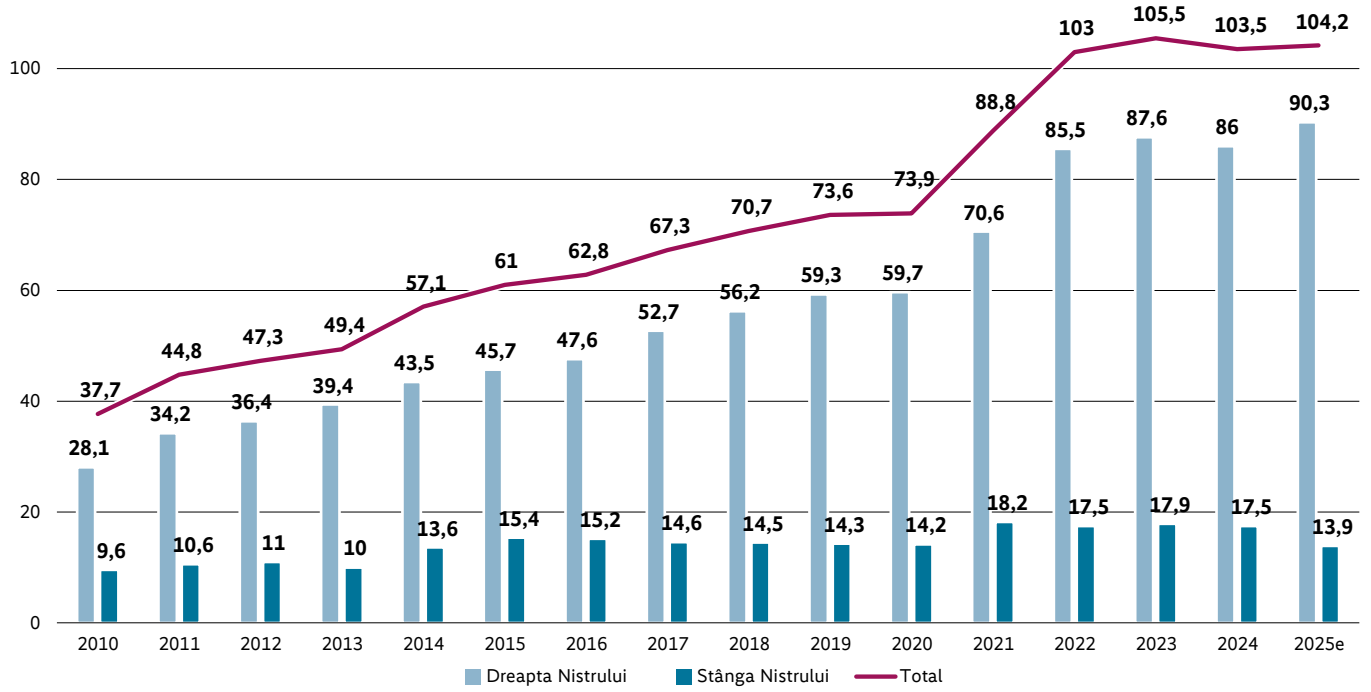

Sursa: Ежегодник государственной службы статистики [Anuarul Serviciului de Stat de Statistică] (2003-2020), datele așa-numitului Minister al Dezvoltării Economice de la Tiraspol.

În 2010, pe malul drept erau produse bunuri industriale în valoare de 28,1 miliarde de lei, iar pe malul stâng, de aproximativ 9,6 miliarde de lei. Raportul era de aproximativ 2,9 la 1 în favoarea malului drept. În 2025, producția industrială de pe malul drept este estimată la 90,3 miliarde de lei, în timp ce pe malul stâng aceasta s-a redus la aproximativ 13,9 miliarde de lei. În 2010, industria din stânga Nistrului reprezenta aproximativ 25,5% din producția industrială cumulată de pe cele două maluri. Această pondere era deja semnificativ mai redusă decât în anul 1989, când industria transnistreană reprezenta aproximativ 40% din producția industrială a RSS Moldovenești.

În anul 2025, ponderea industriei din stânga Nistrului a coborât la un minim istoric de aproximativ 13,4%. Pentru prima dată de la procesul de industrializare postbelică, valorile producției industriale pe cap de locuitor de pe cele două maluri s au apropiat considerabil.[16] În aceste condiții, funcționarea industriei regiunii depinde în mare măsură de viabilitatea a două întreprinderi sistemice: Centrala Moldovenească Electrică de la Cuciurgan (MFRES) și Uzina Metalurgică de la Rîbnița (MMZ).

Aceste întreprinderi îndeplinesc un rol triplu în economia regiunii. Ele se numără printre cei mai importanți angajatori, generează o parte semnificativă a exporturilor și contribuie substanțial la veniturile bugetare, atât prin impozitele directe, cât și prin mecanismele de comercializare a gazelor naturale administrate de autoritățile regiunii. Această concentrare industrială creează însă o vulnerabilitate majoră pentru întreaga economie a regiunii. Atunci când două companii domină producția industrială, exporturile și veniturile bugetare, funcționarea întregii economii devine dependentă de performanța acestora și modelul lor de administrare. Orice șoc care afectează aceste întreprinderi se transmite rapid asupra întregului sistem socioeconomic, asupra bugetului regiunii și asupra nivelului de trai al populației.

În perioada 1996–2000, producția industrială pe cap de locuitor din stânga Nistrului era de aproximativ 3,2 ori mai mare decât pe malul drept, constituind aproximativ 874 USD pe cap de locuitor, comparativ cu 274 USD pe malul drept. Industria regiunii a înregistrat ulterior fluctuații, atingând în anul 2021 un nivel maxim de aproximativ 3.360 USD pe cap de locuitor. În aceeași perioadă, industria de pe malul drept a crescut într-un ritm mai rapid. Deși nu a beneficiat de aceleași facilități energetice și a fost supusă unei poveri fiscale mai ridicate, aceasta a redus treptat decalajul istoric. În anul

16 Industria din stânga Nistrului era considerabil mai dezvoltată decât cea de pe malul drept. În perioada 1996–2000, producția industrială pe cap de locuitor era de 3,2 ori mai mare. Până în 2025, acest avantaj s-a redus la doar 1,3 ori, reprezentând cel mai mic decalaj din perioada analizată.

2021, producția industrială pe cap de locuitor de pe malul drept a ajuns la aproximativ 1.519 USD, diferența față de malul stâng reducându-se la 2,2 ori.

Începând cu 2022, schimbările contextului regional au afectat exact vulnerabilitățile structurale acumulate ale industriei transnistrene. Industria transnistreană a intrat într-o perioadă de stagnare și declin, în timp ce industria de pe malul drept, deși afectată de creșterea prețurilor la energie, a continuat să crească în termeni nominali. În 2025, producția industrială pe cap de locuitor din stânga Nistrului s-a redus la aproximativ 2.767 USD, în timp ce pe malul drept a crescut la 2.182 USD. Diferența s-a restrâns astfel la aproximativ 1,3 ori. În decursul ultimilor 35 de ani, stânga Nistrului și-a erodat aproape integral avantajul industrial istoric față de malul drept, ceea ce consolidează argumentul privind nesustenabilitatea unui model economic afectat de incertitudini politice și soluții provizorii.

Figura 23

Producția industrială pe cap de locuitor, USD

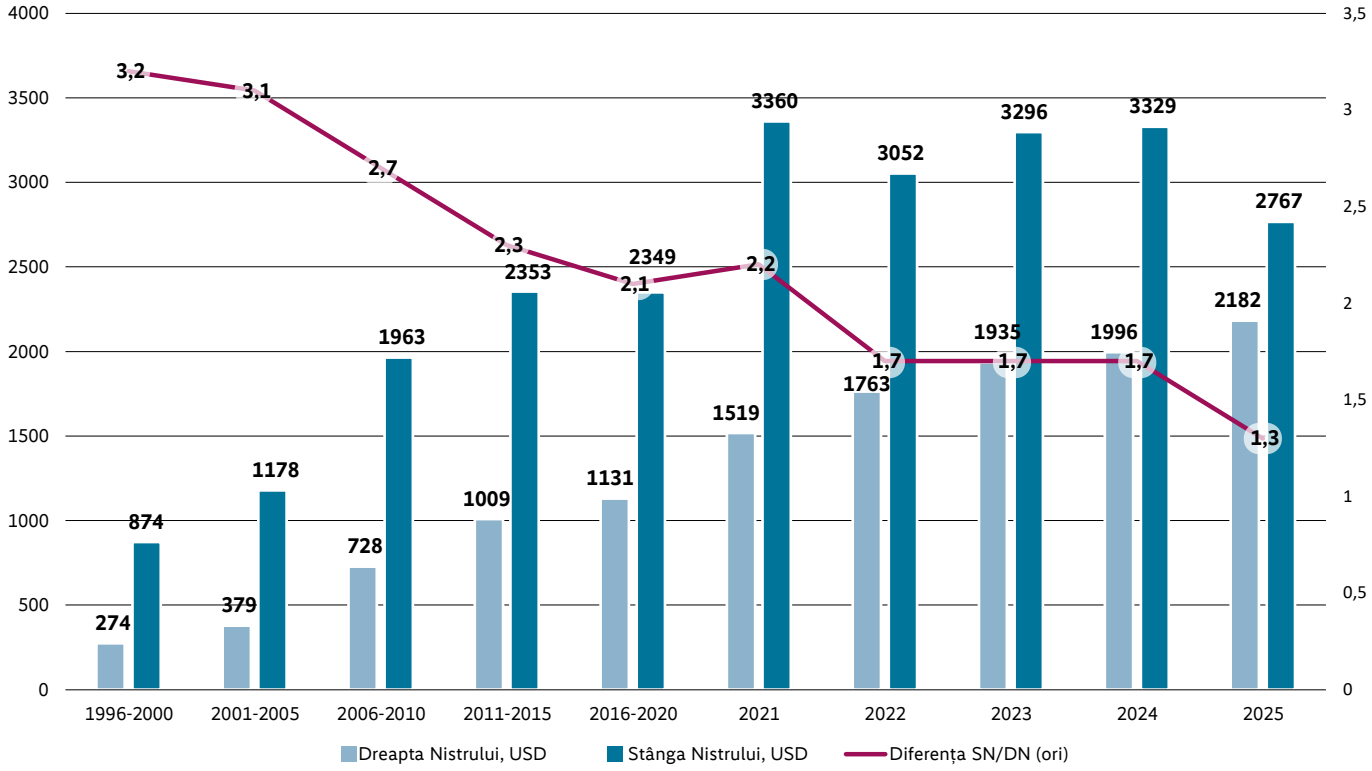

Sursa: Pentru stânga Nistrului, date din anuarele statsitice pentru perioada 2003-2021 (Ежегодник Государственной Службы Статистики); pentru malul drept, Biroul Naíonal de Statsitică al Republicii Moldova, „Anuare Statisice" (2004-2024), și seria „Valoarea productiei industriale fabricate, pe tipuri de activitati" (2014-2024). Calculele pe cap de locuitor au fost realizate în baza datelor privind populația cu reședință obișnuită. Conversia valutară a fost efectuată în baza cursurilor de schimb publicate de Banca Națională a Moldovei și de Приднестровский Республиканский Банк [Banca Centrală de la Tiraspol].

Vulnerabilitatea este amplificată de dependența directă a acestor întreprinderi de accesul la energie ieftină. Economia regiunii este caracterizată nu doar de o concentrare excesivă, ci și de predominanța unui model energointensiv și nesustenabil. Ambele întreprinderi sunt influențate de deciziile politice și administrative privind livrarea gazelor naturale, eliberarea autorizațiilor de funcționare, reglementarea exporturilor și achiziționarea energiei produse de MGRES. În contrast cu ponderea dominantă a industriei grele, agricultura, serviciile, transporturile, telecomunicațiile și comerțul intern au rămas insuficient dezvoltate pentru a putea compensa efectele șocurilor industriale și energetice recente.

Evoluția producției agricole din regiune

Deși agricultura continuă să joace un rol important în ocuparea populației și în asigurarea securității alimentare locale, datele statistice arată că regiunea a pierdut cea mai mare parte a potențialului agricol moștenit din perioada sovietică. Raportată la nivelul maxim înregistrat în 1987, valoarea reală a producției agricole actuale reprezintă aproximativ 10,7% din nivelul de atunci.

Până în 1995, producția agricolă se redusese la 44,6% din nivelul anului 1987. Declinul a continuat și după 2000, producția agricolă atingând un minim de 6,3% din maximul istoric. Printre factorii care au contribuit la această evoluție se numără prioritizarea industriei, orientarea investițiilor de capital către întreprinderile industriale și concentrarea subvențiilor energetice în sectoarele energointensive, în detrimentul investițiilor în modernizarea agriculturii.

Datele indică faptul că agricultura regiunii nu a trecut doar printr-o ajustare economică, ci printr-un proces profund de dezorganizare și erodare a capacităților productive. Sectorul

Figura 24

Producția agricolă în stânga Nistrului comparativ cu maximul istoric din 1987 (100%)

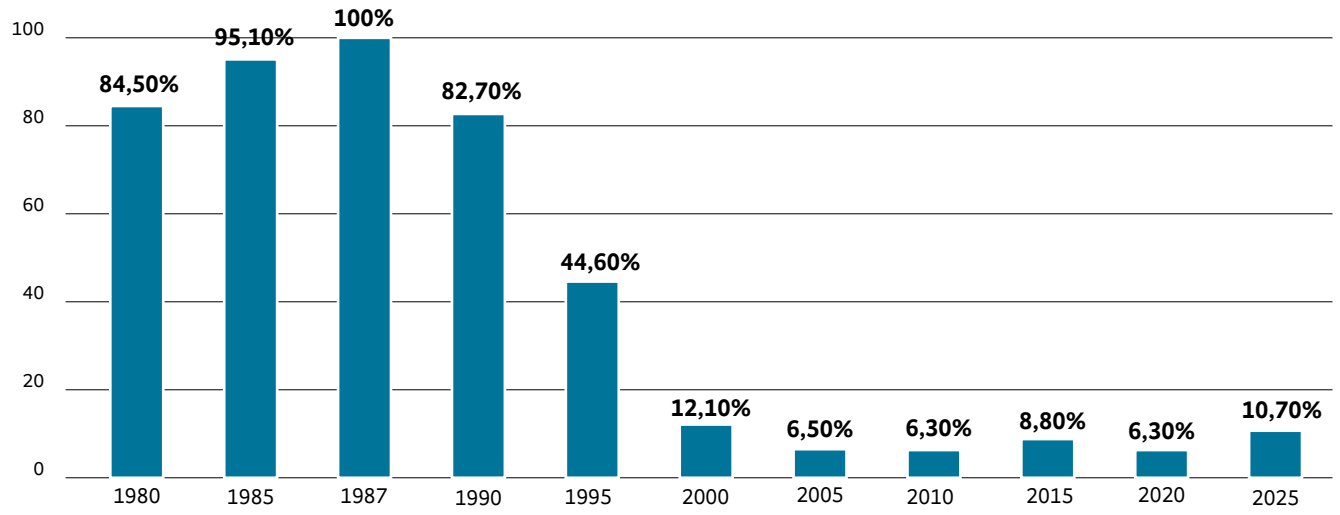

Sursa: Ежегодник государственной службы статистики [Anuarul Serviciului de Stat de Statistică] (2003-2020), datele așa-numitului Minister al Dezvoltării Economice de la Tiraspol. Anuarul statistic (2003–2020). Pentru 2025, estimările privind producția industrială aparțin autorului.

a trecut de la metode intensive de producție, susținute de sisteme extinse de irigare, la un model dependent în mare măsură de condițiile climatice. Agricultura transnistreană produce în prezent de aproape zece ori mai puțin decât la nivelul maxim înregistrat în 1987. Evoluția producției agricole din ultimii zece ani arată că sectorul rămâne foarte volatil și vulnerabil la șocurile climatice și la incertitudinile economice privind accesul la piețele de desfacere.

În perioada 2016–2019, producția agricolă a înregistrat niveluri cu 16,5% și 27,7% mai mari față de nivelul anului 2015. În 2020, sectorul a înregistrat însă o contracție de 28,5%, mult mai severă decât cea de 4,6% de pe malul drept. În 2021 s-a produs o redresare de 11,2%, dar agricultura regiunii a rămas instabilă. În 2022 a fost înregistrată o nouă contracție, de 13,3%, iar în perioada 2023–2024 ritmurile de creștere au rămas reduse. Pentru 2025, producția agricolă este estimată la un nivel cu 21,8% mai mare decât în anul 2015. Totuși, acest rezultat rămâne inferior creșterii de 29,2% înregistrate pe malul drept în raport cu același an de referință.

Figura 25

Evoluția producției agricole globale în ultimii zece ani

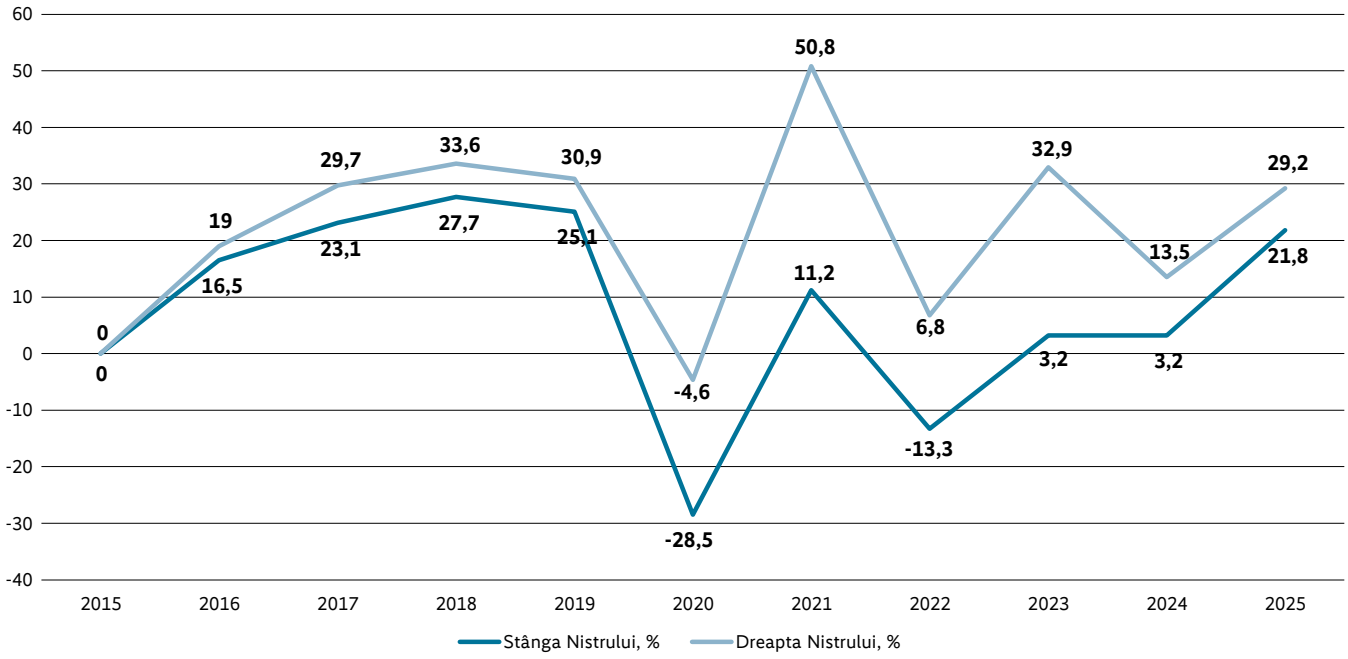

Sursa: Ежегодник государственной службы статистики [Anuarul Serviciului de Stat de Statistică] (2003-2020), datele așa-numitului Minister al Dezvoltării Economice de la Tiraspol. Anuarul statistic (2003–2020). Pentru 2025, estimările privind producția industrială aparțin autorului.

Agricultura transnistreană se caracterizează printr-un nivel ridicat de volatilitate. Această evoluție indică o structură agricolă slăbită, insuficient modernizată, dependentă de factori externi și slab capitalizată. Spre deosebire de malul drept, unde sectorul agricol a beneficiat de investiții și de un acces mai larg la piața Uniunii Europene, inclusiv ca urmare a aplicării Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA), agricultura regiunii transnistrene continuă să se bazeze în mare măsură pe infrastructura moștenită din perioada sovietică, în condițiile unor investiții reduse și ale accesului limitat la tehnologii moderne.

Există anumite excepții, inclusiv investițiile private realizate de întreprinderile concernului *Sheriff*, dar acestea nu au modificat fundamental structura agriculturii regiunii. Tendințele existente confirmă persistența unor vulnerabilități structurale cu efecte pe termen lung. În termeni nominali, producția agricolă a crescut de la aproximativ 2 miliarde de ruble transnistrene în anul 2015 la 5,5 miliarde în anul 2025. Această creștere trebuie însă interpretată cu prudență, întrucât valoarea sa reală a fost diminuată de inflație și de deprecierea rublei transnistrene.

Figura 26

Evoluția producției agricole globale în ultimii zece ani

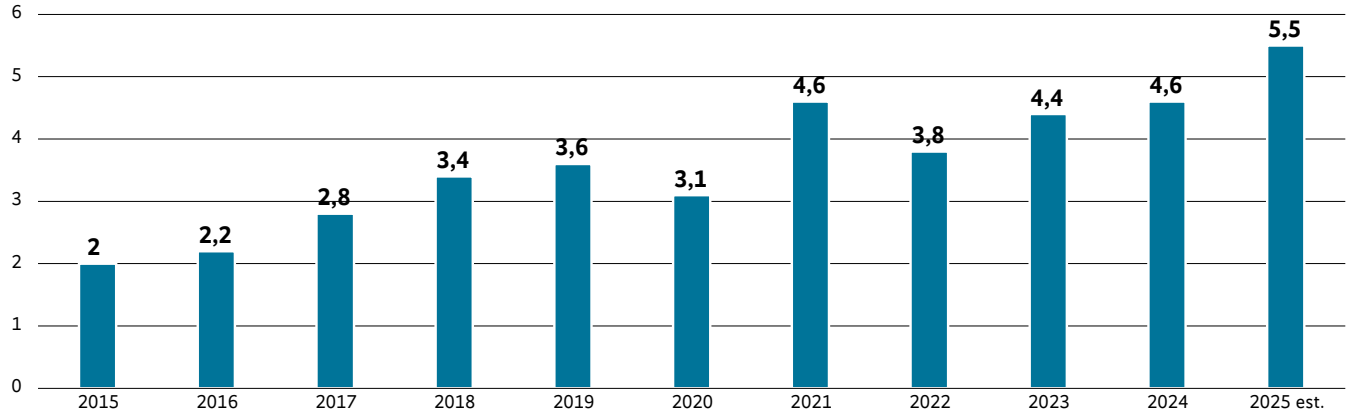

Sursa: Ежегодник государственной службы статистики [Anuarul Serviciului de Stat de Statistică] (2003-2020), datele așa-numitului Minister al Dezvoltării Economice de la Tiraspol. Anuarul statistic (2003–2020). Pentru 2025, estimările privind producția industrială aparțin autorului.

Analiza comparativă a construcției de locuințe pe cele două maluri ale Nistrului

Sectorul construcțiilor de locuințe din Transnistria a evoluat diferit față de cel de pe malul drept. Raportat la numărul populației, în regiunea transnistreană se construiește aproximativ de două ori mai puțin. În ultimii 25 de ani, în stânga Nistrului au fost construiți anual, în medie, aproximativ 45.000 m² de spațiu locativ, comparativ cu circa 523.000 m² pe malul drept.

În ultimii zece ani, pe malul drept au fost dați în exploatare, în medie, aproximativ 164,6 m² de locuințe la o mie de locuitori, în timp ce în stânga Nistrului acest indicatorul a fost de doar 78,8 m². Diferența reflectă decalajele existente în privința calității vieții și a accesului populației la locuințe moderne.

Figura 27

Locuințe date în exploatare la 1000 de locuitori, m² (media anuală)

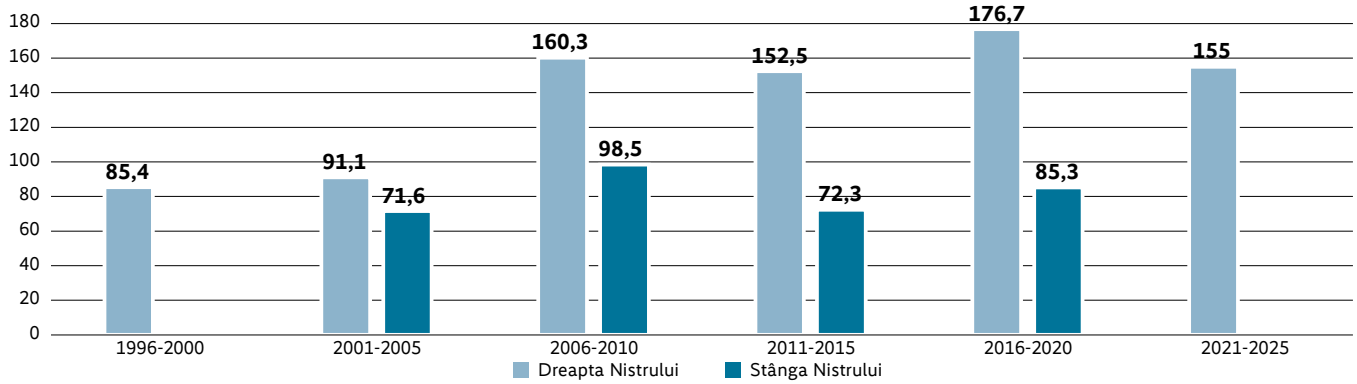

Sursa: Pentru stânga Nistrului, datele din anuarele statistice pentru perioada 2003-2021 (Ежегодник Государственной Службы Статистики); pentru malul drept, Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, seriile „Populația stabilă pe sexe și medii, la începutul anului" (1970-2019) și „Locuințe date în exploatare, în profil teritorial" (2005–2024), precum și „Anuarul statistic" (2004–2024). Datele privind populația de după 2019 sunt estimate în baza mișcării naturale a populației. Notă: Calculele sunt efectuate în baza populației stabile.

Deteriorarea condițiilor economice și a nivelului de trai din Transnistria a fost însoțită de reducerea investițiilor în construcția de locuințe noi. Această evoluție este reflectată în dinamica locuințelor date în exploatare. În perioada 2011–2015 a fost înregistrată o scădere vizibilă, urmată de o redresare relativă între anii 2016–2020 și de o stagnare pronunțată în perioada 2021–2025, potrivit interviurilor calitative realizate în cadrul cercetării.

Concluzii

Analiza structurală arată că economia regiunii nu poate fi tratată, în procesul de reintegrare, ca un ansamblu omogen. Principalele linii de fractură se află în interiorul acesteia, între activitățile capabile să funcționeze în condiții de piață și sectoarele a căror viabilitate depinde în mod direct de accesul la energie la prețuri preferențiale. Această eterogenitate reprezintă, în mod paradoxal, o resursă pentru proiectarea politicilor publice, deoarece permite o abordare diferențiată, în care ajustările nu trebuie aplicate uniform și simultan tuturor sectoarelor.

Concentrarea producției în energetică și metalurgie, precum și dependența economiei regiunii de MGRES și MMZ, transformă orice șoc care afectează aceste întreprinderi într-un risc pentru întregul sistem socioeconomic. Reducerea producției industriale din 2025 confirmă limitele unui model de competitivitate bazat în mare măsură pe accesul la energie ieftină, și nu pe productivitate, investiții și inovare. Dimpotrivă, acest avantaj a redus stimulentele pentru modernizare, diversificarea și adaptarea industriei la schimbările regionale.

În același timp, creșterea ponderii agriculturii în structura producției nu reflectă o transformare structurală deliberată, ci mai ales contracția industriei. Agricultura rămâne slab capitalizată, insuficient modernizată și dependentă de condițiile climatice, în timp ce producția sa reprezintă doar o parte redusă din potențialul istoric. Volatilitatea ridicată a sectorului și infrastructura învechită limitează capacitatea acestuia de a compensa pierderile din industrie și de a deveni rapid o sursă alternativă de creștere economică.

Decalajele din sectorul construcțiilor completează imaginea unei economii cu investiții interne reduse și cu o cerere limitată pentru active pe termen lung. Nivelul scăzut al construcției de locuințe nu reprezintă doar un indicator sectorial, ci reflectă încrederea redusă în perspectivele economice ale regiunii, diminuarea veniturilor populației și slăbirea atractivității acesteia ca spațiu de trai și investiții.

Capitolul arată astfel că reintegrarea economică nu poate porni de la simpla aliniere formală a tuturor sectoarelor la același cadru de reglementare. O asemenea abordare ar ignora diferențele de productivitate, acces la piețe, dependență energetică și capacitate de adaptare. Ajustarea trebuie secvențiată în funcție de gradul real de pregătire al fiecărui sector și de costurile economice și sociale pe care le-ar genera tranziția.

Distincția sectorială formulată în acest capitol oferă un criteriu operațional pentru secvențierea recomandată în finalul studiului. Procesul ar trebui să înceapă în activitățile care funcționează deja în condiții de piață, sunt conectate la piețele de pe malul drept și ale Uniunii Europene și pot adopta cerințe comune fără șocuri disproporționate. Pentru sectoarele energointensive și întreprinderile sistemice sunt necesare regimuri tranzitorii, condiționate de restructurare, investiții și reducerea graduală a dependenței de subvențiile energetice.

Prin urmare, obiectivul politicilor de reintegrare nu trebuie să fie conservarea mecanică a structurii economice existente, ci diferențierea dintre activitățile viabile de cele menținute artificial și sprijinirea unei tranziții care să reducă riscul unui colaps simultan al industriei, bugetului și ocupării forței de muncă. O asemenea abordare permite începerea procesului acolo unde economia reală a făcut deja o parte din tranziție și construirea unor mecanisme temporare doar acolo unde adaptarea nu poate avea loc fără sprijin instituțional și financiar.

Capitolul IV.
Comerțul extern al regiunii transnistrene

Evoluția comerțului extern al regiunii

Economia Transnistriei este puternic dependentă de volumul exporturilor către piețele externe și de vânzările pe malul drept al Nistrului. Întreprinderile sistemice ale regiunii nu pot fi viabile decât dacă rămân conectate la piața externă, pierderea căreia nu poate fi suplinită de consumul intern. Evoluția comerțului extern reflectă în oglindă procesele și restanțele acumulate în economia regiunii. Datele statistice indică faptul că avantajele modelului economic bazat pe accesul la energie ieftină și pe susținerea preferențială a industriei grele s-au redus considerabil. În același timp, instabilitatea regională generată de războiul din Ucraina a restrâns semnificativ spațiul de manevră economică și de negocieri cu care elitele de la Tiraspol și-au dobândit supraviețuirea economică în ultimii 36 de ani.

În 2025, peste 70% din vânzările realizate în afara regiunii au fost orientate către malul drept al Nistrului și România, comparativ cu aproximativ 14% în 2005. Dacă în 2005 exporturile erau dominate de piața Federației Ruse, care absorbea aproximativ 40% din total, în 2025 ponderea acesteia s-a redus la numai 5-6%. Valoarea exporturilor către Federația Rusă a constituit aproximativ 25 milioane USD în 2025, comparativ cu 377 milioane USD în anul 2008. În prezent, cea mai mare parte a exporturilor externe ale regiunii este orientată către statele Uniunii Europene, România reprezentând principala piață de desfacere din cadrul UE.

Figura 28

Exporturile și vânzările pe malul drept al Nistrului, mln. USD

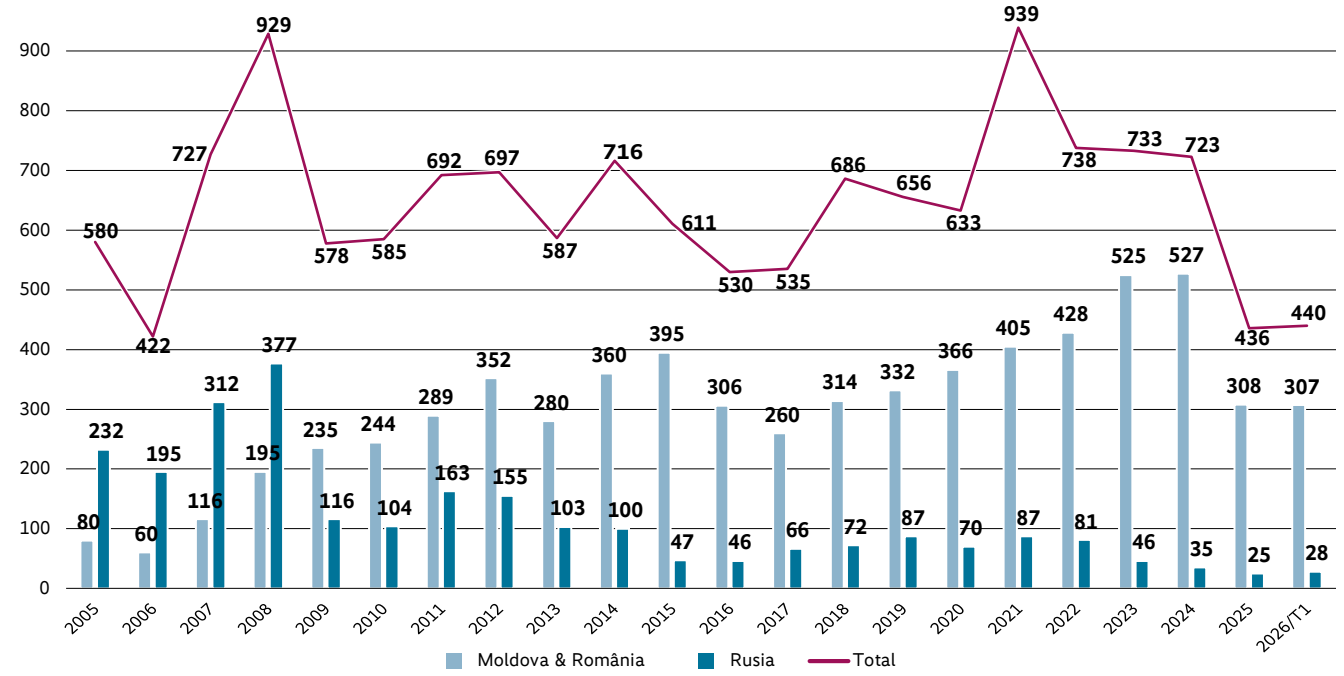

Sursa: Ежегодник государственной службы статистики [Anuarul Serviciului de Stat de Statistică] (2003-2020), datele așa-numitului Minister al Dezvoltării Economice și ale Comitetului de Stat de la Tiraspol pentru ultimii cinci ani.

După o perioadă de relativă stabilitate, exporturile externe și vânzările către malul drept au atins un nivel maxim de 939 milioane USD în 2021. Deși ulterior s-au redus cu aproximativ 200 milioane USD, acestea s-au menținut la un nivel relativ ridicat până în 2024. Această performanță a depins însă în mare măsură de funcționarea marilor întreprinderi energointensive și de accesul acestora la resurse energetice ieftine.

În 2025, situația s-a schimbat radical. Volumul exporturilor externe și al vânzărilor către malul drept s a redus la aproximativ 436 milioane USD, ceea ce reprezintă o scădere de peste 50% comparativ cu nivelul maxim din 2021. Estimările pentru începutul 2026 indică menținerea acestui indicator la unul dintre cele mai scăzute niveluri din ultimii 20 de ani. Evoluțiile recente indică o capacitate redusă a economiei regiunii de a

se redresa rapid și de a reveni la nivelurile anterioare crizei din 2025. Această evoluție nu pare să reprezinte doar o fluctuație ciclică, ci indică o diminuare structurală a capacității de export. Spre deosebire de crizele anterioare, care au fost urmate de recuperări relativ rapide, contracția actuală se produce pe fondul unei tendințe descendente care continuă din 2022. De această dată, reducerea exporturilor afectează direct capacitatea administrației de la Tiraspol de a genera venituri pentru bugetul regiunii, în condițiile în care aceasta dispune de mecanisme limitate pentru compensarea șocurilor.

Analiza comparativă a comerțului extern pe cele două maluri ale Nistrului

Un indicator relevant pentru evaluarea performanței economice este valoarea exporturilor pe cap de locuitor, care reflectă capacitatea unei economii de a produce și comercializa bunuri pe piețele externe. Până recent, Transnistria beneficia de un avantaj important, determinat în mare măsură de costurile reduse ale energiei și de orientarea economiei regiunii către export. În 2024, exporturile externe ale Transnistriei au constituit aproximativ 2.426 USD pe cap de locuitor, fără includerea vânzărilor către malul drept, pe care autoritățile Republicii Moldova le clasifică drept comerț intern.

Pe malul drept, valoarea exporturilor a fost de aproximativ 1.467 USD pe cap de locuitor. Nivelul mai ridicat înregistrat în Transnistria reflectă ponderea importantă a industriei grele și orientarea pronunțată către export a economiei regiunii. În 2025 s-a produs însă o inversare importantă. Exporturile pe cap de locuitor din stânga Nistrului s-au redus la aproximativ 1.478 USD, în timp ce pe malul drept au crescut la circa 1.554 USD. Pentru prima dată în perioada analizată, economia de pe malul drept a depășit regiunea transnistreană în ceea ce privește valoarea exporturilor raportată la populație.

Figura 29

Exporturile per capita, mii USD

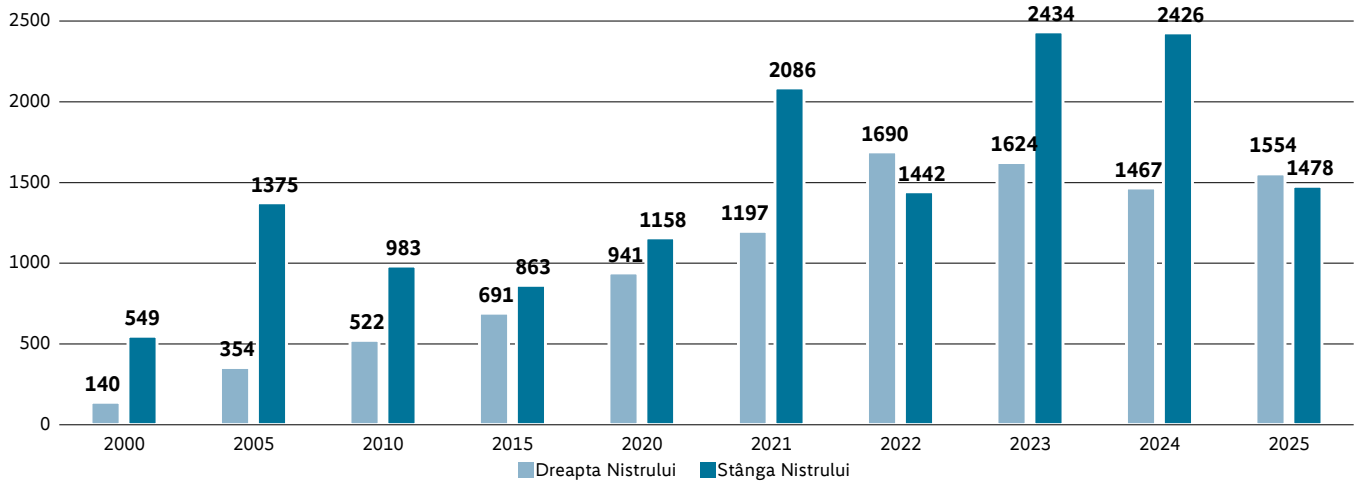

Sursa: Ежегодник государственной службы статистики [Anuarul Serviciului de Stat de Statistică] (2003-2020), datele așa-numitului Minister al Dezvoltării Economice și ale Comitetului de Stat de la Tiraspol pentru ultimii cinci ani.

Această schimbare confirmă erodarea avantajului comercial extern de care regiunea a beneficiat anterior. Structura geografică a comerțului indică, de asemenea, o schimbare profundă a orientării economice în ultimul deceniu, accentuată după 2022. În pofida retoricii politice orientate spre Federația Rusă și spațiul CSI, economia transnistreană este în prezent puternic dependentă de piața de pe malul drept al Nistrului și de piețele Uniunii Europene.

Figura 30

Exporturile regiunii transnistrene în 2025, %

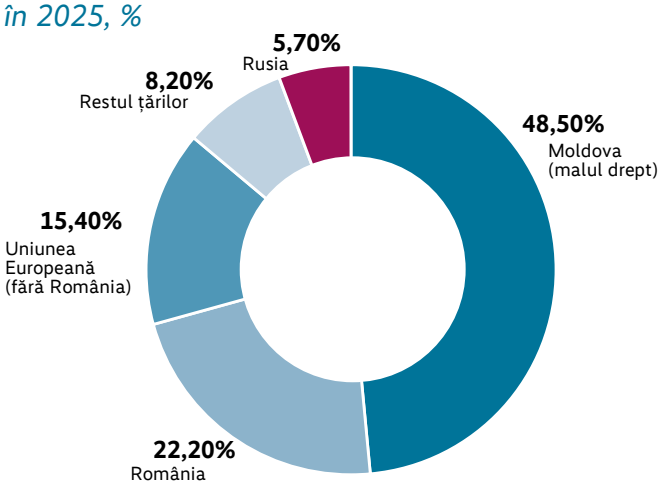

Sursa: Государственный Таможенный комитет ПМР [Comitetul Vamal de Stat de la Tiraspol], date pentru 2025

În 2025, principala destinație a produselor transnistrene a fost malul drept al Nistrului, care a absorbit aproximativ 48,5% din totalul vânzărilor realizate în afara regiunii. România a reprezentat aproximativ 22,2%, iar celelalte state ale Uniunii Europene au însumat 15,4%. Federația Rusă a reprezentat doar 5,7% din exporturile regiunii. România a absorbit aproximativ 60% din exporturile transnistrene orientate către Uniunea Europeană. În ansamblu, peste 80% din vânzările realizate în afara regiunii au fost orientate către malul drept al Nistrului și piețele Uniunii Europene.

Reorientarea comerțului extern al regiuni și creșterea rolului UE ca piață de desfacere a produselor locale

Analiza evoluției pe termen mediu confirmă o reorientare structurală a exporturilor transnistrene. Dacă în 2020 Uniunea Europeană absorbea aproximativ 51,4% din exporturile externe ale regiunii, fără a include vânzările către malul drept, această pondere a crescut la aproximativ 80% în 2024 și s-a situat la 73,1% în 2025. În același timp, piețele CSI și-au redus considerabil importanța în comerțul exterior al regiunii, ca urmare a schimbărilor produse în Republica Moldova, în contextul regional, determinat de războiul din Ucraina.

Figura 31

Exporturile și vânzările pe malul drept al Nistrului, mln. USD.Exporturile din stânga Nistrului către UE și UEE (fără vânzările către malul drept al Nistrului)

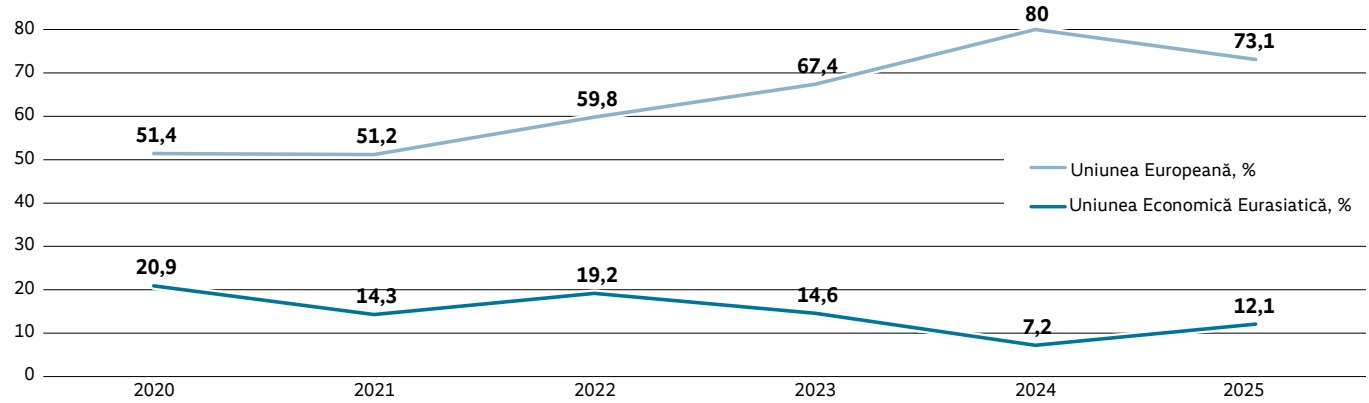

Sursa: Государственный Таможенный комитет ПМР [Comitetul Vamal de Stat de la Tiraspol], date pentru 2025

Această evoluție reflectă nu doar o schimbare a orientării comerciale, ci și adaptarea economiei regiunii la noile realități economice. Piețele estice nu mai oferă capacitatea de absorbție din perioadele precedente, iar accesul la piețele occidentale a devenit esențial pentru funcționarea economiei regiunii. În timp ce crizele precedente afectau relativ uniform sectoarele economiei și piețele de desfacere, criza actuală evidențiază reducerea clară a importanței piețelor estice pentru industria transnistreană. Piața Uniunii Europene a devenit astfel principala destinație externă pentru întreprinderile exportatoare din regiune.

Figura 32

Exporturile din stânga Nistrului, mln. USD (fără vânzările către malul drept al Nistrului)

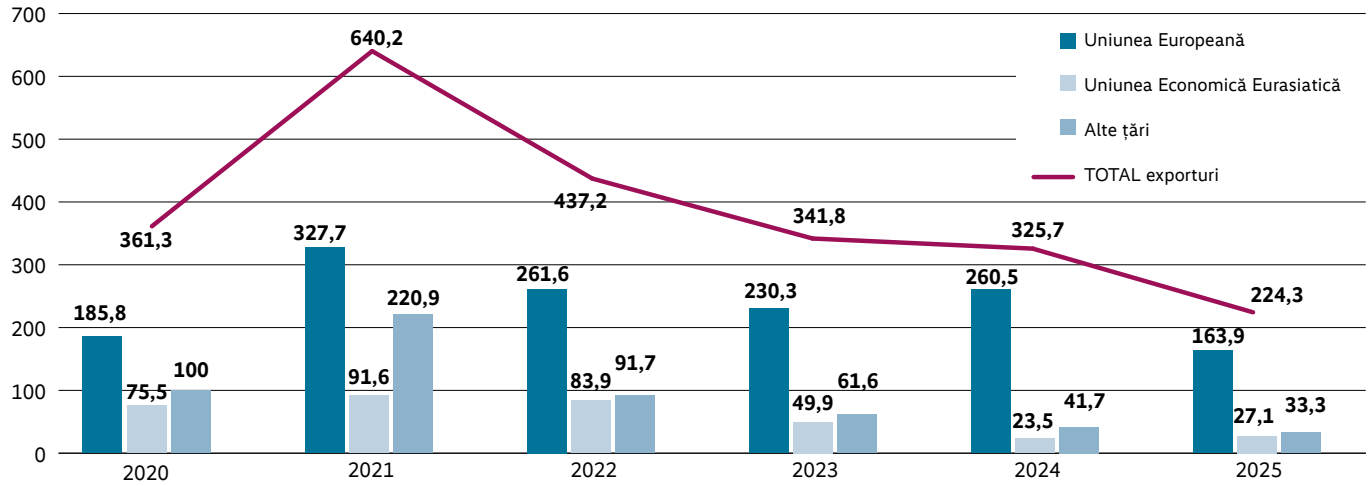

Sursa: Государственный Таможенный комитет ПМР [Comitetul Vamal de Stat de la Tiraspol], date pentru 2025

Din 2022, exporturile transnistrene s-au menținut în mare măsură datorită adaptării parțiale la normele și cerințele stabilite de Uniunea Europeană pentru produsele originare din Republica Moldova. Întreprinderile din regiune beneficiază de preferințele comerciale acordate de Uniunea Europeană Republicii Moldova, inclusiv de cotele comerciale negociate de autoritățile de la Chișinău. Unul dintre cele mai relevante exemple ale acestei transformări este inversarea raportului dintre România și Federația Rusă ca piețe de desfacere. În perioada 2022– 2025, exporturile către Uniunea Europeană s-au redus de aproximativ două ori în valoare absolută, însă declinul a fost mai redus decât cel al exporturilor către statele CSI, care au scăzut de aproximativ trei ori. Exporturile către alte regiuni s-au redus de aproximativ șapte ori, în special ca urmare a diminuării vânzărilor către piața ucraineană, de la 135 milioane USD în anul 2021 la aproximativ 4 milioane USD în anul 2025. Reducerea exporturilor către Ucraina a fost determinată în special de limitarea achizițiilor de produse metalurgice de la MMZ și de energie electrică produsă de MGRES.

Figura 33

Exporturile din stânga Nistrului către România și Federația Rusă (fără vânzările către malul drept al Nistrului)

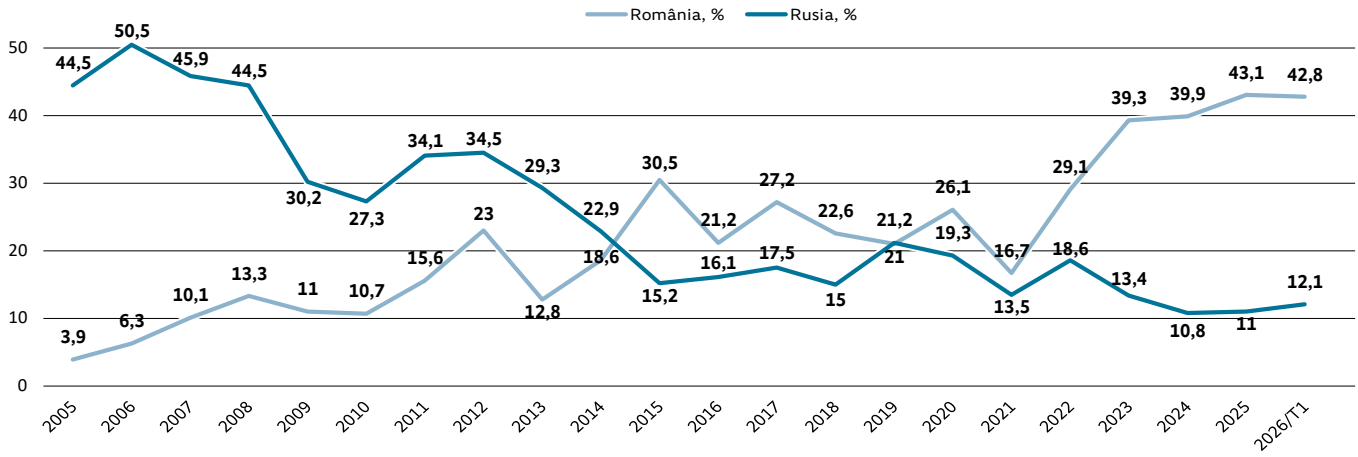

Sursa: Государственный Таможенный комитет ПМР [Comitetul Vamal de Stat de la Tiraspol], date pentru 2025

România a înlocuit treptat Federația Rusă ca principală destinație externă a produselor transnistrene. În 2005, România absorbea doar 3,9% din exporturile regiunii, în timp ce Federația Rusă deținea o pondere de 50,5% în 2006. Potrivit datelor disponibile pentru 2026, România reprezintă aproximativ 42,8% din exporturile externe ale regiunii, comparativ cu aproximativ 12,1% în cazul Federației Ruse.

Această inversare nu are doar o semnificație statistică, ci și una economică și simbolică pentru populație și reprezentanții economiei reale. Ea indică trecerea de la o economie orientată tradițional către piețele estice la una tot mai dependentă de accesul la piața Uniunii Europene, care presupune respectarea unor cerințe tehnice și normative mai stricte. Criza din 2025 a determinat, de asemenea, o schimbare importantă în structura exporturilor. Dacă anterior acestea erau dominate de produsele industriei grele, structură comercială actuală reflectă reducerea ponderii sectoarelor energointensive.

Figura 34

Structura exporturilor din stânga Nistrului în prima jumătate a anilor 2024–2025, mln. USD

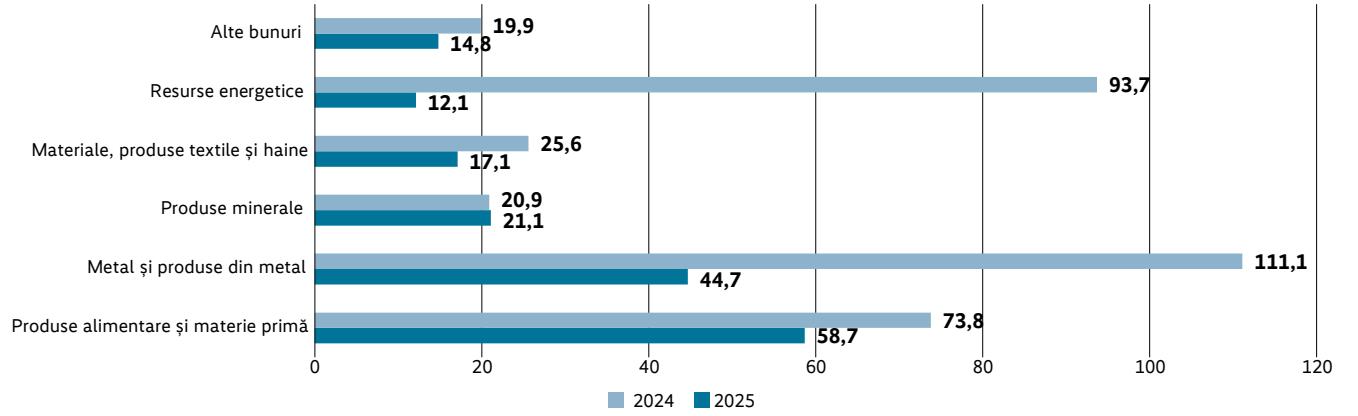

Sursa: Государственный Таможенный комитет ПМР [Comitetul Vamal de Stat de la Tiraspol], date pentru 2025

În prima jumătate a anului 2024, exporturile din stânga Nistrului erau dominate de produsele întreprinderilor sistemice, care reprezentau aproximativ 60% din total. Metalele și produsele metalice aveau o pondere de 32,2%, iar energia, de 27,2%. În prima jumătate a anului 2025, produsele agroalimentare și materiile prime agricole au ajuns pe primul loc, cu o pondere de 34,8%. Acestea au fost urmate de metale, cu 26,5%, în timp ce ponderea exporturilor de energie s-a redus la doar 7,2%. În 2026, exporturile de energie electrică din regiune au fost suspendate complet. Această schimbare indică un proces de dezindustrializare accentuată. Reducerea ponderii produselor energetice nu este rezultatul unei diversificări planificate, ci al diminuării producției, al restrângerii piețelor de desfacere și al suspendării achizițiilor de energie electrică produsă de MGRES pentru malul drept al Nistrului.

Figura 35

Modificările structurale ale exporturilor din stânga Nistrului în contextul crizei din 2025 (date pentru prima jumătate a anului)

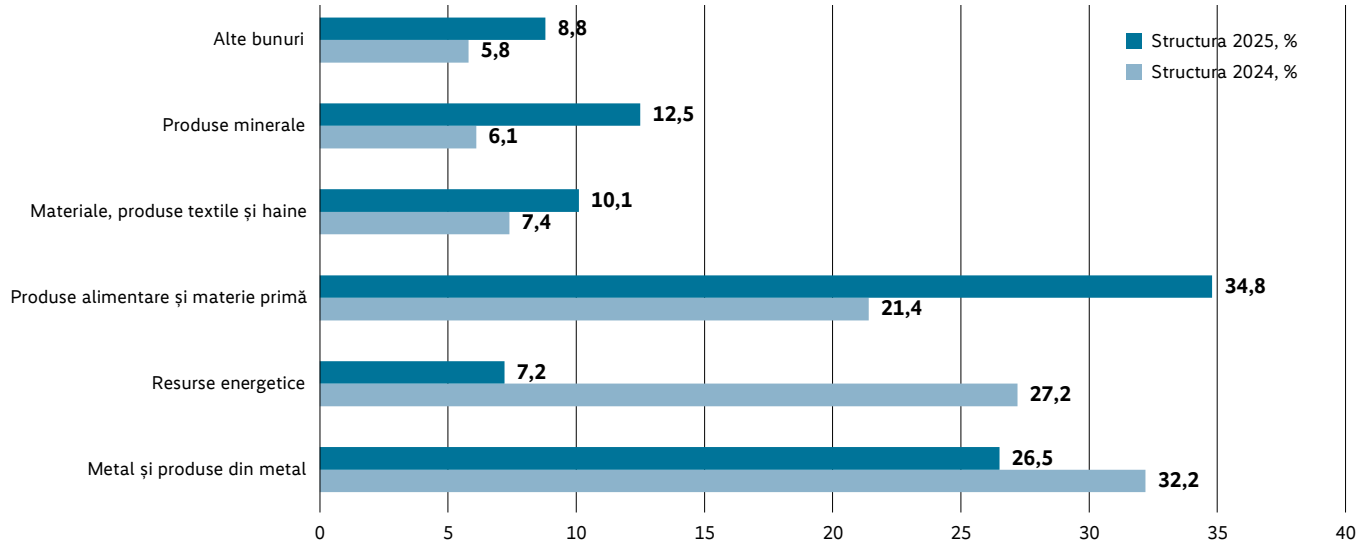

Sursa: Государственный Таможенный комитет ПМР [Comitetul Vamal de Stat de la Tiraspol], date pentru 2025

Analiza valorilor absolute pentru prima jumătate a anului 2025, comparativ cu perioada corespunzătoare din 2024, evidențiază amploarea schimbărilor structurale. Exporturile de metale s-au redus de peste două ori, de la 111,1 milioane USD la 44,7 milioane USD. Exporturile de energie au înregistrat o scădere și mai severă, de la 93,7 milioane USD la doar 12,1 milioane USD.

Și exporturile de produse alimentare, care nu sunt direct dependente de sectorul energetic, au înregistrat o scădere de la 73,8 milioane USD la 58,7 milioane USD. Creșterea nominală de peste 20% a producției agricole din 2025 trebuie interpretată cu prudență, deoarece în termeni reali, producția a rămas cu aproximativ 5% sub nivelul din 2018. În termeni nominali, producția agricolă a ajuns la aproximativ 5,55 miliarde de ruble transnistrene în 2025, comparativ cu 3,36 miliarde în 2018. O parte importantă a acestei creșteri reflectă însă creșterea prețurilor, și nu o majorare corespunzătoare a volumului real al producției.

O pare importantă a producției agricole este destinată pieței interne, ceea ce limitează disponibilitatea produselor pentru export, sectorul fiind afectat și de condițiile climatice nefavorabile. Producția de cereale s-a redus de la aproximativ 500 de mii de tone în 2023 la 417 mii de tone în 2024. Recolta de porumb boabe a ajuns la 44,5 mii de tone, iar productivitatea s-a redus de la 60 de chintale la hectar în 2023 la 32,3 chintale la hectar în 2024, pe fondul temperaturilor ridicate în perioada reproductivă a culturilor. Prin urmare, creșterea ponderii produselor alimentare în structura exporturilor nu reflectă o dezvoltare accelerată a agriculturii, ci rezultă în principal din contracția mai rapidă a industriei energointensive.

Integrarea comercială și accesul la piața Uniunii Europene

Adaptarea exporturilor transnistrene la piața Uniunii Europene presupune și respectarea unor obligații. Întreprinderile din stânga Nistrului care exportă pe piața europeană trebuie să se conformeze prevederilor cadrului comercial aplicabil Republicii Moldova în relația cu Uniunea Europeană. Aplicarea DCFTA, certificarea originii mărfurilor și respectarea standardelor tehnice și reprezintă principalele mecanisme care facilitează accesul produselor din regiune la piața europeană. Peste 86% din vânzările realizate în afara regiunii, inclusiv cele către malul drept, sunt astfel conectate la cadrul vamal și comercial al Republicii Moldova și, în cazul exporturilor către UE, la respectarea cerințelor tehnice, inclusiv de certificare a originii mărfurilor, aplicabile pe piața Uniunii Europene.

Această realitate creează o interdependență tot mai pronunțată între producătorii din regiune și instituțiile Republicii Moldova care verifică respectarea condițiilor de acces la piața europeană. În calitate de parte la DCFTA, autoritățile Republicii Moldova au obligația de a verifica întreprinderile exportatoare din Transnistria și de a asigura conformitatea produselor cu cerințele aplicabile. Accesul acestora la piețele externe este facilitat în mare măsură de mecanismele comerciale și juridice oferite de Republica Moldova. Datele privind comerțul extern evidențiază astfel o contradicție fundamentală a modelului transnistrean: în timp ce administrația regiunii revendică o existență politică și instituțională separată de Republica Moldova, întreprinderile exportatoare sunt tot mai profund integrate în spațiul vamal și comercial al Republicii Moldova, singurul subiect de drept internațional recunoscut în relația cu Uniunea Europeană.

Datele statistice indică o reducere de aproximativ 50% a exporturilor externe și a vânzărilor către malul drept în 2025. Această evoluție reflectă pierderea avantajului comercial generat anterior de accesul la resurse energetice în condiții preferențiale. În 2025 și 2026, cea mai mare parte a vânzărilor realizate în afara regiunii a fost orientată către malul drept al Nistrului și piețele Uniunii Europene. Contracția exporturilor indică accelerarea procesului de dezindustrializare și reducerea ponderii industriei în economia regiunii. În același timp, accesul la piețele devenite esențiale pentru întreprinderile din regiune depinde într-o măsură tot mai mare de cadrul juridic, vamal și comercial administrat de autoritățile de la Chișinău.

Concluzii

Lecția de fond a evoluției comerțului extern este că reorientarea economică a regiunii s-a produs în mare măsură înaintea unei decizii politice formale și independent de aceasta. Agenții economici s-au orientat către piața Uniunii Europene și către malul drept din considerente de acces, stabilitate și profitabilitate, nu ca rezultat al unei opțiuni politice comune. Această evoluție schimbă logica obișnuită a reintegrării: convergența comercială nu mai trebuie construită de la zero, ci formalizată, consolidată și susținută instituțional.

Această convergență rămâne însă fragilă. Reducerea cu peste 50% a exporturilor și a vânzărilor către malul drept în 2025 arată că reorientarea geografică a comerțului nu a fost însoțită de o transformare suficientă a bazei productive. Economia regiunii continuă să depindă de câteva întreprinderi mari și de sectoare energointensive, iar erodarea avantajului energetic a afectat direct capacitatea de export și veniturile bugetare.

Modificarea structurii exporturilor nu trebuie interpretată automat ca o diversificare reușită. Creșterea ponderii produselor agroalimentare s-a produs în principal pe fondul reducerii mai rapide a exporturilor de energie și produse metalurgice. Prin urmare, schimbarea reflectă mai degrabă un proces de dezindustrializare accentuată decât apariția unui nou model economic competitiv. Agricultura nu dispune încă de capacitatea investițională, tehnologică și productivă necesară pentru a înlocui industria grea ca principal motor al exporturilor regiunii.

Capitolul evidențiază totodată caracterul profund asimetric al acestei integrări comerciale. Accesul regiunii la piețele sale vitale depinde de cadrul juridic, vamal și comercial al Republicii Moldova, de certificarea originii mărfurilor și de respectarea standardelor aplicabile pe piața Uniunii Europene. Această realitate îi oferă Chișinăului o pârghie durabilă, dar și responsabilitatea de a o utiliza gradual și predictibil, fără a transforma un instrument de integrare într-un mecanism de constrângere cu efecte destabilizatoare asupra întreprinderilor și populației.

Din această perspectivă, politica de reintegrare comercială ar trebui să urmărească extinderea accesului la piețe, creșterea conformității tehnice, simplificarea procedurilor vamale și reducerea incertitudinii pentru agenții economici. Aplicarea graduală a cerințelor comune trebuie însoțită de perioade de adaptare și de sprijin pentru întreprinderile cu potențial de competitivitate, astfel încât armonizarea să nu genereze pierderi bruște de locuri de muncă și venituri bugetare.

Capitolul stabilește astfel o premisă importantă pentru recomandările finale ale studiului: reintegrarea economică nu trebuie să schimbe artificial direcția comerțului regiunii, deoarece o parte importantă a acestei schimbări s-a produs deja. Obiectivul politicilor publice trebuie să fie transformarea unei convergențe comerciale încă fragile într-o integrare economică predictibilă, reglementată și capabilă să susțină modernizarea producției. În acest proces, accesul la piața de pe malul drept și la piața Uniunii Europene poate funcționa ca stimulent pentru convergență și investiții, și nu ca instrument de presiune care ar putea accelera declinul economic al regiunii.

Capitolul V.
Relațiile comerciale dintre cele două maluri ale Nistrului

Dinamica comerțului dintre cele două maluri ale Nistrului

Relațiile comerciale dintre cele două maluri ale Nistrului relevă existența unui grad semnificativ de integrare economică de facto, caracterizată printr-o dependență comercială asimetrică, dar profundă, a regiunii transnistrene de piața de pe malul drept. Deși Chișinăul a renunțat la achizițiile de energie electrică produsă de MGRES, vânzările de alte bunuri către malul drept nu au scăzut în aceeași măsură. În primele patru luni ale anului 2026, agenții economici din stânga Nistrului au comercializat pe malul drept mărfuri în valoare de aproximativ 51,4 milioane USD, tranzacțiile fiind efectuate în lei moldovenești. Produsele alimentare și materiile prime agricole au reprezentat circa 67,3% din aceste vânzări, echivalentul a aproximativ 34,6 milioane USD. În aceeași perioadă, regiunea transnistreană nu a furnizat energie electrică malului drept al Nistrului.

Figura 36

Vânzările din stânga Nistrului în afara regiunii, mln. USD

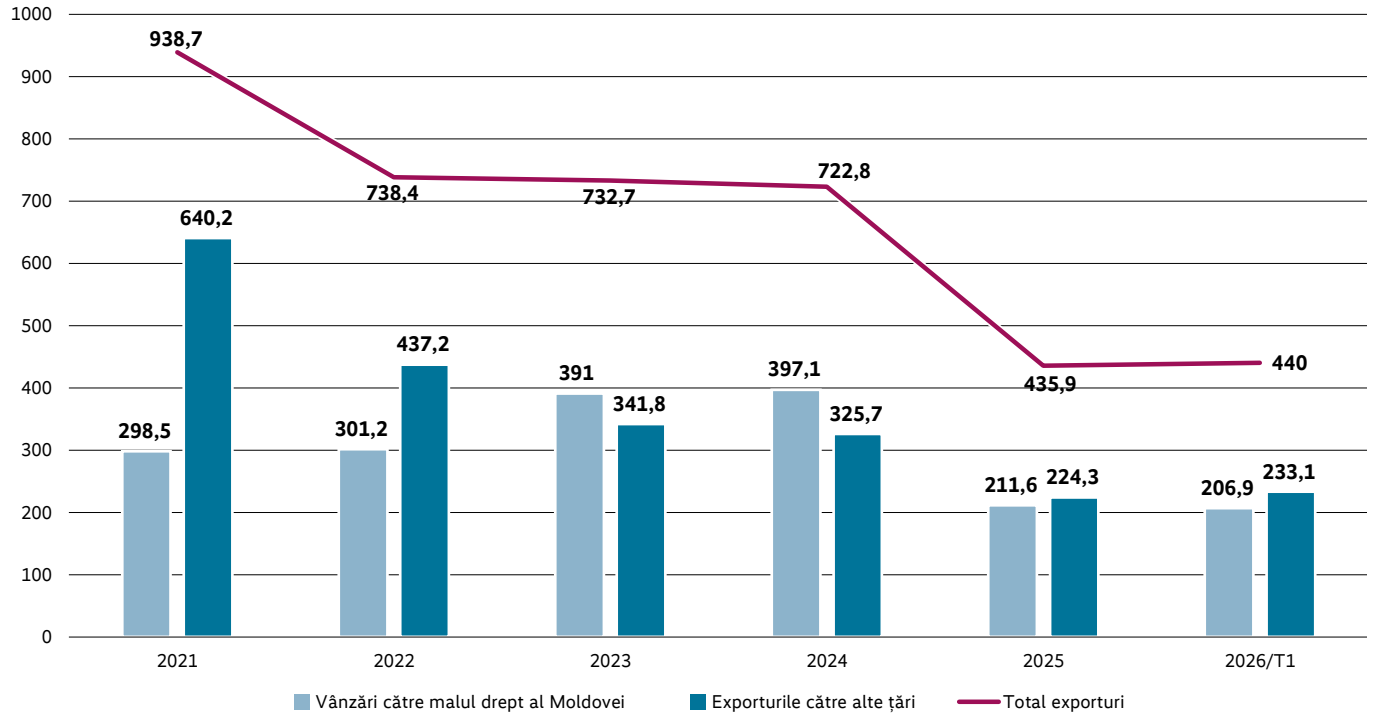

Sursa: Государственный Таможенный комитет ПМР [Comitetul Vamal de Stat de la Tiraspol], date pentru 2025

Cea mai importantă reducere a exporturilor transnistrene este asociată cu restrângerea piețelor din afara Uniunii Europene și a Republicii Moldova, în special cele din Ucraina, CSI și alte regiuni. În contextul schimbărilor geopolitice și al diminuării accesului la piețele tradiționale din est, malul drept al Nistrului a devenit principala piață de desfacere pentru produsele regiunii. Evoluția ponderii vânzărilor confirmă această reorientare structurală.

Figura 37

Ponderea vânzărilor către malul drept al Nistrului în totalul vânzărilor

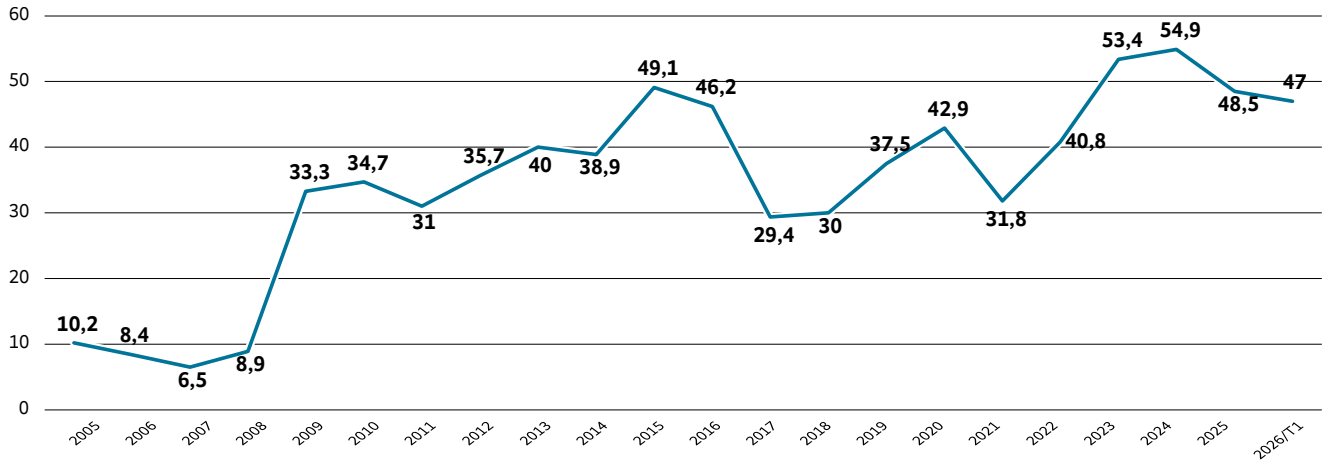

Sursa: Государственный Таможенный комитет ПМР [Comitetul Vamal de Stat de la Tiraspol], date pentru 2025

În 2020, vânzările către malul drept reprezentau 37,5% din totalul vânzărilor realizate în afara regiunii. Această pondere a crescut constant, atingând un nivel record de 54,9% în 2024. Chiar și în condițiile contracției economice severe din 2025, malul drept a continuat să absoarbă aproximativ 48,5% din totalul acestor vânzări. Această evoluție indică faptul că economia regiunii nu mai dispune de alternative de piață comparabile, iar accesul la piața Republicii Moldova a devenit un factor esențial pentru funcționarea acesteia. Volumul total al relațiilor comerciale dintre cele două maluri, incluzând atât vânzările, cât și achizițiile, a urmat o traiectorie ascendentă până în 2024, reflectând intensificarea interdependențelor economice.

Figura 38

Relațiile comerciale dintre cele două maluri ale Nistrului, mln. USD

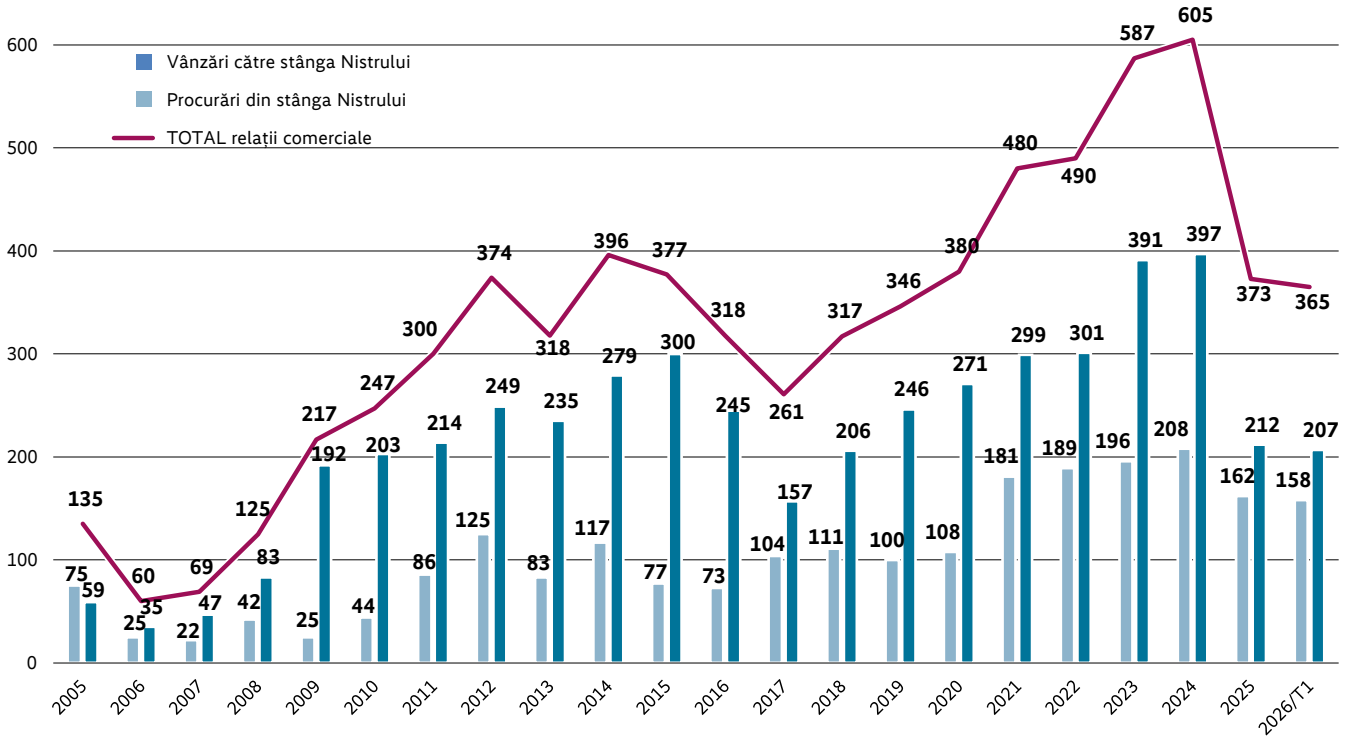

Sursa: Государственный Таможенный комитет ПМР [Comitetul Vamal de Stat de la Tiraspol], date pentru 2025

În perioada 2021–2024, comerțul dintre cele două maluri a crescut de la aproximativ 480 milioane USD la un nivel maxim de 605 milioane USD. În același interval, vânzările regiunii transnistrene către malul drept au crescut de la 298,5 milioane USD la 397,1 milioane USD. Această evoluție reflectă nu doar intensificarea schimburilor comerciale, ci și un proces de integrare economică progresivă, produsă în absența unei soluții politice definitive.

În 2025 s-a produs însă o ruptură importantă a acestei tendințe. Contracția sectoarelor industrial și energetic a redus considerabil capacitatea de export a regiunii. Vânzările totale realizate în afara regiunii au scăzut de la 722,8 milioane. USD în 2024 la 435,9 milioane USD în 2025, iar cele către malul drept s-au redus la aproximativ 211,6 milioane USD. În consecință, volumul total al comerțului dintre cele două maluri s-a contractat la aproximativ 373 milioane USD. Această evoluție confirmă dependența directă a schimburilor comerciale de performanța industrială a regiunii.

Balanța comercială în comerțului dintre cele două maluri ale Nistrului

Datele statistice arată că schimburile comerciale dintre cele două maluri sunt asimetrice. Agenții economici din stânga Nistrului beneficiază de acces la piața de pe malul drept, în timp ce bunurile provenite de pe malul drept pătrund într-o măsură mult mai redusă în rețelele comerciale și în alte sectoare ale economiei regiunii. Începând cu 2009, valoarea vânzărilor de bunuri din stânga Nistrului către malul drept a depășit valoarea achizițiilor de bunuri de pe malul drept cu sume anuale cuprinse între aproximativ 50 și 230 milioane USD.

Un element important al relațiilor comerciale este excedentul constant înregistrat de regiunea transnistreană în relația cu malul drept. În 2024, acest excedent a atins aproximativ 189 milioane USD. În perioada 2006– 2025, agenții economici din stânga Nistrului au comercializat pe malul drept bunuri în valoare cumulată de aproximativ 4,6 miliarde USD, în timp ce malul drept a comercializat în regiune mărfuri în valoare de aproximativ 2,1 miliarde USD. Astfel, în această perioadă regiunea transnistreană a acumulat un excedent comercial de aproximativ 2,5 miliarde USD.

Schimburile comerciale cu malul drept au transformat astfel piața Republicii Moldova într-o sursă importantă de lichiditate pentru economia regiunii transnistrene.

Întrucât excedentul comercial reprezintă o sursă importantă de lichiditate și valută pentru economia regiunii, administrația de la Tiraspol a solicitat în repetate rânduri ca plățile dintre cele două maluri să fie efectuate în dolari americani, nu în lei moldovenești. Veniturile obținute din vânzările către malul drept sunt utilizate inclusiv pentru achiziționarea de bunuri din străinătate. Legislația Republicii Moldova permite procurarea valutei necesare prin intermediul pieței interbancare. O parte importantă a operațiunilor valutare efectuate de companiile din stânga Nistrului are loc pe piața valutară a Republicii Moldova, supravegheată de BNM.

Figura 39

Relațiile comerciale ale regiunii din stânga Nistrului cu malul drept, mln. USD

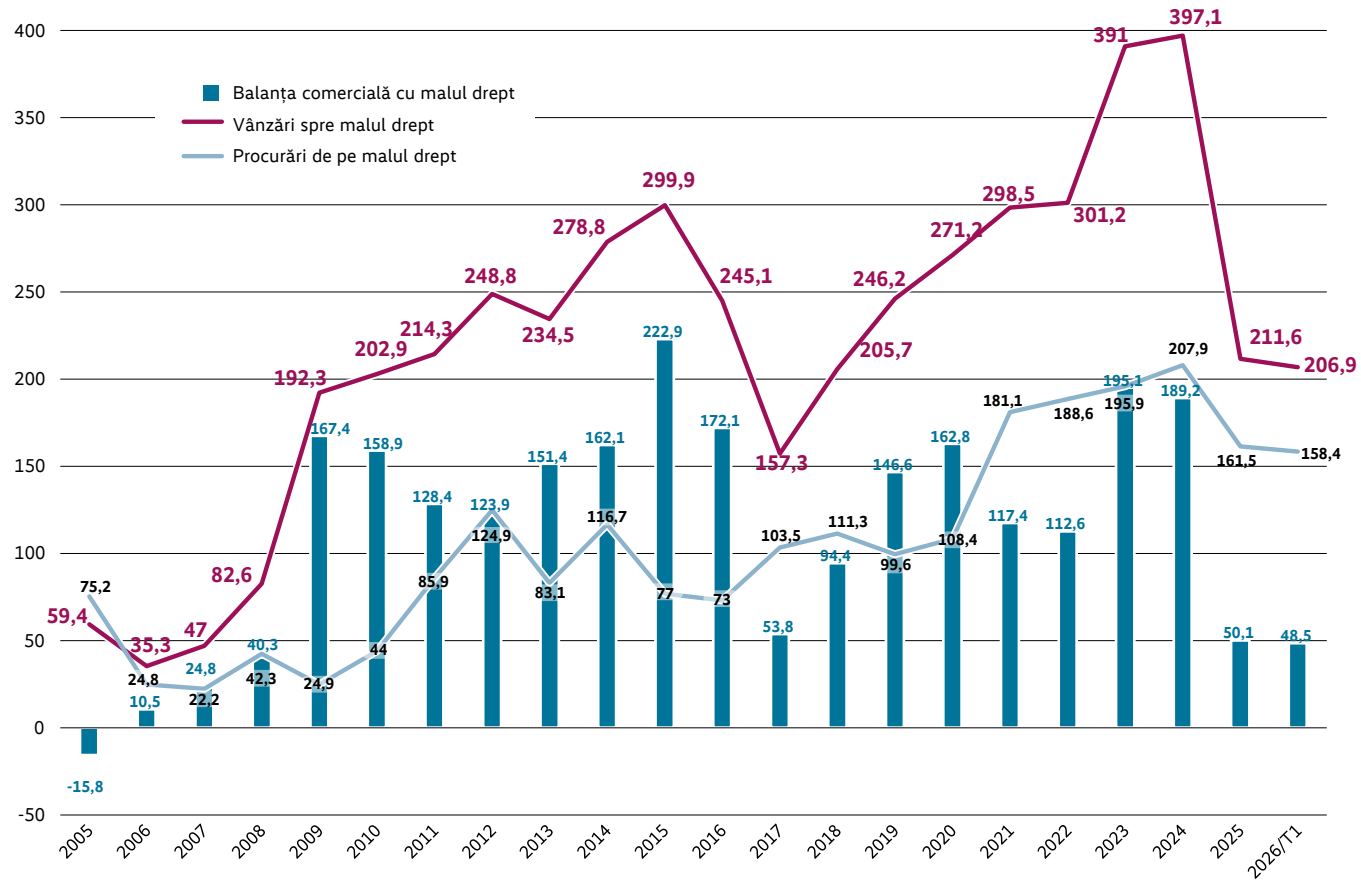

Sursa: Государственный Таможенный комитет ПМР [Comitetul Vamal de Stat de la Tiraspol], date pentru 2025

Excedentul comercial a fost generat în principal de vânzările de energie electrică și produse metalurgice, sectoare a căror competitivitate au depins de accesul la energie în condiții preferențiale. În 2025, deși balanța comercială a rămas pozitivă, excedentul s-a redus la aproximativ 50,1 milioane USD. Vânzările către malul drept au coborât la 211,6 milioane USD, în timp ce achizițiile din dreapta Nistrului au constituit aproximativ 161,5 milioane USD.

Reducerea excedentului limitează fluxurile de lichiditate din economia regiunii, exercită presiuni asupra bugetului și diminuează capacitatea de finanțare a cheltuielilor sociale. Malul drept nu reprezintă, așadar, doar o piață de desfacere pentru mărfurile transnistrene, ci și o sursă importantă de finanțare indirectă a economiei regiunii.

Dincolo de dimensiunea cantitativă, relațiile comerciale dintre cele două maluri se caracterizează printr-o interdependență complexă, însoțită de bariere administrative care limitează integrarea formală. Economia transnistreană depinde de accesul la piața de pe malul drept, de infrastructura logistică aflată sub controlul autorităților constituționale și de mecanismele comerciale oferite de Republica Moldova.

Comerțul cu bunurile produse în stânga Nistrului și comercializate pe malul drept este considerat comerț intern și este supus taxelor prevăzute de legislația Republicii Moldova. Printre obstacolele întâlnite în desfășurarea comerțului intern și a exporturilor, respondenții au menționat dificultățile legate de transferurile financiare:

> *„Nu putem transfera bani direct, totul devine cu 15% mai scump."*
>
> *(Focus-grup cu antreprenorii din stânga Nistrului, 10.06.2025)*

Respondenții au semnalate, de asemenea, dificultăți legate de efectuarea transferurilor internaționale, organizarea logistică, costurile certificării, accesul la standardele europene și la laboratoare acreditate, complexitatea procedurilor pentru accesarea piețelor externe și lipsa infrastructurii logistice în cazul produselor perisabile.

> *„Piața UE este foarte închisă. Chiar dacă îndeplinești toate cerințele, taxele și costurile fac produsul nerentabil."*
>
> *(Interviu cu un antreprenor din sectorul agricol, fără dată explicită – considerată 10.06.2025 conform metodologiei)*

Participanții au menționat, de asemenea, accesul limitat la informații privind cerințele de certificare pentru exporturile către Uniunea Europeană și dificultatea obținerii unor certificări recunoscute internațional.

> *„Fără date, nu pot face un business plan serios."*
>
> *(Focus-grup cu antreprenorii din stânga Nistrului, 10.06.2025)*

Lipsa datelor statistice oficiale afectează capacitatea de planificare a întreprinderilor din regiune. Începând cu 2021, administrația de la Tiraspol a suspendat publicarea anuarului statistic, iar datele economice sunt publicate sporadic, nesistematic și fără o arhivă suficient de consistentă. Această situație face dificilă evaluarea evoluției fenomenelor economice, inclusiv pentru antreprenorii din regiune.

> *„Nu pot construi un plan de afaceri viabil fără statistici oficiale."*
>
> *(Focus-grup cu antreprenorii din stânga Nistrului, 10.06.2025)*

Opiniile colectate arată că procesul de convergență economică nu este limitat doar de bariere legislative sau fiscale. Obstacolele identificate de antreprenori includ accesul la finanțare, infrastructura comercială, certificarea produselor, recunoașterea documentelor, disponibilitatea datelor economice și nivelul de încredere în instituții. Reprezentanții mediului de afaceri transnistrean manifestă interes pentru o integrare mai profundă în economia Republicii Moldova, în condiții transparente, legale și previzibile, bazate pe reguli aplicate uniform.

Deși administrația de la Tiraspol nu recunoaște integrarea economiei regiunii în spațiul economic de pe malul drept, reprezentanții mediului de afaceri, în special cei ai întreprinderilor mici și mijlocii, manifestă o atitudine mai pragmatică față de perspectivele convergenței economice. În același timp, administrația regiunii utilizează mecanisme de control și reglementare suplimentară, inclusiv puncte interne de control, taxe adiționale și restricții administrative asupra fluxurilor de mărfuri. Aceste măsuri cresc costurile suportate de mediul de afaceri și pot stimula transferarea activităților economice pe malul drept.

Din perspectiva administrației de la Tiraspol, barierele netarifare îndeplinesc mai multe funcții. Acestea mențin aparența unui control separat asupra schimburilor comerciale dintre cele două maluri, susțin mecanisme de rentă favorabile actorului dominant în economia regiunii, concernul *Sheriff*, și majorează costurile de tranzacționare suportate de întreprinderi. În ansamblu, aceste efecte reduc eficiența schimburilor comerciale dintre cele două maluri.

Deși Chișinăul nu poate elimina direct toate mecanismele utilizate de administrația de la Tiraspol pentru limitarea interacțiunii cu restul spațiului economic al Republicii Moldova, autoritățile constituționale dispun de instrumente pentru facilitarea sau condiționarea accesului întreprinderilor la piețele

externe. Pentru a beneficia de acces pe piața Uniunii Europene și pe alte piețe externe, companiile din stânga Nistrului trebuie să fie înregistrate în conformitate cu legislația Republicii Moldova, să respecte procedurile vamale naționale și să utilizeze certificate de origine eliberate de autoritățile constituționale.

Aceste condiții sunt esențiale pentru accesul preferențial la piața Uniunii Europene în cadrul DCFTA. În practică, mecanismul creează o interdependență strânsă între companiile interesate de export și instituțiile Republicii Moldova. Exporturile transnistrene către piața europeană pot fi realizate numai prin respectarea condițiilor generale prevăzute de legislație. În acest sens, se poate vorbi despre existența unei integrări economice de facto între cele două maluri, chiar dacă perspectivele unei reglementări politice definitive rămân incerte.

Nivelul actual de integrare comercială a companiilor din stânga Nistrului în spațiul economic al Republicii Moldova oferă Guvernului de la Chișinău pârghii strategice reale. Spre deosebire de instrumentele politice sau de securitate, mecanismele economice influențează direct intereselor întreprinderilor și oferă beneficii concrete mediului privat din Transnistria, inclusiv accesul la piața de pe malul drept, la piața Uniunii Europene și la infrastructura financiară și logistică. Aceste beneficii creează premisele unei integrări economice mai profundă și predictibilă, în care autoritățile Republicii Moldova pot sprijini adaptarea agenților economici la regulile, standardele și mecanismele prevăzute de legislația națională. Spre deosebire de abordările conflictuale, această abordare permite apropierea graduală a celor două economii.

În prezent, piața internă a Republicii Moldova atrage aproximativ jumătate din bunurile comercializate de regiunea transnistreană în afara teritoriului controlat de administrația de la Tiraspol. Volumul comerțului dintre cele două maluri a crescut până în 2024, după care s-a redus în 2025, inclusiv ca urmare a încetării achizițiilor de energie electrică de la MGRES. Balanța comercială a regiunii în raport cu malul drept a rămas însă pozitivă.

Republica Moldova dispune de pârghii juridice și economice importante în relația cu sectorul privat transnistrean interesat de comerț și exporturi. Utilizarea acestora trebuie să urmărească în primul rând stimularea conformării și integrarea graduală, nu impunerea unor costuri disproporționate care ar putea afecta întreprinderile și populația. Cele mai importante obstacole în calea dezvoltării comerțului și aprofundării convergenței economice rămân legate de măsurile administrative aplicate de autoritățile de la Tiraspol. În etapa de tranziție, dependența economică reală poate coexista cu separarea politică formală. Schimburile comerciale reprezintă astfel un indicator relevant pentru evaluarea direcției și ritmului integrării economice.

Concluzii

Relațiile comerciale dintre cele două maluri au depășit caracterul unor schimburi ocazionale și funcționează în prezent ca un mecanism stabil de interdependență economică. Caracteristica lor principală este asimetria: regiunea transnistreană vinde constant mai multe bunuri pe malul drept decât cumpără, iar excedentul astfel acumulat reprezintă o sursă importantă de lichiditate și facilitează accesul întreprinderilor la valută. Reducerea acestui excedent în 2025 arată însă vulnerabilitatea mecanismului la contracția sectoarelor industrial și energetic.

Capitolul evidențiază că aprofundarea integrării economice este limitată nu de lipsa interesului comercial, ci de fragmentarea instituțională și de costurile administrative suportate de întreprinderi. Dificultățile legate de transferurile financiare, certificarea produselor, infrastructura logistică, accesul la informații și recunoașterea documentelor reduc eficiența schimburilor și capacitatea mediului de afaceri de a planifica investiții pe termen lung.

Din perspectiva politicilor publice, prioritatea nu mai constă în demonstrarea existenței integrării economice, ci în transformarea relațiilor comerciale actuale într-un cadru de interacțiune mai transparent și mai previzibil. Simplificarea procedurilor, îmbunătățirea accesului la informații, facilitarea transferurilor financiare și sprijinirea conformării la standardele aplicabile pot consolida legăturile economice fără a produce șocuri suplimentare pentru întreprinderi.

În același timp, barierele administrative aplicate de administrația de la Tiraspol sporesc costurile schimburilor comerciale și încetinesc apropierea dintre cele două economii. Prin urmare, comerțul dintre cele două maluri trebuie privit nu doar ca un indicator al integrării economice existente, ci și ca o platformă practică pentru aprofundarea treptată a acesteia.

Capitolul VI.
Bugetul public, sistemul fiscal și sustenabilitatea financiară

Dinamica veniturilor, cheltuielilor și deficitului bugetului consolidat din regiune

Analiza bugetului consolidat adoptat de administrația de la Tiraspol indică existența unor probleme serioase de viabilitate financiară, reflectate în reducerea veniturilor fiscale reale și prin dependența ridicată de câteva întreprinderi mari, vulnerabile la factori externi. Această situație este reflectată atât în structura bugetului, cât și în evoluția principalilor indicatori financiari.

Figura 40

Bugetul public planificat în stânga Nistrului, mld. ruble transnistrene

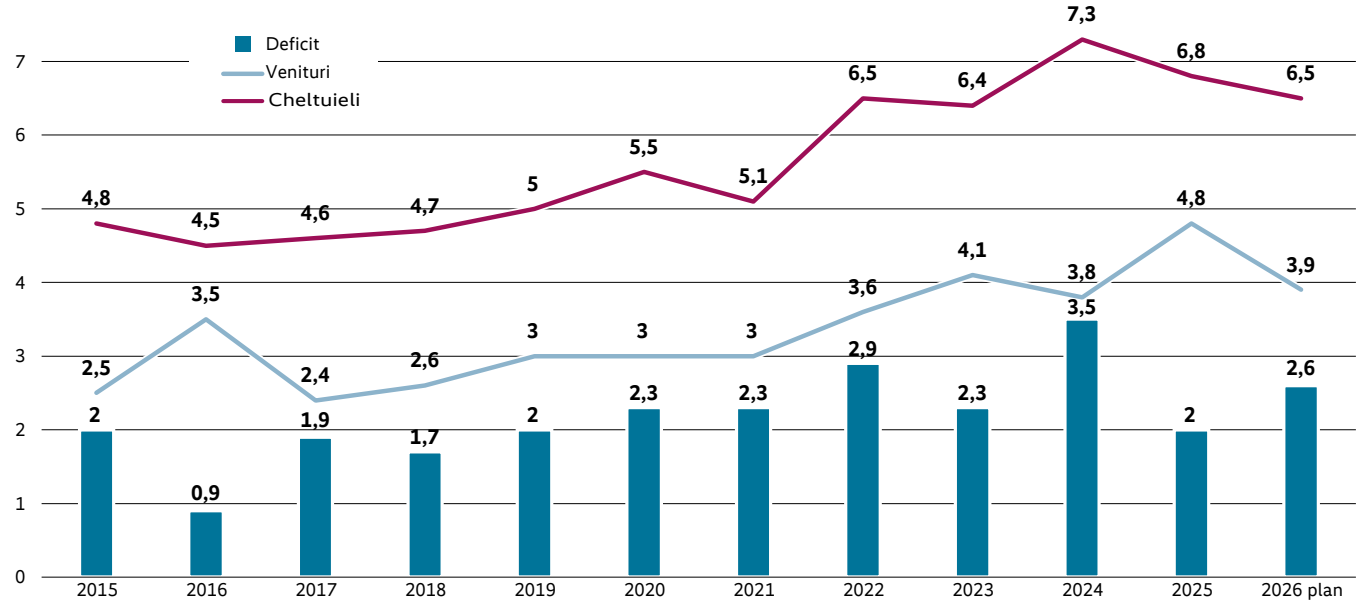

Sursa: Bugetul republican al Transnistriei pentru perioada 2015–2026. Rapoarte de execuție a bugetului pentru anii 2015-2024.

Veniturile bugetare au crescut lent în termeni nominali, de la aproximativ 2,5 miliarde de ruble transnistrene în 2015 la circa 3,8 miliarde în 2024 și la 3,9 miliarde estimate pentru 2026. În același timp, cheltuielile au crescut într-un ritm mai rapid, de la 4,8 miliarde de ruble în 2015 la un nivel maxim de 7,3 miliarde în 2024, urmând să se reducă la aproximativ 6,5 miliarde în 2026.

Această evoluție indică existența unui dezechilibru structural, în condițiile în care veniturile bugetare acoperă doar o parte din cheltuielile planificate. Structura cheltuielilor este dominată de componente rigide, precum pensiile, salariile și cheltuielile pentru securitate, care absorb cea mai mare parte a resurselor disponibile. În consecință, spațiul bugetar pentru investiții publice rămâne foarte redus, ceea ce indică un buget orientat în principal spre supraviețuire și menținerea funcțiilor curente.

Deficitul bugetar și sursele de finanțare a acestuia

Deficitul bugetar reprezintă una dintre principalele caracteristici ale sistemului financiar al regiunii și reflectă capacitatea limitată a economiei de a susține integral nivelul cheltuielilor publice. Potrivit datelor analizate, deficitul a constituit aproximativ 2 miliarde de ruble transnistrene în 2015, 2,9 miliarde în 2022 și 3,5 miliarde în 2024, fiind estimat la circa 2,6 miliarde de ruble transnistrene pentru 2026. În lipsa accesului la piețele financiare internaționale, finanțarea deficitului depinde de mecanisme alternative de finanțare, inclusiv de acumularea datoriei interne și de utilizarea unor instrumente monetare insuficient transparente. Aceste practici permit menținerea temporară a funcționării sistemului, dar generează presiuni asupra stabilității macroeconomice, inclusiv asupra cursului valutar și inflației.

Conform articolului 5 din legea bugetului regiunii, deficitul este acoperit anual din surse care nu sunt prezentate detaliat publicului și nu pot fi verificate independent. Potrivit estimărilor autorilor, veniturile obținute din comercializarea gazelor naturale reprezintă una dintre principalele surse utilizate pentru acoperirea deficitului bugetar. În 2025, regiunea a primit gaze naturale în valoare estimată de aproximativ 454 milioane USD, echivalentul a circa 7,3 miliarde de ruble transnistrene. Gazele au fost distribuite consumatorilor industriali și casnici la tarife considerabil mai reduse decât valoarea lor estimată pe piață.

Potrivit calculelor autorilor, tarifele aplicate în regiune au fost, în medie, de aproximativ trei ori mai mici decât costul real al gazelor. Pentru consumatorii industriali, acestea au variat între 3,3 și 5,66 ruble transnistrene pentru un metru cub, echivalentul a aproximativ 0,20–0,35 USD. Consumatorii casnici și instituțiile publice au achitat aproximativ 1,7 ruble transnistrene, respectiv circa 0,10 USD pentru un metru cub. Aplicarea unor tarife diferențiate în funcție de categoria consumatorilor industriali susține concluzia autorilor privind existența unui sistem de facilități selective pentru agenții economici din regiune. Prin comparație, consumatorii de pe malul drept achitau aproximativ 14,42 lei, echivalentul a circa 0,84 USD pentru un metru cub, ceea ce reprezenta un tarif de aproximativ 8,4 ori mai mare. În 2022, diferența dintre tarifele aplicate pe cele două maluri a fost și mai pronunțată.

Autoritățile de la Tiraspol au evitat majorarea tarifelor pentru a limita efectele sociale și a menține sprijinul populației, însă această alegere a redus posibilitatea creșterii veniturilor bugetare. Pentru al doilea an consecutiv, cheltuielile planificate s-au diminuat, de la 7,3 miliarde de ruble în 2024 la 6,5 miliarde în 2026.

În aceste condiții, administrația dispune de două opțiuni principale pentru creșterea veniturilor: creșterea poverii fiscale și ajustarea tarifelor la gazele naturale. Ambele măsuri implică costuri economice și sociale importante pentru populație și mediul de afaceri. Evitarea lor nu elimină însă necesitatea ajustării, ci transferă presiunea asupra cheltuielilor publice.

Analiza comparativă a veniturilor bugetelor consolidate pe cele două maluri ale Nistrului

Anul 2016 a fost ultimul în care veniturile bugetare pe cap de locuitor din stânga Nistrului au depășit nivelul înregistrat pe malul drept. Acestea constituiau aproximativ 18,3 mii de lei în regiunea transnistreană și 16,3 mii de lei pe malul drept. Ulterior, veniturile bugetare pe cap de locuitor din Transnistria au variat între 8,4 mii de lei în 2018 și 18,2 mii de lei în 2025, fiind estimate la aproximativ 14,8 mii de lei pentru anul 2026. Pe malul drept, veniturile bugetului public național pe cap de locuitor au crescut de la aproximativ 15,3 mii de lei în 2015 la 57 mii de lei în 2026. Astfel, în 2026, veniturile bugetare pe cap de locuitor de pe malul drept sunt de aproape patru ori mai mari.

Figura 41

Veniturile bugetului public pe cap de locuitor, mii lei

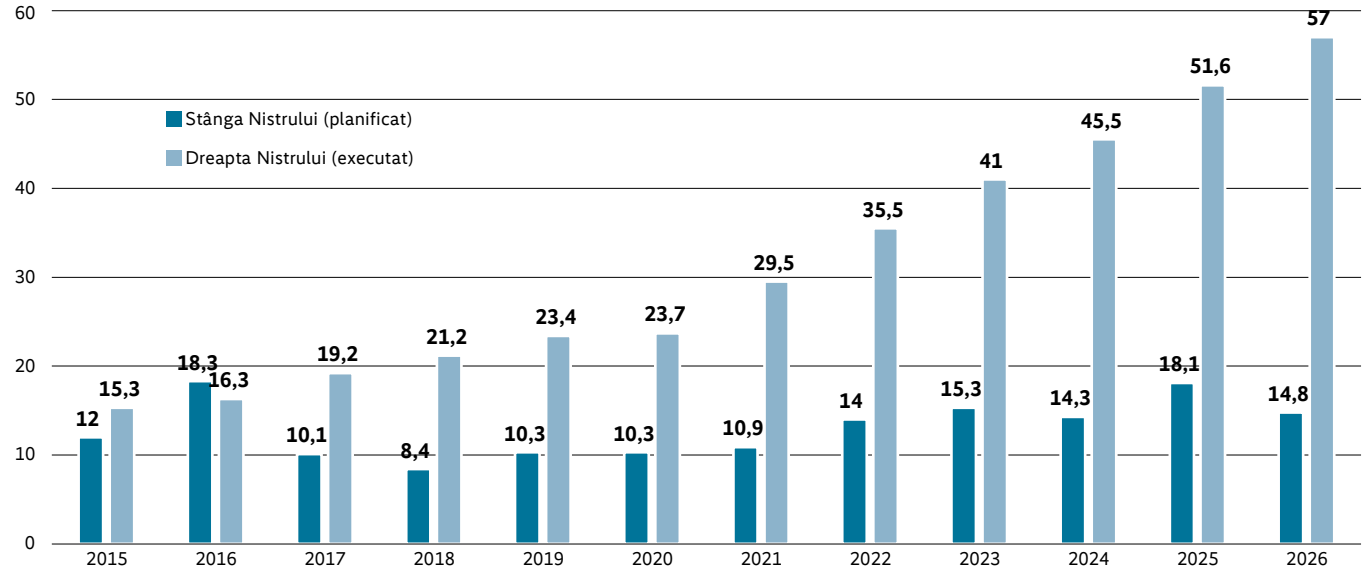

Sursa: Bugetul republican al Transnistriei pentru perioada 2015–2026. Raport de execuție a bugetului pentru anii 2015–2024

Decalajul este explicat inclusiv prin baza fiscală restrânsă și nivelul redus de fiscalizare în stânga Nistrului. Încă din 2016, administrația de la Tiraspol a examinat posibilitatea introducerii TVA, însă inițiativa a fost blocată din considerente politice. Au fost amânate și alte reforme fiscale și instituționale, inclusiv separarea sistemului de asigurări sociale de cel al asigurărilor medicale. Aceste decizii au limitat capacitatea de colectare a veniturilor bugetare și transparența în administrarea resurselor publice.

Figura 42

Veniturile bugetului public raportate la PIB, %

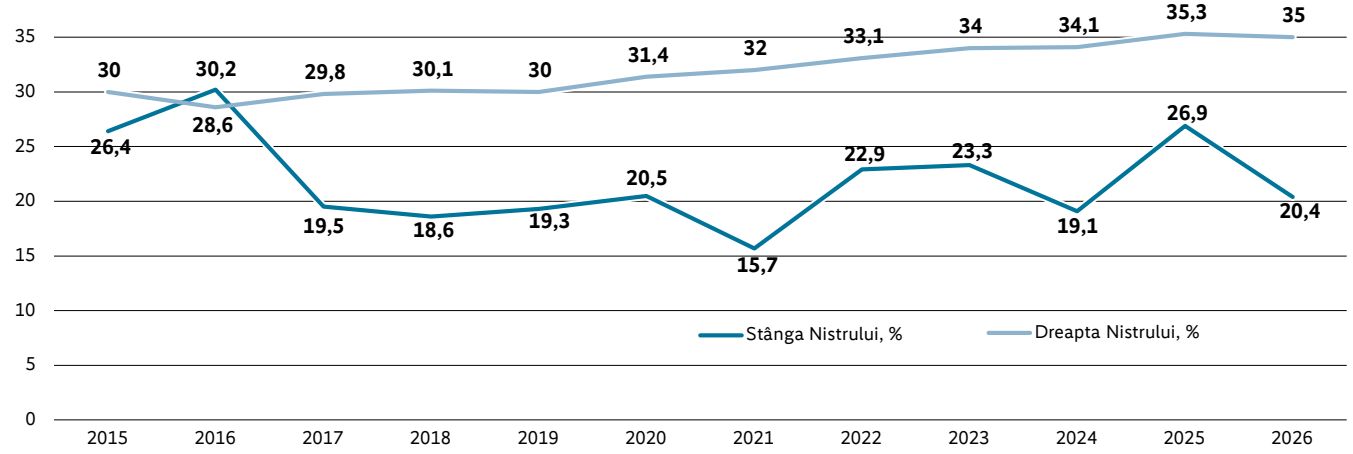

Sursa: Bugetul republican al Transnistriei (2015-2026). Raport de execuție a bugetului pentru perioada 2015–2024.

Diferența este confirmată și de raportarea veniturilor bugetare la PIB. Pe malul drept, ponderea acestora a crescut de la aproximativ 30% la 35% din PIB în perioada 2015–2026. În stânga Nistrului, aceasta a oscilat între 15,7% și 26,7%, fiind estimată la 20,4% în 2026. Povara fiscală aplicată cetățenilor și mediului de afaceri din regiunea transnistreană este astfel considerabil mai redusă decât cea existentă pe malul drept. Această situație reflectă un nivel mai redus de fiscalizare și o capacitate limitată a administrației de a mobiliza resurse suficiente pentru finanțarea serviciilor și investițiilor publice.

Introducerea graduală a TVA în stânga Nistrului, cu direcționarea veniturilor suplimentare către proiecte de dezvoltare economică și socială în regiune, poate reprezenta o soluție sistemică. O asemenea măsură ar putea contribui atât la creșterea veniturilor publice, cât și la armonizarea treptată a sistemelor fiscale de pe cele două maluri.

Cheltuielile bugetare și analiza comparativă între cele două maluri ale Nistrului

Evoluția cheltuielilor publice din ultimii zece ani indică o diminuare a capacității regiunii de a furniza servicii publice și de a menține un nivel adecvat al remunerării angajaților din sectorul public. În termeni nominali, cheltuielile pe cap de locuitor din stânga Nistrului au crescut de la aproximativ 22,5 mii de lei în anul 2015 la 27,2 mii de lei în 2024, după care au scăzut la 24,8 mii de lei în anul 2026. Pe malul drept, cheltuielile publice pe cap de locuitor au crescut de la aproximativ 16,3 mii de lei în 2015 la 66,1 mii de lei în 2026.

În perioada 2015–2016, cheltuielile bugetare pe cap de locuitor erau cu aproximativ 40% mai mari în stânga Nistrului decât pe malul drept. Această diferență se reflectă inclusiv în nivelul pensiilor și al salariilor din sectorul public. În 2026, raportul s-a inversat, iar cheltuielile publice pe cap de locuitor din stânga Nistrului sunt de aproximativ 2,7 ori mai mici decât cele de pe malul drept.

Figura 43

Cheltuielile bugetului public pe cap de locuitor, mii lei

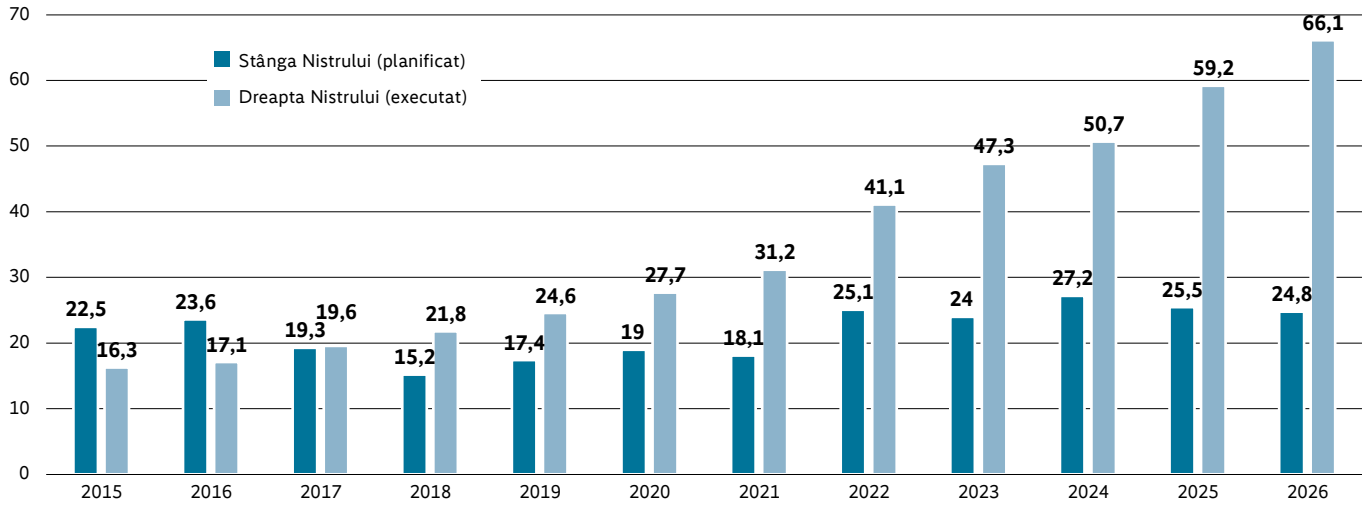

Sursa: Bugetul republican al Transnistriei (2015–2026). Raport de execuție a bugetului pentru anii 2015–2024.

Deși cheltuielile bugetului regiunii au înregistrat o creștere nominală față de 2015, în termeni reali, după ajustarea la inflație, cheltuielile publice pe cap de locuitor din 2026 sunt cu aproximativ 37,8% mai mici decât în 2015. Această evoluție indică o capacitate redusă a administrației de a achita salarii și de a finanța investiții în infrastructură, care s-a redus cu aproape 40%. În aceeași perioadă, cheltuielile publice de pe malul drept, deși afectate de mai multe crize economice, au crescut cu aproximativ 50,7% în termeni reali.

Figura 44

Creșterea/scăderea reală a cheltuielilor publice comparativ cu anul 2015, %

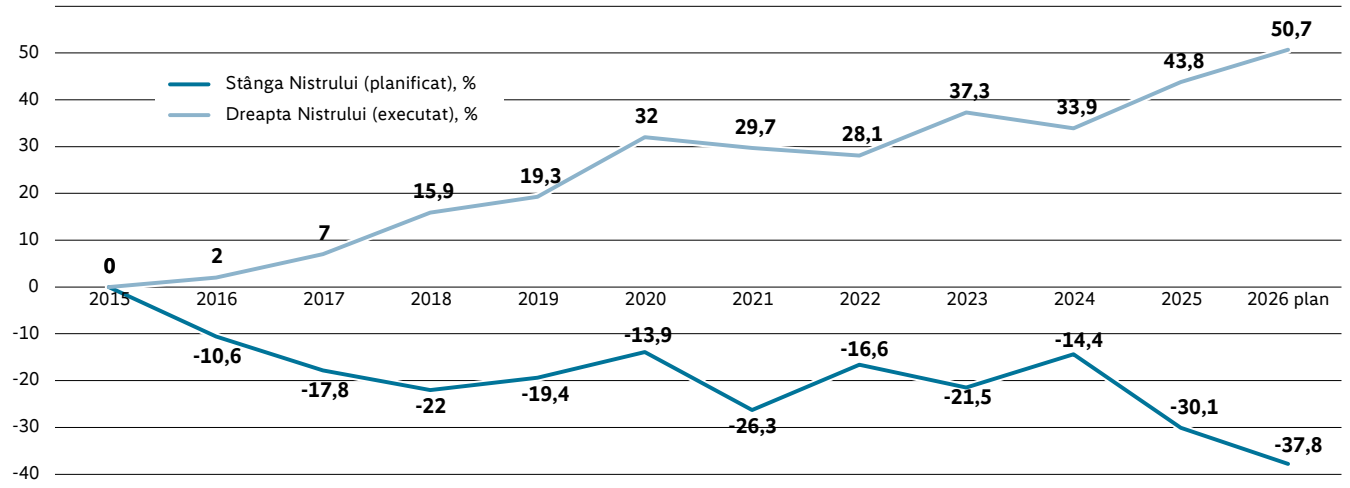

Sursa: Bugetul republican al Transnistriei pentru anii 2015-2026. Raport de execuție a bugetului pentru anii 2015–2024.

În pofida dificultăților existente, sistemul bugetar regiunii continuă să funcționeze. Potrivit interpretării autorilor, explicația depășește cadrul fiscal oficial și ține de existența unor mecanisme de subvenționare indirectă, bazate în special pe comercializarea gazelor naturale primite în condiții preferențiale. În lipsa acestor resurse, capacitatea administrației din regiune de a finanța nivelul actual al cheltuielilor publice ar fi considerabil redusă. Potrivit estimărilor prezentate în studiu, peste 40% din cheltuielile curente sunt finanțate direct sau indirect prin resurse provenite din acest mecanism.

Investițiile în infrastructură

Pentru evaluarea investițiilor publice, studiul analizează evoluția Fondului rutier din regiune. Valoarea acestuia a crescut de la aproximativ 98 milioane de ruble în 2015 la 312 milioane în 2023. În 2025, alocările Fondului s-au redus la 174 milioane de ruble, urmând să crească la aproximativ 273 milioane în 2026.

Volatilitatea alocărilor indică o capacitate limitată de planificare strategică și dependența investițiilor publice de resursele disponibile de la un an la altul. Cu toate acestea, alocările pentru infrastructura rutieră au păstrat o stabilitate relativă în comparație cu alte categorii de cheltuieli.

Figura 45

Fondul rutier din stânga Nistrului, mln. ruble transnistrene

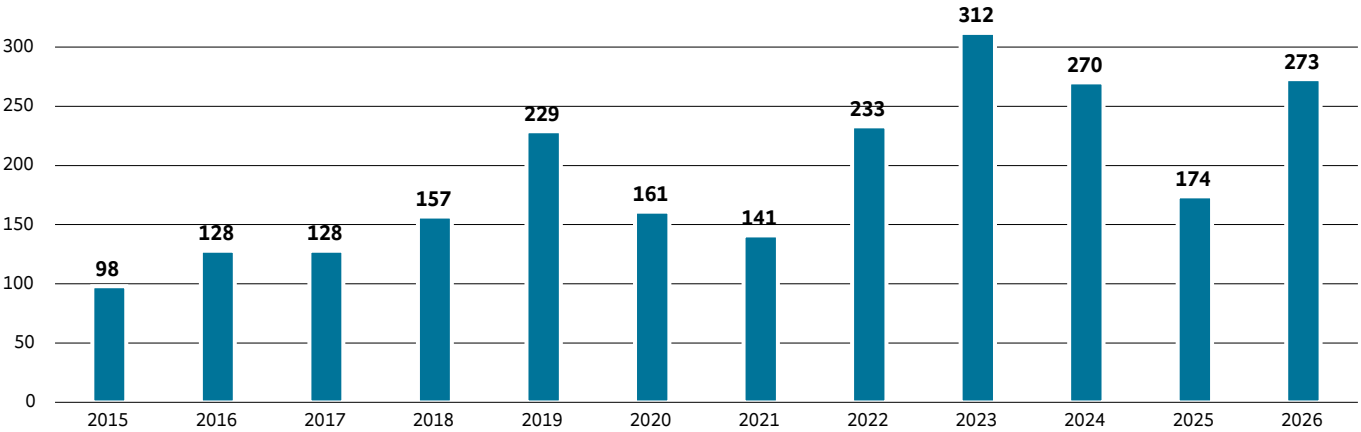

Sursa: Bugetul republican al Transnistriei pentru perioada 2015–2026. Raport de execuție a bugetului pentru perioada 2015–2024.

Cheltuielile pentru infrastructura rutieră, raportate la un kilometru de drum, variază între aproximativ 100 și 250 mii de lei în regiunea transnistreană, comparativ cu 150–360 mii de lei pe malul drept. Deși, ca pondere în PIB, alocările sunt mai mari în stânga Nistrului, reprezentând aproximativ 1,2% din PIB comparativ cu 0,9% pe malul drept, valoarea lor absolută reflectă o capacitate mult mai redusă de modernizare a infrastructurii.

Figura 46

Bani alocați pentru drumuri, mii/km

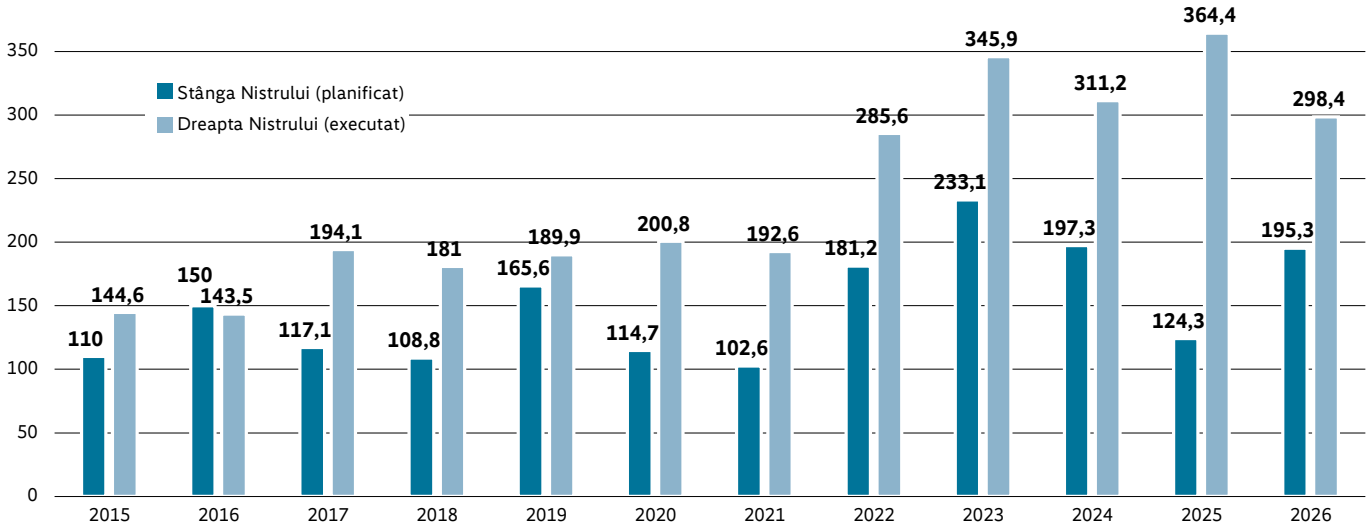

Sursa: Bugetul republican al Transnistriei pentru perioada 2015–2026. Raport de execuție a bugetului pentru perioada 2015–2024.

Bugetele Locale

Bugetele locale reflectă cel mai direct impactul constrângerilor financiare asupra comunităților și populației. Cheltuielile totale ale acestora au crescut de la aproximativ 1,4 miliarde de ruble în 2015 la 1,9 miliarde în 2024, urmând să se reducă la aproximativ 1,8 miliarde în 2026. Reducerea cheltuielilor bugetelor locale este mai puțin accentuată decât cea înregistrată la nivelul bugetului central, ceea ce sugerează că resursele destinate comunităților locale au fost protejate într-o anumită măsură.

Figura 47

Cheltuielile bugetelor locale din stânga Nistrului, mld. ruble transnistrene

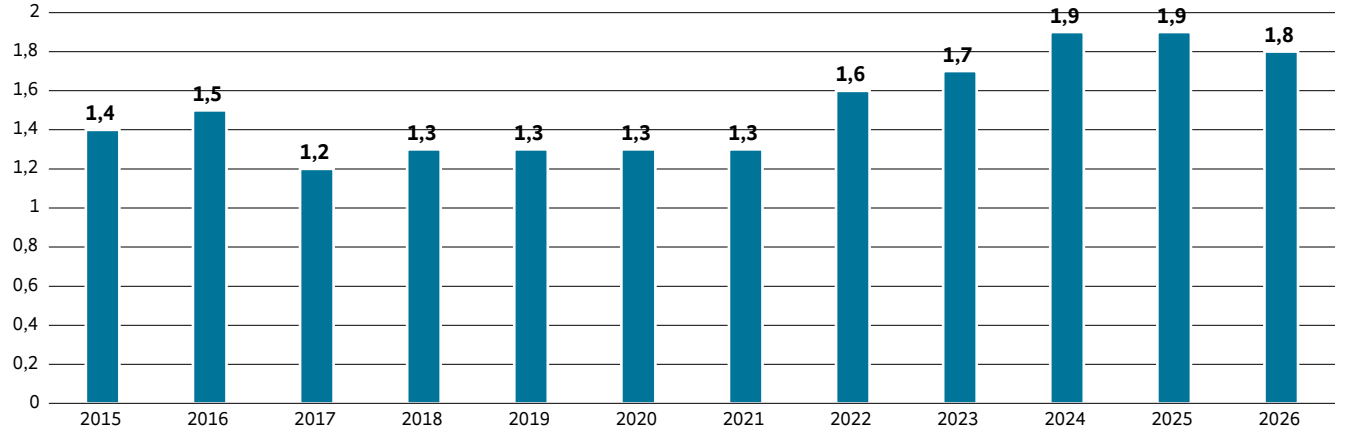

Sursa: Bugetul republican al Transnistriei pentru perioada 2015–2026. Raport de execuție a bugetului pentru perioada 2015–2024.

În 2016, cheltuielile bugetelor locale pe cap de locuitor în stânga Nistrului erau de aproape două ori mai mari decât pe malul drept, constituind 7,8 mii de lei, comparativ cu 4 mii de lei. În perioada 2015–2026, acest indicator a crescut constant pe malul drept, ajungând la circa 13,8 mii de lei în 2026. În stânga Nistrului, în schimb, cheltuielile locale pe cap de locuitor au avut o evoluție fluctuantă, coborând la aproximativ 6,9 mii de lei în 2026, respectiv la aproximativ jumătate din nivelul înregistrat pe malul drept. În decurs de numai un deceniu, s-a produs o inversare semnificativă a capacității administrațiilor locale de a-și îndeplini competențele și obligațiile.

Figura 48

Cheltuielile bugetelor locale pe cap de locuitor, mii lei

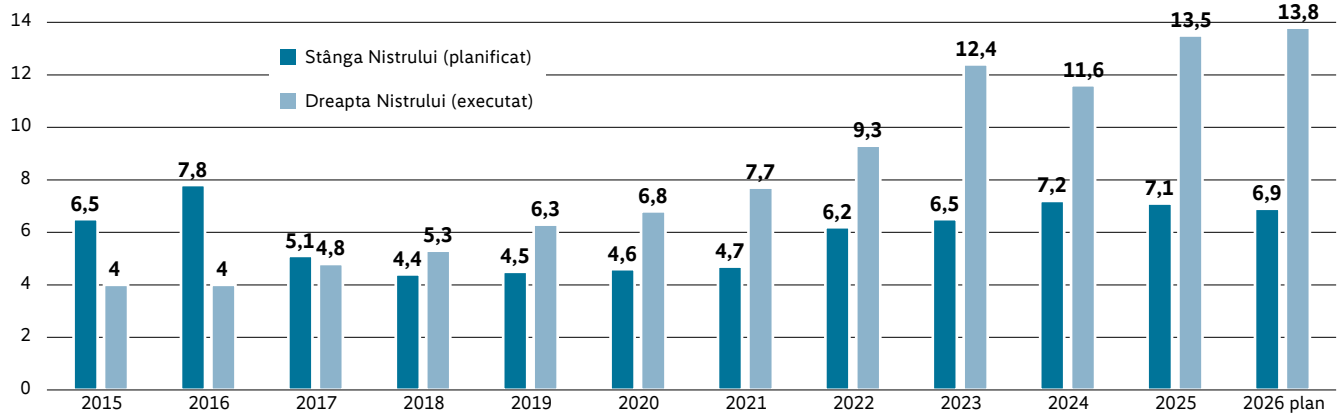

Sursa: Bugetul republican al Transnistriei pentru perioada 2015–2026. Raport de execuție a bugetului pentru perioada 2015–2024.

Această diferență arată că administrațiile locale din regiune funcționează aproape de limita capacității lor financiare, fără resurse suficiente pentru dezvoltare și pentru îmbunătățirea serviciilor publice. Deficitul structural, veniturile insuficiente, reducerea în termeni reali a cheltuielilor și dependența de mecanisme de subvenționare indirectă formează un sistem financiar fragil. În eventualitatea întreruperii fluxurilor externe, în special a celor legate de resursele energetice, ajustarea ar trebui realizată prin reducerea cheltuielilor, fie prin creșterea veniturilor fiscale și tarifare. Având în vedere caracterul rigid al cheltuielilor, impactul s-a resimțit direct asupra salariilor, pensiilor și funcționării instituțiilor publice.

În aceste condiții, riscul unei crize bugetare derivă direct din structura veniturilor și cheltuielilor. Sistemul financiar al regiunii nu este susținut suficient de o bază economică și fiscală proprie. Modelul actual nu poate finanța dezvoltarea economică și socială, ci permite doar menținerea temporară a unui echilibru fragil, dependent de factori externi.

Concluzii

Analiza bugetară încheie diagnosticul formulat în capitolele precedente și arată că dezechilibrele economice, sociale și comerciale converg într-un punct comun: incapacitatea sistemului financiar public al regiunii de a funcționa exclusiv pe baza veniturilor proprii. Diferența persistentă dintre venituri și cheltuieli este acoperită prin mecanisme insuficient transparente, asociate în mare măsură valorificării gazelor naturale primite în condiții preferențiale. În lipsa acestor resurse externe, structura actuală a bugetului nu ar putea fi menținută.

Dispariția sau reducerea acestei surse de finanțare transformă problema fiscală dintr-un subiect extrem de sensibil din punct de vedere politic într-o necesitate practică imediată. Administrația regiunii dispune de un spațiu limitat de ajustare, deoarece cea mai mare parte a cheltuielilor este destinată salariilor, pensiilor, serviciilor publice și securității. În aceste condiții, o reducere bruscă a resurselor s-ar transmite direct asupra veniturilor populației și asupra funcționării instituțiilor de bază.

Capacitatea redusă de colectare a veniturilor, nivelul scăzut al fiscalizării și amânarea reformelor au adâncit diferența dintre cele două maluri. În timp ce veniturile și cheltuielile publice pe cap de locuitor au crescut constant pe malul drept, capacitatea financiară a regiunii transnistrene s-a redus în termeni reali. Această divergență afectează atât calitatea serviciilor publice, cât și capacitatea administrațiilor locale de a finanța dezvoltarea și întreținerea infrastructurii.

Pentru Republica Moldova, implicația este dublă. Armonizarea fiscală nu mai reprezintă doar un obiectiv al reintegrării, ci și o alternativă la degradarea continuă a sistemului financiar al regiunii. În același timp, aceasta este una dintre componentele procesului de reintegrare cu cele mai ridicate costuri tranzitorii și cu cele mai reduse marje de eroare. Introducerea unor taxe noi sau ajustarea tarifelor poate crește veniturile publice, dar poate afecta populația și întreprinderile dacă este realizată prea rapid și fără mecanisme de compensare.

Prin urmare, apropierea sistemelor fiscale trebuie să fie graduală, predictibilă și însoțită de măsuri care să protejeze veniturile populației și continuitatea serviciilor publice. Veniturile suplimentare colectate în regiune ar trebui să fie orientate în mod vizibil către dezvoltarea locală, infrastructură și protecție socială, pentru ca reforma să fie percepută nu doar ca o extindere a obligațiilor fiscale, ci și ca o îmbunătățire concretă a serviciilor oferite populației.

Definirea unui ritm sustenabil al armonizării fiscale devine astfel una dintre condițiile centrale ale reintegrării. O ajustare prea lentă ar prelungi dependența de sursele externe și ar adânci fragilitatea bugetară, iar una prea rapidă ar putea produce un șoc social și instituțional dificil de gestionat. Identificarea echilibrului dintre aceste două riscuri constituie una dintre premisele principale ale recomandărilor formulate în partea finală a studiului.

Capitolul VII. Scenarii de reintegrare economică, socială și instituțională

La 14 decembrie 2023, Consiliul European a decis deschiderea negocierilor de aderare cu Republica Moldova, în baza progreselor înregistrate în implementarea reformelor, inclusiv în domeniul combaterii corupției și al deoligarhizării. Prima conferință interguvernamentală, în cadrul căreia au fost stabilite bazele procesului de negociere, a avut loc la 25 iunie 2024, cu câteva luni înaintea referendumului privind înscrierea în Constituția Republicii Moldova a obiectivului integrării europene. Totuși, integrarea europeană se conturează drept un proces mai îndelungat decât sugerează așteptările formate în rândul populației în contextul referendumului și al alegerilor din anii 2024 și 2025.

Cauzele sunt multiple și structurale. Republica Moldova rămâne unul dintre statele cu cele mai reduse venituri din Europa de Est, cu un PIB pe cap de locuitor de aproximativ 6.600 USD în 2023, un PIB total de 16,54 miliarde USD și o populație de circa 2,5 milioane de locuitori. Economia continuă să depindă într-o măsură importantă de asistența financiară externă și de remitențe, iar conflictul nesoluționat din stânga Nistrului creează dificultăți suplimentare în procesul de aderare la Uniunea Europeană.

Cele mai realiste scenarii de reintegrare a regiunii transnistrene depind de o serie de condiții interne și externe, capabile să modifice natura actualului regim de la Tiraspol și raporturile de interdependență dintre cele două maluri. Modelul economic transnistrean este nesustenabil, fragil, netransparent, lipsit de legitimitate democratică și supus unui proces continuu de erodare.

Degradarea economiei regiunii și războiul din Ucraina reprezintă factori structurali care pot accelera armonizarea juridică și economică cu Republica Moldova și Uniunea Europeană. În 2026, Chișinăul a avansat mai multe inițiative fiscale și economice ale căror efecte directe și indirecte pot genera controverse ample. Reintegrarea instituțională deplină rămâne scenariul cel mai complex și mai costisitor, deoarece presupune nu doar restructurarea administrativă a regiunii, ci și transformarea raporturilor de putere, a mecanismelor economice și a identităților politice consolidate în ultimele trei decenii.

Scenariul Status Quo sau conivență[17]

Acest scenariu presupune conservarea actualului sistem rentier de putere, dominat de o corporație care exercită o influență majoră asupra vieții economice și politice a regiunii. El permite liderilor de la Tiraspol să mențină controlul privilegiat asupra activelor economice, exporturilor, întreprinderilor industriale și resurselor, precum și asupra structurilor de putere și securitate. Totodată, permite acceptarea selectivă a unor beneficii rezultate din cooperarea cu Republica Moldova și partenerii externi, cu condiția ca acestea să nu afecteze poziția privilegiată a grupurilor dominante.

Caracteristici: Scenariul presupune păstrarea sau reproducerea actualului sistem, continuarea unei cooperări tehnice limitate și menținerea mecanismelor de rentă utilizate pentru conservarea stabilității aparente. Prezența militară rusă continuă să fie utilizată atât ca factor de coeziune internă, cât și ca instrument de presiune asupra Republicii Moldova. Scenariul *status quo*-ului admite o anumită formă de coabitare economică cu malul drept, dar numai în măsura în care autoritățile Republicii Moldova nu intervin în redistribuirea resurselor interne, nu extind obligațiile fiscale, nu condiționează tranzacțiile economice și nu urmăresc aplicarea efectivă a legislației naționale în regiune. În același timp, acesta limitează disidența și menține pe agenda negocierilor doar subiectele compatibile cu interesele oligarhiei local, care preferă integrarea economică fără reintegrare politică.

Avantaje: Pe termen scurt, scenariul menține conflictul într-o stare înghețată, reduce riscul unei confruntări violente și oferă o anumită predictibilitate activităților economice. Totodată, diminuează costurile politice și financiare imediate pe care Chișinăul ar trebui să le suporte în cadrul unui proces accelerat de apropiere și reintegrare.

Riscuri: Scenariul prelungește separarea instituțională și identitară dintre populațiile de pe cele două maluri, economiei regiunii și permite extinderea unor fluxuri economice netransparente către malul drept. El perpetuează sursele de insecuritate și menține posibilitatea utilizării contingentelor militare din regiune în cadrul unor acțiuni urmărite de Federația Rusă în situații de criză.

17 Conivență înseamnă o înțelegere tacită prin care mai multe părți tolerează și mențin anumite aranjamente informale, deoarece fiecare obține beneficii din ele, fără să existe un acord oficial. În contextul relației Chișinău–Tiraspol–Moscova, termenul descrie menținerea unei zone de ambiguitate politică, economică și juridică, avantajoasă pentru diferiți actori de pe toate părțile. Este, în esență, o formă de cooperare indirectă bazată pe tolerare reciprocă, fără asumare publică.

Costuri: Menținerea *status quo*-ului presupune costuri permanente de securitate și administrare, blocarea reformelor structurale, diminuarea coeziunii teritoriale și simbolice a statului și pierderea graduală a capitalului uman prin migrație.

Fezabilitate: După mai mult de trei decenii, acest scenariu este tot mai dificil de susținut în forma sa actuală. Transformarea sistemului sovietic asociat administrației Smirnov într-un model oligarhic și securitar, dominat de interesele economice ale concernului *Sheriff* nu a eliminat vulnerabilitățile structurale ale regiunii. Războiul ruso-ucrainean a modificat profund calculele de supraviețuire ale administrației de la Tiraspol, care a devenit mai prudentă în raport cu Kievul și mai flexibilă în relația cu Chișinăul. Securizarea de către Ucraina a segmentului de frontieră adiacent regiunii transnistrene, inclusiv prin infrastructură de protecție, sisteme de supraveghere și reducerea zonelor insuficient controlate, a limitat posibilitățile de contrabandă și capacitatea Federației Ruse de a-și sprijini direct structurile locale.

Tiraspolul solicită revenirea la formatul de negocieri „5+2", pe care îl consideră o formă de legitimare prin reuniuni la nivel înalt. Pentru Chișinău, însă, reluarea acestui format în configurația anterioară nu oferă beneficii evidente. În condițiile izolării regiunii tot mai accentuate, administrația de la Tiraspol urmărește conservarea *status quo*-ului și obținerea sprijinului donatorilor occidentali pentru proiectele destinate populației regiunii, fără asumarea unor schimbări politice și instituționale substanțiale.

Scenariul unei crize accelerate

Acest scenariu presupune adâncirea unei crize sociale și economice majore, determinată de blocarea principalelor întreprinderi industriale, de deficitul energetic, de pierderea piețelor de desfacere sau de suspendarea furnizării gazelor naturale în condiții preferențiale.

Criza ar putea fi provocată și de o deteriorare bruscă a relațiilor dintre Tiraspol și Chișinău sau de acțiuni destabilizatoare inițiate de grupurile dominante din regiune. Un asemenea scenariu ar putea fi alimentat și de tensiunile generate de aplicarea unor reforme fiscale și vamale, similare celor apărute după modificările Codului vamal al Republicii Moldova din anul 2024.[18]

Spre deosebire de o ajustare graduală, acest scenariu presupune deteriorarea simultană a principalelor componente ale economiei regiunii. Reducerea sau suspendarea activității întreprinderilor sistemice ar diminua producția industrială, exporturile și veniturile bugetare. În lipsa unor surse alternative de finanțare, efectele s-ar transmite asupra salariilor, pensiilor, tarifelor și serviciilor publice, transformând criza economică într-o criză socială și instituțională.

Într-o primă etapă, șocul ar afecta întreprinderile energointensive și sectoarele dependente de export. Ulterior, reducerea veniturilor fiscale și a intrărilor valutare ar limita capacitatea administrației de la Tiraspol de a finanța cheltuielile curente. Dacă pierderile nu ar putea fi compensate, regiunea s-ar confrunta cu creșterea șomajului, accelerarea migrației, acumularea nemulțumirilor sociale și degradarea funcționării instituțiilor publice. În forma sa cea mai severă, criza ar necesita o intervenție umanitară, energetică și financiară din partea Republicii Moldova și a partenerilor externi.

Chișinăul ar trebui, în aceste condiții, să asigure continuitatea serviciilor esențiale, să gestioneze presiunile sociale și să prevină transformarea colapsului economic într-o criză de securitate.

Aplicarea prea rapidă sau insuficient coordonată a unor măsuri fiscale și vamale ar putea amplifica presiunile existente. Aceste măsuri nu reprezintă însă cauza principală a crizei, ci un factor care poate accelera ajustarea dacă nu sunt însoțite de perioade de tranziție și mecanisme de protecție socială.

Caracteristici: Sistemul economic al regiunii se confruntă deja cu vulnerabilități severe. Aceasta s-a agravat după întreruperea modelului tradițional de aprovizionare cu gaze naturale și trecerea la achiziționarea unor volume de gaze de pe piețele europene. În perioada 2024–2025, mai multe întreprinderi sistemice din sectoarele metalurgic și energointensiv și-au suspendat ori și-au redus drastic activitatea economică.

Autoritățile Republicii Moldova a intervenit în mai multe rânduri pentru a autoriza livrări de gaze naturale destinate necesităților regiunii și pentru a permite companiei Moldovagaz să contracteze, prin derogare, volumele solicitate.[19] Aceste intervenții au contribuit la limitarea tensiunilor sociale. Prețurile ridicate la energie sporesc însă riscul presiunilor sociale și accelerează migrația populației.

Caracteristica principală a acestui scenariu este propagarea rapidă a șocului de la întreprinderile sistemice către întreaga economie a regiunii. Într-o economie puternic concentrată, suspendarea activității câtorva întreprinderi mari afectează simultan exporturile, furnizorii locali, veniturile bugetare, consumul intern și ocuparea forței de muncă. Criza nu rămâne astfel limitată la sectorul industrial, ci se extinde asupra finanțelor publice și serviciilor sociale. O altă caracteristică este comprimarea perioadei de ajustare. Măsuri care, într-un scenariu gradual, ar putea fi aplicate pe parcursul mai multor

18 În 2024, autoritățile au modificat Codul Vamal, obligând Transnistria să plătească taxe vamale, iar prin acest proiect se anulează facilitățile rămase, obligând antreprenorii să plătească TVA și accize.

19 Ministerul Energiei a păstrat e excepția de la regula UE de "unbundling", care i-a permis companiei Moldovagaz să furnizeze gaze naturale Transnistriei "pentru a evita „un colaps economic și umanitar în stânga Nistrului". Moldovagaz a achiziționat gaze de la BRM (România), folosind infrastructura pieței regionale și fonduri achitate în avans de Tiraspoltransgaz. În acest fel, Chișinăul a ajutat la prevenirea unui colaps al centralei de la Cuciurgan și a unei escaladări de securitate. Deciziile au fost criticate pentru că a oferit un colac de salvare companiilor care asigură bani bugetului regiunii și permite menținerea influenței energetice ruse prin intermediari, menține rolul Moldovagaz într-o situație de criză energetică și crea percepția unei "normalizări" cu administrația de la Tiraspol.

ani, precum ajustarea tarifelor, extinderea bazei fiscale, restructurarea întreprinderilor și reducerea cheltuielilor publice, ar trebui adoptate într-un interval de câteva luni, în condiții de presiune socială și capacitate administrativă redusă.

Impactul crizei nu ar fi uniform asupra tuturor activităților economice. Întreprinderile energointensive și cele dependente de comenzile publice ar fi afectate primele, în timp ce întreprinderile mici și mijlocii deja conectate la piața de pe malul drept sau la piața Uniunii Europene ar putea dispune de o capacitate mai mare de adaptare. Această diferențiere ar trebui luată în considerare în proiectarea măsurilor de intervenție.

Printre semnalele care ar indica materializarea scenariului se numără suspendarea prelungită a activității întreprinderilor sistemice, reducerea accelerată a veniturilor bugetare, acumularea întârzierilor la plata salariilor și prestațiilor sociale, limitarea serviciilor publice și intensificarea migrației populației active.

Avantaje: Criza nu reprezintă un beneficiu în sine. Ea poate însă evidenția rolul Republicii Moldova ca actor capabil să gestioneze situații de urgență[20] și să asigure accesul regiunii la resurse, infrastructură și sprijin extern. Intervențiile de urgență pot crea oportunități pentru dialog și negocieri[21] și pot permite introducerea unor condiții privind reducerea măsurilor restrictive aplicate de administrația de la Tiraspol. În același timp, o asemenea situație poate evidenția dependența regiunii de infrastructura energetică regională și caracterul depășit al modelului său economic energointensiv.

Pentru a evita gestionarea exclusiv reactivă a unei asemenea situații, autoritățile Republicii Moldova ar trebui să dispună de mecanisme pregătite în prealabil pentru asigurarea furnizării energiei, continuitatea serviciilor esențiale, susținerea temporară a veniturilor populației și coordonarea intervenției partenerilor externi. În lipsa unui asemenea cadru, fiecare intervenție ar trebui negociată separat, sub presiunea unei urgențe în desfășurare. Sprijinul oferit în timpul crizei ar trebui să ajungă direct la populație, comunități și întreprinderile afectate, fără a consolida controlul structurilor de facto asupra distribuirii resurselor. În caz contrar, ajutorul destinat stabilizării sociale ar putea fi utilizat pentru menținerea mecanismelor politice și economice care au contribuit la apariția crizei.

Riscuri: Orice criză acută poate genera instabilitate și acțiuni de destabilizare. Radicalizarea tensiunilor interne ar putea impune o intervenție mai amplă a Chișinăului, în condițiile apariției unor riscuri umanitare, sociale și de securitate. Un risc suplimentar constă în transformarea intervenției Republicii Moldova într-un proces exclusiv reactiv, lipsit de o secvențiere clară și de mecanisme instituționale pregătite în prealabil. Într-un asemenea context, presiunile asupra bugetului și instituțiilor statului ar fi considerabil mai mari decât în cazul unei ajustări graduale.

Criza ar putea fi instrumentalizată politic de administrația de la Tiraspol și de actorii externi interesați de destabilizarea Republicii Moldova. Măsurile fiscale, energetice sau umanitare adoptate de Chișinău ar putea fi prezentate drept cauze ale degradării economice, chiar dacă dezechilibrele structurale ale regiunii preced intervenția autorităților constituționale.

Deteriorarea condițiilor sociale ar putea determina proteste, reacții coercitive din partea structurilor regionale și intensificarea campaniilor de dezinformare. O distribuire netransparentă sau selectivă a ajutorului ar putea accentua tensiunile dintre grupurile sociale și localități.

Există și riscul ca presiunile umanitare, energetice și de securitate să apară simultan, depășind capacitatea administrativă a Republicii Moldova de a gestiona rapid intervenția. Acest risc este mai pronunțat dacă instituțiile statului și partenerii externi nu convin în prealabil asupra responsabilităților și mecanismelor de finanțare.

Costuri: Scenariul presupune costuri sociale și umanitare ridicate, necesitatea unei intervenții externe ample, cheltuieli pentru securizarea infrastructurii energetice și sociale și riscuri de destabilizare politică internă în Republica Moldova. Spre deosebire de scenariul gradual, costurile unei crize accelerate ar fi concentrate într-o perioadă scurtă, ar avea un caracter imprevizibil și ar fi dificil de planificat bugetar. Acestea ar putea include furnizarea de urgență a energiei, susținerea temporară a veniturilor populației, menținerea funcționării instituțiilor medicale și educaționale, sprijinirea administrațiilor locale și asigurarea transportului și a aprovizionării cu bunuri esențiale.

La aceste costuri sociale și umanitare s-ar adăuga costurile restructurării sau închiderii întreprinderilor neviabile, ale recalificării angajaților și ale integrării pe piața muncii de pe malul drept. O intervenție întârziată ar putea majora aceste costuri, deoarece degradarea infrastructurii și pierderea capitalului uman ar deveni mai dificil de inversat. Costurile politice ar fi, de asemenea, semnificative. Guvernul Republicii Moldova ar trebui să explice populației de pe malul drept necesitatea utilizării unor resurse publice importante pentru gestionarea unei crize produse într-o regiune care nu se află încă sub controlul său administrativ efectiv.

Factori declanșatori și condiții de materializare: Crizele economice și energetice au devenit recurente în regiune, pe fondul diminuării capacității Federației Ruse de a menține mecanismele tradiționale de subvenționare, al blocajelor logistice și al izolării economice tot mai accentuate.

20 Energynomics, 25 august 2025. Moldovagaz to supply natural gas to Transnistria until end of March 2026

19 August 2025, Moldovagaz to supply natural gas to Transnistria until end of March 2026 - energynomics.ro

21 Ministerul Energiei Republicii Moldova, www.energie.gov.md, 15.07.2025. Sursa: Ce se întâmplă, de fapt, cu gazele în Moldova? (Articol) | Ministerul energiei

Scenariul unei crize accelerate nu necesită o decizie politică explicită pentru a se produce. El poate rezulta din acumularea dezechilibrelor descrise anterior și din apariția unui șoc extern pe care administrația regională nu îl mai poate compensa. Printre factorii declanșatori se pot număra întreruperea sau scumpirea bruscă a aprovizionării cu gaze naturale, suspendarea activității MGRES sau MMZ, pierderea unei piețe importante de desfacere, reducerea severă a veniturilor bugetare sau apariția unei crize politice interne.

Fiecare dintre acești factori ar putea fi gestionat separat pentru o perioadă limitată. Scenariul unei crize accelerate s-ar materializa însă în cazul suprapunerii mai multor șocuri, atunci când mecanismele de compensare financiară, energetică și socială ale administrației regionale nu ar mai funcționa. Probabilitatea acestui scenariu crește în absența unui plan comun de intervenție, a unor rezerve financiare disponibile și a unor mecanisme prin care Republica Moldova și partenerii externi să poată acorda sprijin direct populației și întreprinderilor viabile.

Scenariul reintegrării economice cu RM

Acest scenariu presupune adoptarea unui plan de accelerare a reintegrării economice, fără soluționarea imediată a statutului politic. Republica Moldova și-ar extinde gradual jurisdicția efectivă asupra activităților economice din regiune, prin creșterea interdependenței companiilor din stânga Nistrului cu instituțiile de la Chișinău și prin măsuri de convergență bancară, fiscală și vamală. Spre deosebire de scenariul unei crize accelerate, reintegrarea economică presupune o ajustare planificată și etapizată.

Obiectivul nu este preluarea imediată a tuturor funcțiilor administrative ale regiunii, ci extinderea treptată a regulilor comune în domeniile în care convergența economică este deja avansată sau poate fi realizată fără costuri sociale disproporționate. Acest scenariu pornește de la realitatea că o parte importantă a economiei transnistrene este deja conectată la piața Republicii Moldova și la cea a Uniunii Europene. Procesul de reintegrare ar formaliza și ar consolida instituțional relații economice care funcționează deja în practică.

Un instrument concret al acestei abordări este Fondul de Convergență, instituit de autoritățile Republicii Moldova în 2026.[22] Mecanismul urmărește uniformizarea graduală a regimului fiscal aplicabil TVA și accizelor, eliminarea treptată a unor facilități acordate agenților economici din regiune și armonizarea regimurilor fiscale și vamale pe întreg teritoriul Republicii Moldova.

Într-o primă etapă, măsurile vizează în special importul produselor care nu sunt considerate de primă necesitate, inclusiv alcoolul și produsele din tutun. Resursele provenite din taxele achitate de persoanele fizice și juridice din regiune urmează să fie transferate către Fond și utilizate pentru proiecte de dezvoltare economică și socială în stânga Nistrului. Fondul ar urma să finanțeze modernizarea infrastructurii, susținerea sectorului privat și dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii, fiind completat și prin contribuții externe.

În procesul de adoptare, mecanismul a fost completat cu prevederi speciale privind TVA aplicabil livrărilor de energie electrică de echilibrare și gazelor naturale. Condițiile concrete de aplicare urmează să fie stabilite de Guvern în funcție de rezultatele negocierilor. Potrivit estimărilor inițiatorilor, Fondul ar putea acumula peste 600 de milioane de lei anual, dintre care aproximativ 300 de milioane de lei în 2026. Noile reguli urmăresc reducerea evaziunii fiscale, eliminarea regimurilor diferențiate și limitarea profiturilor obținute prin operațiuni speculative. Inițiatorii invocă și principiul echității între cetățenii de pe cele două maluri, argumentând că finanțarea procesului de reintegrare nu poate fi suportată exclusiv de contribuabilii de pe malul drept.

Acest argument este susținut prin referirea la prestațiile sociale acordate populației din regiune. Numai în 2025, cetățenii din stânga Nistrului au beneficiat de prestații în valoare totală de peste 138 milioane de lei, achitate din bugetul de stat și din bugetul asigurărilor sociale. Potrivit notei informative aferente legii, facilitățile fiscale care urmează să fie eliminate au fost concepute inițial drept măsuri temporare, dar au devenit treptat un regim permanent.

Aplicarea prevederilor este planificată în mai multe etape. Unele măsuri urmează să intre în vigoare la 1 iunie 2026, altele la 1 august 2026, iar eliminarea completă a scutirilor de TVA și accize este prevăzută pentru 1 ianuarie 2030. Calendarul oferă întreprinderilor și populației o perioadă de adaptare de aproximativ patru ani. Fondul combină astfel extinderea graduală a obligațiilor fiscale cu angajamentul reinvestirii resurselor colectate în dezvoltarea regiunii. El reprezintă unul dintre primele mecanisme instituționale prin care reintegrarea economică graduală poate fi transpusă în practică. Viabilitatea sa va depinde de transparența administrării, de accesul efectiv al comunităților și întreprinderilor la finanțare și de capacitatea autorităților de a demonstra că armonizarea fiscală produce beneficii concrete pentru populație.

Caracteristici: Scenariul acordă prioritate sectoarelor în care autoritățile Republicii Moldova pot stimula, reglementa și monitoriza activitățile comerciale legale. El presupune integrarea infrastructurilor energetice și logistice, inclusiv a căilor ferate și a sistemelor de producere și distribuție a energiei electrice, precum și armonizarea standardelor comerciale.

Aplicarea graduală a normelor Republicii Moldova și a reglementărilor europene urmărește reducerea izolării regiunii și stimularea cooperării tehnice sectoriale, prin beneficii economice și sociale ușor de demonstrat. Cadrul normativ regional s-ar apropia treptat de legislația Republicii Moldova și de

22 Legea a fost promulgată prin Decretul nr. 598-X din 5 mai 2026 al Președinției Republicii Moldova și publicată în Monitorul Oficial nr. 194-197.

acquis-ul Uniunii Europene, fără desființarea imediată a tuturor instituțiilor existente.

În această etapă, administrația de la Tiraspol ar putea solicita recunoașterea anumitor documente, s-ar putea adapta la unele norme comerciale și fiscale și ar putea accepta cooperarea tehnică și juridică în domenii selectate. Caracterul gradual al scenariului presupune diferențierea între sectoarele economice. Activitățile deja compatibile cu regulile pieței și conectate la spațiul economic al Republicii Moldova ar putea fi integrate într-un ritm mai rapid. Pentru întreprinderile energointensive, instituțiile publice și sectoarele dependente de subvenții ar fi necesare perioade de tranziție, mecanisme de restructurare și forme temporare de sprijin.

În perioada de tranziție ar putea coexista temporar două sisteme de reglementare. Această situație ar trebui însă limitată printr-un calendar clar, criterii de conformare și termene pentru eliminarea regimurilor paralele. În lipsa acestora, tranziția riscă să se transforme într-un nou *status quo*. Procesul ar trebui organizat pe domenii și etape măsurabile, precum înregistrarea întreprinderilor, fiscalitatea, procedurile vamale, standardele tehnice, transferurile financiare, infrastructura și protecția socială. Trecerea la fiecare etapă ulterioară ar depinde de îndeplinirea unor condiții stabilite în prealabil.

Beneficii: Scenariul poate reduce gradual izolarea economică și poate crea exemple pozitive pentru întreprinderi și angajați. El ar stimula interesele pragmatice pentru cooperare, ar crește influența instituțiilor Republicii Moldova, ar diminua rolul economiei informale și ar îmbunătăți condițiile sociale ale populației. Printre beneficii se numără reducerea fragmentării juridice, facilitarea mobilității populației și a capitalului și pregătirea terenului pentru reintegrarea administrativă.

Principalul avantaj al scenariului constă în posibilitatea distribuirii costurilor pe o perioadă mai lungă. Ajustarea întreprinderilor, armonizarea fiscală și extinderea serviciilor publice ar putea fi realizate etapizat, evitând concentrarea simultană a presiunilor asupra populației, mediului de afaceri și bugetului Republicii Moldova. Scenariul permite protejarea activităților economice viabile și a locurilor de muncă, în locul aplicării uniforme a aceloraşi măsuri tuturor sectoarelor.

În același timp, poate crea în interiorul regiunii grupuri economice și sociale interesate de continuarea integrării și de menținerea accesului la regulile și piețele comune. Beneficiile pot deveni vizibile înaintea unei soluționări politice definitive, prin infrastructură modernizată, proceduri comerciale mai simple, acces la finanțare, servicii publice mai bune și reducerea costurilor suportate de întreprinderi.

Riscuri: Scenariul este limitat din start la acțiuni și decizii economice, fără reintegrare politică, într-o perioadă de adaptare și integrare instituțională a elitelor — o etapă gestionabilă, din care ar lipsi însă democratizarea reală. Alte riscuri majore sunt: crearea condițiilor pentru menținerea unui sistem hibrid și incoerent din punct de vedere politic; rezistența birocratică a structurilor existente de facto; utilizarea armonizării ca instrument de legitimare a regimului; dificultățile de implementare și de monitorizare ulterioară.

Acest scenariu avantajează elitele regionale dominante, cele care controlează puterea financiară și industrială, permițându-le să beneficieze de avantajele integrării economice fără a suporta costurile politice ale acesteia — o pârghie puternică pentru a temporiza reintegrarea politică, cu sprijinul Rusiei, dar și al unor organizații internaționale interesate.

Scenariul este limitat inițial la măsuri economice și nu presupune reintegrarea politică imediată. În perioada de tranziție poate apărea un sistem hibrid, caracterizat de incoerență instituțională și de absența democratizării reale. Alte riscuri țin de rezistența birocratică a structurilor de facto, utilizarea armonizării pentru legitimarea regimului și dificultățile de implementare și monitorizare. Există și riscul ca elitele regionale dominante să beneficieze de avantajele integrării economice fără a contribui proporțional la reintegrarea politică și instituțională. O asemenea poziție le-ar putea oferi instrumente pentru temporizarea procesului.

Fondul de Convergență este deja contestat de administrația de la Tiraspol, care susține că mecanismul a fost elaborat unilateral și că aplicarea unor obligații fiscale suplimentare poate afecta întreprinderile, salariile, pensiile și stabilitatea bugetului regional. Liderul regiunii, Vadim Krasnoselski, afirmă că „RM nu s-a consultat în prealabil, mecanismul este unilateral, iar colectarea dublă a taxelor va afecta pensiile, salariile și stabilitatea bugetului”.[23] Tiraspolul contestă și faptul că Fondul va fi gestionat în afara controlului său direct, interpretând mecanismul drept o extindere indirectă a jurisdicției Chișinăului.

Presa oficială din regiune susține că taxele colectate vor reduce resursele disponibile industriei și bugetului regiunii și prezintă Fondul mai curând ca pe un instrument fiscal decât ca pe unul de reintegrare. Această percepție poate alimenta rezistența politică și administrativă, chiar dacă aplicarea măsurilor este etapizată. Riscul este mai ridicat dacă întreprinderile nu cunosc clar obligațiile care urmează să fie introduse, criteriile de acces la finanțare și destinația resurselor colectate.

O analiză a OSW, Centre for Eastern Studies,[24] interpretează planul Chișinăului drept o schimbare strategică importantă,

23 Moldova 1. Skepticism in Tiraspol over convergence fund: Decisions made outside negotiations “do not work” / Moldova 1. Scepticism la Tiraspol față de fondul de convergență: Deciziile luate în afara negocierilor „nu funcționează” Published, 09.03.2026 15:28, Skepticism in Tiraspol over convergence fund: Decisions made outside negotiations “do not work”

24 Kamil Calus, Analyses, Moldova: a convergence fund instead of a reintegration plan | OSW Centre for Eastern Studies / Moldova: un fond de convergență în locul unui plan de reintegrare | Centrul pentru Studii Est-Europene (OSW)

caracterizată prin abandonarea ideii unui plan unic și cuprinzător de reintegrare, trecerea la integrarea funcțională etapizată și utilizarea unor mecanisme economice și administrative aflate în competența constituțională a Republicii Moldova. Măsurile propuse pot demonstra Uniunii Europene că autoritățile Republicii Moldova gestionează problema transnistreană în paralel cu procesul de aderare, aplicând principiul integrării funcționale înaintea reglementării politice. Totuși, convergența poate rămâne superficială dacă nu este însoțită de transformarea instituțiilor și a raporturilor de putere din regiune.

Există și riscul ca accesul la resursele Fondului să devină principalul obiectiv al cooperării dintre părți. Administrația de la Tiraspol ar putea accepta avantajele financiare și economice ale mecanismului, fără să își asume angajamente reale privind transparența, aplicarea regulilor comune și apropierea instituțională. În același timp, dacă administrația regională nu obține controlul asupra resurselor, aceasta poate limita cooperarea și poate încerca să blocheze accesul direct al comunităților și întreprinderilor la finanțare.

Pentru reducerea acestor riscuri sunt necesare criterii transparente de eligibilitate, proceduri independente de selecție, monitorizarea utilizării fondurilor și acces direct pentru beneficiarii din regiune. Convergența economică poate fi aplicată selectiv de administrația de la Tiraspol, care ar putea accepta avantajele accesului la piețe și finanțare, dar ar putea respinge obligațiile privind transparența, concurența, fiscalitatea sau respectarea drepturilor.

Un alt risc este consolidarea temporară a unui sistem dual, în care întreprinderile utilizează simultan avantajele ambelor regimuri juridice și fiscale. În lipsa unor termene și criterii clare, această ambiguitate poate genera noi forme de evaziune, concurență neloială și captură instituțională. Scenariul poate genera și percepția unei integrări limitate la interesele economice ale marilor întreprinderi. Pentru a evita această situație, beneficiile trebuie să ajungă și la întreprinderile mici, administrațiile locale, angajați și grupurile sociale vulnerabile.

Costuri: Scenariul necesită reforme administrative complexe, instruirea și restructurarea aparatului birocratic, costuri juridice și instituționale, precum și o supraveghere internațională extinsă. Chișinăul ar trebui să demonstreze credibilitatea procesului prin mecanisme financiare capabile să atragă și să administreze investiții semnificative în infrastructură. Ar fi necesare instrumente complexe de coordonare, monitorizare și reglementare, precum și un sprijin financiar european consistent.

Costurile ar include adaptarea sistemelor vamale și fiscale, interoperabilitatea registrelor publice, modernizarea infrastructurii, extinderea serviciilor financiare, certificarea produselor și instruirea personalului instituțiilor implicate. Ar fi necesare și resurse pentru protecția socială în perioada de tranziție, inclusiv pentru recalificarea angajaților, susținerea temporară a veniturilor, restructurarea întreprinderilor și compensarea efectelor ajustării tarifelor și fiscalității. Deși semnificative, aceste costuri ar putea fi planificate și distribuite pe etape. Din acest motiv, ele ar fi mai ușor de gestionat decât cheltuielile imprevizibile și concentrate care ar apărea în cazul unei crize accelerate.

Implementare: Scenariul depinde de menținerea accesului la piața Uniunii Europene, de sprijinul financiar și tehnic european, de cooperarea pragmatică dintre Chișinău și Tiraspol și de stabilitatea relativă a mediului regional de securitate. De asemenea, presupune voință politică, stimulente economice și juridice externe, presiuni pentru standardizare și mecanisme credibile de arbitraj, monitorizare și implementare. Implementarea necesită un cadru strategic aprobat de autoritățile Republicii Moldova, care să stabilească succesiunea măsurilor, instituțiile responsabile, sursele de finanțare și indicatorii de progres.

Procesul nu poate depinde exclusiv de negocierile punctuale dintre Chișinău și Tiraspol. Este necesară și o capacitate de intervenție directă în regiune, astfel încât sprijinul financiar și tehnic să poată ajunge la comunități, întreprinderi și beneficiari fără a fi controlat exclusiv de structurile de facto. Transparența Fondului de Convergență, accesul la date economice, monitorizarea independentă și condiționarea finanțării de rezultate verificabile sunt indispensabile pentru credibilitatea scenariului.

Scenariul reintegrării politice și instituțională deplină

Acest scenariu presupune reintegrarea deplină a regiunii transnistrene în ordinea constituțională a Republicii Moldova, prin aplicarea Constituției și a legislației naționale pe întreg teritoriul țării. În termeni practici, procesul ar implica transferul competențelor administrative, judiciare și de securitate către autoritățile constituționale, cu sau fără acordarea unui statut special regiunii.

Scenariul pornește de la constatarea că modelul actual de funcționare a regiunii, bazat pe energie în condiții preferențiale, concentrare economică, control administrativ și sprijin extern, nu mai poate asigura dezvoltarea pe termen lung. Regiunea se confruntă astfel mai curând cu necesitatea identificării unor soluții de adaptare și supraviețuire decât cu posibilitatea continuării modelului existent. În aceste condiții, reintegrarea politică și instituțională deplină poate reprezenta cea mai eficientă soluție economică pe termen lung, chiar dacă presupune cele mai ridicate costuri și dificultăți în perioada de tranziție.

Scenariul poate fi realizat gradual sau într-un interval mai scurt, în funcție de contextul politic și regional. El presupune integrarea coordonată a economiei și administrației într-un spațiu comun, extinderea regulilor de piață și a cadrului normativ național, precum și aplicarea etapizată a legislației economice și sociale. Spre deosebire de reintegrarea economică graduală, acest scenariu nu se limitează la convergența fiscală, comercială sau tehnică, ci urmărește, de asemenea,

soluționarea statutului politic și încetarea funcționării structurilor de facto ca sistem separat de guvernare.

Reintegrarea deplină nu presupune însă desființarea imediată a tuturor instituțiilor regionale. Procesul ar putea fi organizat prin mecanisme tranzitorii și structuri administrative intermediare, instituite în baza unui acord politic și susținute de organizații internaționale. Acestea ar avea rolul de a asigura continuitatea serviciilor publice, transferul etapizat al competențelor și trecerea către un spațiu economic, administrativ și judiciar comun, cu garantarea drepturilor politice și civile ale populației.

Un precedent relevant este reintegrarea Slavoniei de Est, a Baranjei și a Sirmiumului de Vest în Croația, realizată în urma Acordului de la Erdut și prin intermediul unei administrații tranzitorii sub egida ONU. Procesul a permis revenirea pașnică și etapizată a teritoriului sub ordinea constituțională a Croației și transferul gradual al funcțiilor administrative și de securitate.

Experiența Croației nu poate fi aplicată direct Republicii Moldova, având în vedere diferențele de context politic, militar și instituțional. Relevanța sa constă mai ales în utilizarea unei administrații internaționale temporare, a unui mandat clar, a unui calendar de tranziție și a unor mecanisme de demilitarizare și transfer al competențelor. În cazul Republicii Moldova, asemenea instrumente ar trebui să urmărească evitarea escaladării, protejarea populației și prevenirea apariției unui vid administrativ în perioada de tranziție.

Caracteristici principale: Scenariul presupune dizolvarea graduală a structurilor de facto și transferul etapizat al competențelor către autoritățile constituționale ale Republicii Moldova. Procesul ar include reintegrarea sistemelor administrative și judiciare, demilitarizarea regiunii, transformarea mecanismelor de securitate și extinderea efectivă a ordinii constituționale asupra întregului teritoriu.

Transferul competențelor nu ar trebui realizat simultan în toate domeniile. Acesta ar putea începe cu serviciile publice și funcțiile administrative cu un caracter predominant tehnic, continuând ulterior cu justiția, ordinea publică și securitatea. O asemenea secvențiere ar reduce riscul apariției unui vid instituțional și ar permite instituțiilor Republicii Moldova să își extindă treptat capacitatea de administrare a regiunii.

În perioada de tranziție ar putea fi instituită o administrație provizorie, cu participare națională și internațională, responsabilă de continuitatea serviciilor publice, aplicarea calendarului de reintegrare și monitorizarea respectării drepturilor populației. Cadrul tranzitoriu ar trebui să reglementeze statutul funcționarilor și al angajaților instituțiilor regionale, recunoașterea documentelor, validitatea actelor administrative și judiciare, regimul proprietății și obligațiile întreprinderilor.

De asemenea, ar fi necesare reguli clare privind integrarea administrațiilor locale și a structurilor de ordine publică. Procesul ar putea include acordarea unei forme de autonomie teritorială sau a unui statut special, cu condiția ca acesta să funcționeze în limitele Constituției Republicii Moldova și să nu perpetueze existența unor sisteme administrative, judiciare și de securitate paralele.

Demilitarizarea și reforma sectorului de securitate constituie elemente centrale ale scenariului. Acestea presupun retragerea contingentului militar rus, gestionarea armamentului și munițiilor, restructurarea formațiunilor regionale și transformarea actualului mecanism de menținere a păcii într-o misiune civilă internațională de monitorizare și asistență.

Beneficii: Principalul beneficiu al scenariului constă în restabilirea integrității constituționale, a suveranității și a unității teritoriale a Republicii Moldova. Reintegrarea deplină ar elimina fragmentarea juridică și instituțională, și ar asigura aplicarea unui cadru comun de drepturi, obligații și servicii publice pe întreg teritoriul țării. Restabilirea instanțelor de drept comun și a instituțiilor administrative ar oferi populației acces uniform la justiție, protecție juridică și servicii publice. Locuitorii regiunii ar fi integrați în sistemele naționale de cadastru, fiscalitate, asigurări sociale, sănătate, educație și administrație publică.

Un cadru juridic unic ar clarifica statutul documentelor, proprietății, întreprinderilor și contractelor și ar reduce incertitudinea generată de funcționarea paralelă a două sisteme normative. Pentru mediul de afaceri, aceasta ar însemna o protecție mai clară a proprietății, acces la finanțare și investiții și eliminarea unei părți a costurilor asociate regimurilor administrative paralele.

Demilitarizarea regiunii și înlocuirea actualului mecanism de menținere a păcii cu o misiune civilă internațională ar reduce riscul unor incidente de securitate și ar crea condiții mai stabile pentru dezvoltarea economică și socială.

Scenariul ar elimina și contradicția dintre integrarea economică de facto și separarea politică formală. Legăturile comerciale, financiare și sociale deja existente ar fi integrate într-un cadru instituțional comun, ceea ce ar permite trecerea de la gestionarea fragmentată a problemelor la politici de dezvoltare aplicate la nivel național.

Riscuri: Scenariul ar întâmpina opoziția elitelor economice, politice și de securitate care beneficiază de actualele privilegii și mecanisme de rentă. Aceste grupuri ar putea utiliza instrumente administrative, economice sau informaționale pentru a bloca ori întârzia transferul competențelor. Ar putea apărea acțiuni de sabotaj, rezistență instituțională și tentative de destabilizare din partea grupurilor loiale Federației Ruse. Procesul ar putea fi însoțit de campanii de dezinformare și de mobilizarea temerilor identitare în rândul populației.

Un risc important este apariția unui vid instituțional dacă

structurile existente sunt desființate înainte ca instituțiile Republicii Moldova să poată prelua efectiv serviciile și responsabilitățile acestora. Din acest motiv, transferul competențelor trebuie corelat cu capacitatea administrativă reală și cu existența unor mecanisme provizorii de continuitate. De asemenea, ar putea apărea litigii privind proprietatea, privatizările realizate de administrația de facto, obligațiile și datoriile întreprinderilor, validitatea actelor juridice și statutul persoanelor care au activat în instituțiile regionale.

În lipsa unor reguli tranzitorii clare, aceste probleme ar putea genera insecuritate juridică și tensiuni sociale. O parte a populației ar putea percepe procesul drept o schimbare impusă din exterior. Reducerea acestui risc necesită consultarea comunităților, reprezentarea lor în procesul decizional, o comunicare publică transparentă și garanții privind drepturile lingvistice, sociale și culturale. Există și riscul ca presiunile administrative, sociale și de securitate să se manifeste simultan. Republica Moldova ar trebui să gestioneze extinderea serviciilor publice, reforma instituțiilor, reacțiile grupurilor de interese și protejarea populației într-un interval relativ scurt, ceea ce ar pune o presiune semnificativă asupra capacității instituționale a statului.

Costuri: Reintegrarea deplină ar presupune costuri bugetare foarte ridicate, care nu ar putea fi acoperite exclusiv din resursele interne ale Republicii Moldova. Ar fi necesar un program multianual de asistență externă, orientat către reformarea sistemelor sociale, administrative și judiciare, modernizarea infrastructurii, reconversia economică și integrarea socială. În primii ani ai tranziției, autoritățile Republicii Moldova ar trebui să asigure continuitatea salariilor, pensiilor, serviciilor medicale și educaționale, funcționarea administrațiilor locale și întreținerea infrastructurii esențiale.

Aceste obligații ar apărea înainte ca regiunea să poată contribui integral la finanțarea lor printr-un sistem fiscal armonizat. La acestea s-ar adăuga costurile restructurării întreprinderilor neviabile, ale recalificării angajaților, ale integrării sistemelor fiscale și informaționale și ale modernizării infrastructurii energetice, rutiere și comunale. Reforma sectorului de securitate, gestionarea armamentului și muniției, transformarea structurilor de ordine publică și susținerea unei eventuale misiuni internaționale ar constitui o categorie distinctă de cheltuieli. De asemenea, ar fi necesare resurse pentru soluționarea litigiilor privind proprietatea și pentru administrarea mecanismelor tranzitorii.

Procesul ar necesita un mecanism financiar separat, multianual și predictibil, susținut de Uniunea Europeană și de alți parteneri externi. În lipsa unei finanțări garantate și a unei repartizări clare a responsabilităților, preluarea rapidă a tuturor obligațiilor ar putea crea presiuni care să depășească capacitatea bugetară și administrativă a Republicii Moldova.

Condiții de realizare: În mod realist, scenariul ar deveni posibil în contextul unei ferestre geopolitice favorabile, asociate cu încheierea războiului din Ucraina, reducerea influenței Federației Ruse în regiune și instituirea unor garanții internaționale de securitate. Ar fi necesară mobilizarea unui sprijin financiar extern substanțial, orientat nu doar către intervenții de urgență, ci și către un program multianual de transformare economică, instituțională și socială.

La nivel intern, Republica Moldova ar trebui să dispună de un consens politic suficient de larg și de o strategie coerentă de reintegrare, capabilă să fie aplicată pe parcursul mai multor cicluri electorale. Înaintea începerii transferului instituțional, ar trebui adoptat un cadru juridic al tranziției, care să stabilească statutul temporar al regiunii, succesiunea preluării competențelor, garanțiile acordate populației, regimul proprietății și mecanismele de soluționare a litigiilor. Ar fi necesar un acord internațional privind demilitarizarea, securitatea în perioada de tranziție și mandatul unei eventuale administrații sau misiuni civile internaționale. Fără asemenea garanții, procesul ar rămâne vulnerabil la presiuni externe și acțiuni de destabilizare.

Scenariul presupune și consolidarea capacității administrative a instituțiilor Republicii Moldova. Acestea ar trebui să poată extinde serviciile publice, să aplice legislația și mecanismele de control fără a afecta funcționarea administrației în restul țării. În mod realist, reintegrarea politică și instituțională deplină ar trebui precedată de o perioadă de convergență economică, socială și administrativă.

Această etapă pregătitoare ar reduce costurile tranziției, ar limita riscurile instituționale și ar facilita acceptarea procesului de către populația regiunii.

Evaluarea comparativă a scenariilor și implicații de secvențiere

Compararea celor patru scenarii trebuie să pornească de la o precizare metodologică esențială, care rezultă din analiza capitolelor I–VI. Scenariul *status quo* nu reprezintă o stare de echilibru față de care pot fi măsurate costurile schimbării, ci un proces de degradare cumulativă, economică, demografică și fiscală, ale cărui costuri cresc în timp. În consecință, absența schimbării este evaluată ca o opțiune explicită de politică publică, cu propriile efecte și costuri, și nu ca o alternativă neutră.

Cele patru scenarii nu trebuie interpretate ca opțiuni complet separate. Criza accelerată poate rezulta din prelungirea *status quo*-ului sau din aplicarea insuficient pregătită a unor reforme. În același timp, reintegrarea economică graduală și reintegrarea politică și instituțională deplină pot reprezenta etape succesive ale aceluiași proces. Prima oferă cadrul practic al tranziției, iar cea de-a doua descrie rezultatul instituțional final. Tabelul de mai jos sintetizează evaluarea scenariilor pe baza a cinci criterii relevante pentru decizia de politici publice: sustenabilitatea economică, costul fiscal pentru bugetul public, fezabilitatea administrativă, impactul social și asupra ocupării forței de muncă și riscul de destabilizare.

Tabelul 2

Evaluarea comparativă a scenariilor de reintegrare pe cinci criterii de politici publice

Scenariu / Criteriu	Sustenabilitate economică	Cost fiscal	Fezabilitate administrativă	Impact social și asupra ocupării	Risc de destabilizare
S1. Status quo sau conivență	Scăzută. Modelul existent continuă să piardă capacitate de producție, venituri și capital uman	Aparent redus pe termen scurt, dar în creștere în timp, inclusiv prin riscul unei intervenții de urgență	Ridicată pe termen imediat, deoarece nu presupune reforme, dar scade odată cu acumularea dezechilibrelor	Negativ și progresiv, prin reducerea veniturilor, depopulare și degradarea serviciilor publice	În creștere, pe măsură ce administrația regională își pierde capacitatea de compensare a șocurilor
S2. Criză accelerată	Foarte scăzută. Ajustarea dezordonată poate afecta inclusiv întreprinderi și capacități încă viabile	Ridicat, concentrat și imprevizibil, dominat de intervenții energetice, sociale și umanitare	Foarte scăzută. Gestionarea este reactivă, sub presiune și fără o secvențiere pregătită	Sever, prin șomaj, reducerea veniturilor, migrație accelerată și întreruperea unor servicii publice	Foarte ridicat, inclusiv prin posibila suprapunere a riscurilor sociale, umanitare și de securitate
S3. Reintegrare economică graduală	Medie spre ridicată. Valorifică integrarea comercială deja existentă și permite restructurarea diferențiată a sectoarelor	Semnificativ, dar etapizat și mai predictibil; poate mobiliza sprijinul Uniunii Europene și al altor parteneri	Medie. Necesită capacitate administrativă, calendare, criterii de conformare și regimuri tranzitorii	Gestionabil, dacă armonizarea fiscală și restructurarea sunt însoțite de protecție socială, recalificare și sprijin pentru întreprinderi	Scăzut spre mediu, în funcție de ritmul reformelor, transparența Fondului de Convergență și reacția administrației de la Tiraspol
S4. Reintegrare politică și instituțională deplină	Ridicată pe termen lung, deoarece elimină fragmentarea instituțională, dar depinde de calitatea și ritmul tranziției	Foarte ridicat, în special în primii ani, prin preluarea serviciilor publice, restructurarea instituțiilor și modernizarea infrastructurii	Scăzută în condițiile actuale; poate crește dacă scenariul este precedat de convergență economică și beneficiază de o fereastră geopolitică favorabilă	Ridicat în perioada inițială, dar cu beneficii structurale pe termen lung prin integrarea serviciilor, garantarea drepturilor și integrarea pieței muncii	Mediu spre ridicat, dependent de contextul regional, demilitarizare, garanțiile internaționale și acceptarea procesului de către populație

Lectura comparativă conduce la trei implicații principale pentru secvențierea procesului.

În primul rând, reintegrarea economică graduală reprezintă o etapă fezabilă a tranziției, nu neapărat punctul final al reintegrării. Este scenariul în care costurile pot fi distribuite în timp, riscurile pot fi gestionate, iar măsurile se pot sprijini pe interdependențele comerciale și financiare deja existente. În același timp, acesta permite consolidarea capacității administrative și sociale necesare unei eventuale reintegrări politice și instituționale depline.

În al doilea rând, succesiunea măsurilor ar trebui să decurgă din raportul dintre riscuri, beneficii și capacitatea de adaptare a sectoarelor. Procesul ar trebui să înceapă prin formalizarea relațiilor comerciale dintre cele două maluri, simplificarea procedurilor și consolidarea accesului întreprinderilor la piața Uniunii Europene. Aceste domenii prezintă riscuri relativ reduse și pot produce beneficii imediate.

Următoarea etapă ar trebui să includă armonizarea fiscală și vamală graduală, inclusiv aplicarea etapizată a mecanismelor asociate Fondului de Convergență. Această etapă ar trebui însoțită de protecție socială, sprijin pentru întreprinderile mici și mijlocii, recalificarea angajaților și regimuri tranzitorii pentru sectoarele care nu se pot adapta imediat. Ulterior, procesul ar putea avansa către convergența serviciilor publice, interoperabilitatea registrelor, recunoașterea documentelor și transferul gradual al unor competențe administrative. Reintegrarea politică și instituțională deplină ar putea constitui etapa finală, realizabilă numai după consolidarea unei capacități administrative suficiente și apariția condițiilor politice și de securitate necesare.

În al treilea rând, evaluarea evidențiază existența unui risc simetric. Amânarea pe termen indefinit a ajustării permite acumularea dezechilibrelor și crește probabilitatea unei crize necontrolate. Forțarea ritmului comprimă costurile într-o perioadă prea scurtă și poate depăși capacitatea populației, a întreprinderilor și a instituțiilor de a se adapta.

Scenariul crizei accelerate reprezintă tocmai materializarea unuia dintre aceste riscuri. El poate apărea fie prin menținerea prea îndelungată a status quo-ului, fie prin introducerea unor schimbări insuficient pregătite și lipsite de mecanisme tranzitorii.

Prin urmare, principala alegere de politică publică nu este între păstrarea situației actuale și reintegrarea imediată, ci între o ajustare planificată și una impusă de criză.

Aranjamentele formale care nu sunt însoțite de convergență economică, socială și instituțională reală ar reproduce *status quo*-ul sub o altă denumire. În schimb, o secvențiere clară poate transforma integrarea economică existentă într-un proces gradual de reintegrare instituțională.

Măsurile concrete necesare pentru parcurgerea acestei traiectorii sunt detaliate în Capitolul VIII, dedicat recomandărilor de politici publice.

Capitolul VIII. Armonizarea legislației dintre cele două maluri ale Nistrului

Premisele armonizării

Reintegrarea reprezintă obiectivul politic, iar convergența economică și instituțională este procesul prin care acest obiectiv poate deveni realist. În timp ce negocierile politice au stagnat timp de trei decenii, relațiile economice și sociale dintre cele două maluri au continuat să se dezvolte, producând forme de apropiere funcțională pe care procesul politic nu a reușit încă să le formalizeze.

Această convergență este vizibilă, în primul rând, prin mobilitatea forței de muncă spre malul drept. Numeroși locuitori ai regiunii se deplasează la locuri de muncă din Chișinău sau din alte localități, atrași de salariile mai mari, dar și de accesul la servicii medicale și oportunitățile educaționale. Mobilitatea reduce oferta de forță de muncă disponibilă pentru întreprinderile din regiuni și crește dependența gospodăriilor de veniturile obținute în afara regiunii, dar produce și un efect social mai profund: malul drept devine treptat un spațiu de referință economică și socială pentru populația din regiune.

Apropierea dintre cele două maluri este susținută și de integrarea cotidiană a piețelor de consum. Persoanele care lucrează sau studiază pe malul drept achiziționează aici bunuri și servicii, generând fluxuri comerciale dificil de surprins statistic, dar importante pentru apropierea economică. Cea mai structurată formă de convergență se produce însă prin integrarea întreprinderilor exportatoare în mecanismele comerciale ale Republicii Moldova.

Pentru a beneficia de acces la piața Uniunii Europene în cadrul DCFTA, companiile din regiune se înregistrează în conformitate cu legislația Republicii Moldova, utilizează certificate de origine moldovenești, exportă prin sistemul vamal gestionat de autoritățile Republicii Moldova și aplică standarde tehnice compatibile cu cele europene.

Această evoluție poate fi descrisă drept o formă de „europenizare economică fără europenizare politică": deși administrația de la Tiraspol își menține orientarea politică declarată spre Federația Rusă, o parte importantă a economiei regionale funcționează tot mai mult în baza regulilor necesare accesului la piața europeană.

Convergența comercială nu a produs însă automat liberalizarea economică, politică sau instituțională a regiunii. Beneficiile accesului la piețele externe au fost valorificate într-un sistem economic puternic concentrat, în care adaptarea este controlată în mare măsură administrativ și nu rezultă din concurență deschisă. Concentrarea unor sectoare importante, inclusiv comerțul, carburanții, telecomunicațiile și o parte tot mai mare a agriculturii, se combină cu centralizarea bugetară, care lasă localitățile fără autonomie financiară reală, și cu lipsa competiției politice, care reduce presiunea internă pentru reforme.

Din acest motiv, armonizarea nu se poate limita la înregistrarea formală a întreprinderilor sau la introducerea unor norme tehnice, lăsând neatinse mecanismele care păstrează diferențe structurale în funcționarea economiei. Ea trebuie să includă deschiderea piețelor, protejarea întreprinderilor mici și mijlocii, facilitarea accesului la finanțare și reducerea dependenței economice de grupurile dominante. Armonizarea legislativă nu pornește, așadar, de la zero, iar sarcina politicilor publice este transformarea unei convergențe spontane, asimetrice și vulnerabile într-un proces reglementat, echitabil și predictibil.

Principiile directoare ale procesului de armonizare

Procesul de armonizare trebuie să fie gradual și adaptat capacității economiei, populației și instituțiilor de a absorbi schimbările. Instrumentele fiscale, vamale, sociale și administrative nu pot fi introduse simultan și nici aplicate mecanic, fără evaluarea efectelor asupra întreprinderilor, ocupării forței de muncă și nivelului de trai. Pentru reformele structurale poate fi necesar un orizont de tranziție cuprins între patru și zece ani, iar ritmul implementării trebuie corelat cu evoluția veniturilor populației, productivitatea întreprinderilor și capacitatea instituțională. Ca principiu general, presiunea fiscală suplimentară nu ar trebui să crească într-un ritm care să determine închiderea întreprinderilor viabile, reducerea bruscă a veniturilor sau extinderea economiei informale.

Secvențierea acestor măsuri trebuie să fie completată prin adoptarea principiului accesului în schimbul conformării exacte. Întreprinderile care beneficiază de facilitățile oferite de Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv și (DCFTA), certificate de origine, acces la piața internă, finanțare sau programe publice trebuie să respecte toate cerințele fiscale, vamale, tehnice și de raportare prevăzute de legislația Republicii Moldova. Întreprinderile care respectă aceste cerințe trebuie să beneficieze, la rândul lor, de proceduri simplificate și de acces previzibil la

facilități, în timp ce anumite avantaje pot fi limitate în cazul nerespectării repetate a condițiilor aplicate.

În același timp, documentele, certificatele și autorizațiile emise în regiune pot fi acceptate atunci când sunt compatibile cu legislația Republicii Moldova, dar această recunoaștere trebuie să aibă un caracter strict tehnic și să nu producă efecte de legitimare politică sau juridică a administrației de facto.

Armonizarea trebuie să includă și mecanisme tranzitorii de compensare. Nicio măsură fiscală, tarifară sau socială cu efecte importante asupra populației și întreprinderilor nu ar trebui introdusă fără instrumente pentru atenuarea costurilor ajustării. Fondul de Convergență poate fi utilizat pentru protecția grupurilor vulnerabile, restructurarea întreprinderilor, adaptarea instituțională și compensarea temporară a diferențelor dintre cele două sisteme. În același timp, activitatea formală trebuie să fie mai simplă, mai sigură și mai avantajoasă decât evitarea regulilor.

Noile obligații noi trebuie asociate cu accesul la finanțare, protecție juridică, piețe, programe de dezvoltare și servicii administrative mai eficiente. Calendarele reformelor trebuie publicate din timp, consultate cu mediul de afaceri și comunitățile vizate și monitorizate permanent. Atunci când sunt identificate efecte economice sau sociale disproporționate, poate fi ajustat ritmul implementării, fără abandonarea direcției generale de convergență.

Integrarea etapizată a întreprinderilor

Întreprinderile din regiune au niveluri diferite de integrare în economia Republicii Moldova, motiv pentru care integrarea lor în spațiul juridic și instituțional național nu poate fi realizată simultan. Unele companii utilizează deja acordurile comerciale, certificatele de origine și mecanismele vamale ale Republicii Moldova pentru accesul la piețele externe. Acestea ar trebui integrate primele în sistemele naționale de reglementare, prin extinderea obligațiilor de raportare fiscală și statistică, aplicarea unor cerințe uniforme de trasabilitate și certificare și consolidarea verificării standardelor tehnice, sanitare și fitosanitare. Pentru activitățile care necesită licențiere trebuie instituite mecanisme comune de control, astfel încât avantajele oferite prin acordurile internaționale ale Republicii Moldova să fie însoțite de respectarea obligațiilor corespunzătoare.

O a doua categorie este reprezentată de întreprinderile care comercializează bunuri sau servicii pe malul drept. Acestea trebuie să se conformeze gradual legislației Republicii Moldova aplicabile activităților respective, inclusiv standardele sanitare, fitosanitare și tehnice, cerințele privind protecția consumatorilor, obligațiile fiscale și de raportare, precum și rigorile de autorizare.

Pentru numeroase companii, o parte dintre aceste cerințe sunt deja aplicate parțial, iar obiectivul nu este crearea unui sistem complet nou, ci uniformizarea și extinderea practicilor existente.

În cazul întreprinderilor orientate exclusiv spre piața regiunii, integrarea trebuie stimulată prin beneficii concrete, nu exclusiv prin presiune administrativă. Aceste companii trebuie să poată beneficia de proceduri simplificate de înregistrare, acces la sistemul judiciar al Republicii Moldova, servicii bancare, mecanisme de garantare a creditelor, programe de subvenționare și sprijin pentru digitalizare, certificare și modernizare. Accesul la programele naționale și europene pentru întreprinderile mici și mijlocii trebuie acordat în condiții echitabile, comparabile cu cele aplicate companiilor de pe malul drept. Avansarea procesului trebuie să se bazeze pe criterii verificabile, precum înregistrarea, respectarea obligațiilor de raportare, conformarea vamală, adoptarea standardelor tehnice și utilizarea sistemelor financiare reglementate.

Armonizarea fiscală

Principala diferență structurală dintre cele două sisteme fiscale ține de modelul de impozitare. În stânga Nistrului predomină impozitarea veniturilor, în timp ce sistemul Republicii Moldova se bazează într-o măsură importantă și pe impozitarea consumului prin TVA și accize. Aplicarea imediată a întregului sistem fiscal național ar putea genera o creștere bruscă a obligațiilor fiscale ale întreprinderilor, cu efecte directe asupra prețurilor, ocupării forței de muncă și nivelului de trai.

Potrivit estimărilor autorilor, diferența actuală dintre nivelurile de fiscalizare dintre cele două maluri reprezintă aproximativ 15% din PIB-ul regiunii, iar aplicarea imediată a unui regim similar celui de pe malul drept ar putea conduce la dublarea poverii fiscale suportate de mediul de afaceri din regiune. Din acest motiv, armonizarea fiscală ar trebui desfășurată pe un orizont orientativ de patru până la zece ani, iar creșterea anuală a presiunii fiscale agregate nu ar trebui să depășească aproximativ 1% din PIB-ul regiunii.

Acest ritm trebuie corelat cu evoluția veniturilor populației, productivitatea întreprinderilor, situația ocupării forței de muncă și capacitatea instituțiilor de a administra noile mecanisme, astfel încât tranziția să nu provoace închiderea întreprinderilor viabile sau extinderea economiei informale.

Introducerea TVA trebuie precedată de pregătirea infrastructurii administrative, inclusiv crearea registrului contribuabililor, digitalizarea administrării fiscale și instruirea personalului instituțiilor și a mediului de afaceri. Cota standard de 20% poate fi aplicată inițial unei categorii restrânse de produse, precum băuturile alcoolice, produsele din tutun și produsele petroliere, în timp ce pentru celelalte bunuri și servicii poate fi menținut temporar un regim favorabil. În perioada inițială, estimată la aproximativ trei

ani, nivelul colectării TVA ar putea fi plafonat temporar la 3–5% din PIB-ul regional, pentru a permite testarea capacității administrative de colectare și pentru a limita impactul imediat asupra prețurilor și lichidității întreprinderilor.

Ca măsură de prudență, Guvernul Republicii Moldova ar putea începe colectarea TVA pentru mărfurile importate în regiune încă din această perioadă, cu condiția existenței unor proceduri clare și a unui mecanism transparent de administrare și utilizare a veniturilor acumulate. După funcționalizarea sistemelor administrative, baza de impozitare poate fi extinsă gradual, inclusiv prin aplicarea cotei reduse de 8% pentru produse alimentare, medicamente și bunuri de primă necesitate, concomitent cu armonizarea procedurilor de rambursare, a regulilor de deducere și a sistemelor electronice de administrare fiscală.

În calendarul propus de autori, această extindere ar urma să se desfășoare aproximativ între al treilea și al șaptelea an, iar între al șaptelea și al zecelea an ar urma aplicarea regimului comun de TVA utilizat în Republica Moldova, cu cotele de 20%, 8% și 0%, precum și eliminarea treptată a excepțiilor regionale. Potrivit estimărilor documentului original, aplicarea TVA în regiune ar putea genera încasări de cel puțin 2 miliarde de ruble transnistrene anual, valoare care trebuie tratată drept o estimare orientativă, dependentă de baza de impozitare, gradul de conformare și capacitatea administrativă de colectare.

Accizele trebuie introduse gradual pentru categoriile de bunuri supuse accizării pe malul drept, pe baza unui calendar suficient de lung pentru a evita creșterile bruște ale prețurilor, stimularea contrabandei și extinderea comerțului informal. Documentul recomandă o perioadă de tranziție de până la zece ani pentru aplicarea integrală a regimului accizelor, iar diferențele temporare dintre cele două sisteme fiscale ar urma să fie compensate prin Fondul de Convergență. Potrivit estimărilor autorilor, aplicarea accizelor ar putea genera aproximativ 720 milioane de ruble transnistrene anual.

După modelul Fondului Rutier al Republicii Moldova, o cotă de până la 80% din accizele aplicate produselor petroliere ar putea fi direcționată către infrastructura rutieră, ceea ce ar putea reduce cu aproximativ 270 milioane de ruble transnistrene anual cheltuielile suportate în prezent de bugetul regional pentru întreținerea drumurilor. Legătura directă dintre taxele colectate și modernizarea infrastructurii ar face beneficiile armonizării mai vizibile pentru populație și mediul de afaceri și ar demonstra că introducerea unor obligații fiscale suplimentare este însoțită de investiții concrete în dezvoltarea regiunii.

Armonizarea trebuie să includă și reformarea contribuțiilor sociale și medicale. Actualul fond regional de protecție socială poate fi separat gradual în două sisteme distincte, unul destinat asigurărilor sociale și altul asigurărilor medicale, ceea ce ar permite o administrare mai transparentă a veniturilor și cheltuielilor și apropierea treptată de arhitectura instituțională a Republicii Moldova.

Reforma nu trebuie să producă o creștere bruscă a sarcinii totale suportate de angajatori și angajați, iar diferențele temporare dintre nivelurile contribuțiilor pot fi acoperite prin Fondul de Convergență. În configurația inițială propusă de autori, contribuția pentru asigurările sociale ar fi stabilită la 18%, iar cea pentru asigurările medicale la 2%.

Cele două cote ar reprezenta o sarcină inițială de 20%, în condițiile în care nivelul total suportat în prezent de angajatori este estimat la aproximativ 24%. Diferența până la necesarul de finanțare al celor două sisteme ar urma să fie acoperită temporar din Fondul de Convergență, iar ulterior cotele ar putea fi apropiate gradual de cele aplicate în Republica Moldova, pe baza unui calendar agreat. Creșterea contribuțiilor trebuie corelată cu extinderea efectivă a accesului populației la asigurări medicale, pensii și alte forme de protecție socială, astfel încât noile obligații să fie însoțite de drepturi și beneficii reale.

Facilitățile fiscale existente trebuie evaluate în funcție de eficiența lor economică și socială. Cele care distorsionează concurența, stimulează operațiuni speculative sau mențin avantaje nejustificate trebuie eliminate gradual, în timp ce facilitățile care susțin investițiile productive, modernizarea tehnologică și menținerea locurilor de muncă pot fi păstrate temporar, pe baza unor criterii clare și verificabile.

Pentru întreprinderile mici și mijlocii trebuie prevăzute regimuri fiscale simplificate, iar definițiile privind profitul impozabil, amortizarea și tratamentul investițiilor trebuie apropiate gradual de cadrul național. Fiecare obligație fiscală nouă trebuie să fie precedată sau însoțită de măsuri care susțin dezvoltarea întreprinderilor, inclusiv accesul la finanțare, simplificarea procedurilor, mecanisme de garantare și eliminarea costurilor administrative sau a tarifelor de monopol.

Parametrii tehnici propuși, respectiv perioada de patru până la zece ani, creșterea anuală de aproximativ 1% din PIB, plafonarea temporară a colectării TVA la 3–5% din PIB, cotele inițiale de 18% și 2% și tranziția de până la zece ani pentru accize, trebuie utilizați ca repere pentru elaborarea calendarului de armonizare, nu ca valori rigide aplicabile indiferent de evoluția economică și socială a regiunii.

Armonizarea vamală și integrarea comercială formală

Comerțul dintre cele două maluri ale Nistrului, precum și comerțul extern al regiunii funcționează în prezent printr-o combinație de reguli naționale, derogări și proceduri provizorii. Acest sistem sporește costurile administrative, reduce transparența și menține spații pentru activități

informale. Obiectivul reformelor trebuie să fie formarea unui sistem comercial unic, bazat pe reguli clare, verificabile și compatibile cu DCFTA, fără a bloca activitatea economică legitimă.

Primul pas îl constituie instituirea unui mecanism unic de înregistrare, evidență și raportare pentru companiile din stânga Nistrului care activează pe malul drept sau utilizează documentele Republicii Moldova pentru comerțul extern. Mecanismul trebuie să ofere înregistrare fiscală simplificată, acces nediscriminatoriu la certificate de origine, evidență vamală unică și asistență tehnică pentru conformare. Obligațiile de raportare trebuie să fie proporționale cu dimensiunea și activitatea întreprinderilor, astfel încât formalizarea să ofere o cale legală și previzibilă pentru ieșirea din zona gri, fără a deveni o nouă barieră administrativă.

Aplicarea graduală a Codului vamal trebuie să includă standardizarea documentelor, armonizarea clasificării tarifare și utilizarea unor nomenclatoare comerciale comune. Excepțiile și procedurile paralele trebuie eliminate etapizat, iar regimurile tranzitorii trebuie să aibă termene clare de expirare și criterii verificabile. În paralel, conectarea sistemelor informaționale și schimbul electronic de declarații, certificate și date privind transporturile trebuie să contribuie la reducerea procedurilor repetitive și a costurile suportate de companiile conforme.

Accesul la facilitățile DCFTA trebuie condiționat de respectarea standardelor tehnice, sanitare și fitosanitare, precum și a obligațiilor fiscale și vamale. Companiile conforme trebuie să beneficieze de acces deplin și previzibil la piețele externe, în timp ce întreprinderile care refuză în mod repetat conformarea nu pot continua să utilizeze avantajele comerciale fără asumarea obligațiilor corespunzătoare. Pentru consolidarea transparenței poate fi creat un registru public al companiilor autorizate să desfășoare comerț formal prin mecanismele Republicii Moldova, care să includă informațiile relevante privind statutul fiscal, licențele și istoricul conformării.

Documentele, certificatele și autorizațiile emise în regiune pot fi acceptate după verificarea compatibilității lor cu legislația Republicii Moldova, fără ca această recunoaștere tehnică să producă efecte de legitimare politică. În același timp, trebuie inventariate taxele, permisele, controalele și procedurile care afectează circulația bunurilor dintre cele două maluri, iar barierele lipsite de justificare fiscală, sanitară, vamală sau de securitate trebuie eliminate. Pentru metalurgie, energie, produse agroalimentare și bunuri cu dublă utilizare sunt necesare mecanisme consolidate de trasabilitate, bazate pe declarații electronice, certificate de origine verificabile și schimb de date între autoritățile competente. Obiectivul final este crearea unui spațiu comercial transparent, fiscalizat și compatibil cu piața europeană.

Integrarea graduală a sistemului financiar-bancar

Existența a două sisteme bancare separate reprezintă una dintre principalele bariere structurale în calea convergenței. Instituțiile financiare din regiune nu sunt supravegheate de Banca Națională a Moldovei și au acces limitat la sistemele internaționale de decontare, ceea ce determină deja o parte dintre întreprinderile exportatoare să utilizeze serviciile băncilor de pe malul drept. Această practică oferă un punct de pornire pentru integrarea graduală a serviciilor financiare.

Procesul trebuie să înceapă prin relansarea cooperării dintre autoritățile financiare și instituirea unui mecanism permanent de consultare cu reprezentanții comunității bancare. Normele de supraveghere și raportare trebuie apropiate gradual de cerințele aplicate de Banca Națională a Moldovei, inclusiv în ceea ce privește transparența acționariatului, gestionarea riscurilor, prevenirea spălării banilor și raportarea financiară. În paralel, întreprinderile din stânga Nistrului trebuie să beneficieze de acces mai larg la conturi bancare, credite, instrumente de plată și mecanisme de garantare oferite prin sectorul bancar moldovenesc.

Accesul la finanțare trebuie corelat cu respectarea cerințelor de transparență și conformare, iar obiectivul pe termen lung trebuie să fie formarea unei piețe financiare unice, supravegheate în mod unitar și capabile să susțină investițiile la nivel național.

Cadrul juridic al activității economice

Integrarea comercială, fiscală și financiară nu poate funcționa fără reguli previzibile privind proprietatea, contractele, investițiile și soluționarea litigiilor. Incertitudinile juridice sporesc costurile suportate de întreprinderi, limitează accesul la finanțare și reduc atractivitatea regiunii pentru investiții. Din acest motiv, legislația privind activitatea întreprinderilor, contractele, insolvabilitatea, raportarea financiară și protecția investițiilor trebuie apropiată gradual de cadrul normativ al Republicii Moldova, cu perioade de tranziție și asistență pentru companiile care trebuie să își adapteze activitatea.

O problemă distinctă o constituie recunoașterea contractelor, garanțiilor, actelor economice și drepturilor de proprietate constituite în baza normelor regionale. Recunoașterea nu poate fi automată, dar nici respinsă în bloc. Sunt necesare reguli tranzitorii care să permită verificarea compatibilității acestora cu legislația Republicii Moldova, protejarea drepturilor părților și prevenirea insecurității juridice. Întreprinderile trebuie să dispună, de asemenea, de mecanisme credibile pentru soluționarea litigiilor comerciale și financiare, inclusiv prin proceduri tranzitorii de arbitraj sau prin acces gradual la instanțele recunoscute.

Digitalizarea procedurilor de înregistrare, autorizare și raportare trebuie să reducă procedurile repetitive și costurile activității legale. În același timp, protecția concurenței și a consumatorilor trebuie să ocupe un loc central, având în vedere nivelul ridicat de concentrare economică din regiune. Integrarea nu trebuie să consolideze monopolurile existente, ci să faciliteze intrarea pe piață a unor întreprinderi noi, dezvoltarea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii și aplicarea unor reguli comune privind calitatea produselor, informarea consumatorilor și practicile comerciale.

Protecția socială și mobilitatea forței de muncă

Mobilitatea forței de muncă reprezintă unul dintre cele mai importante canale ale convergenței, dar efectele sale sunt limitate de fragmentarea sistemelor de asigurări sociale și medicale și de dificultățile privind recunoașterea perioadelor de contribuție. Republica Moldova asigură deja protecție medicală pentru o parte importantă a locuitorilor din stânga Nistrului, însă persistă categorii care nu beneficiază de o protecție suficientă, inclusiv unii salariați care activează pe malul drept.

Sistemul național de asigurări medicale trebuie extins gradual, în corelare cu reforma contribuțiilor și cu capacitatea instituțiilor medicale de a furniza servicii suplimentare. Perioadele de muncă și contribuțiile achitate în cele două sisteme trebuie recunoscute pe baza unor reguli clare, astfel încât persoanele care au lucrat pe ambele maluri să nu piardă drepturi din cauza fragmentării administrative. De asemenea, sunt necesare mecanisme de portabilitate a pensiilor, indemnizațiilor și altor prestații atunci când o persoană își schimbă locul de muncă sau reședința.

Lucrătorii mobili trebuie să beneficieze de informații clare privind contribuțiile, drepturile de muncă, asigurările și accesul la servicii, iar o atenție specială trebuie acordată persoanelor care nu dețin cetățenia Republicii Moldova. Persoanele care riscă să piardă anumite beneficii în procesul de armonizare trebuie protejate prin măsuri compensatorii temporare. Prin aceste instrumente, mobilitatea poate fi transformată dintr-un factor de depopulare și insecuritate socială într-un mecanism de integrare și de reducere a fragmentării socioeconomice dintre cele două maluri.

Mecanismele de implementare

Aplicarea reformelor necesită o arhitectură instituțională comună, deoarece măsurile sectoriale izolate nu pot produce convergență dacă nu sunt coordonate, finanțate și monitorizate în baza unui cadru unitar. Fondul de Convergență trebuie să reprezinte principalul instrument financiar al procesului și poate fi alimentat din veniturile provenite din TVA și accizele colectate în legătură cu activitatea economică din regiune, din transferuri de la bugetul de stat și din contribuții ale Uniunii Europene și ale altor parteneri externi.

Resursele Fondului trebuie să finanțeze compensarea temporară a diferențelor dintre regimurile fiscale și sociale, protejarea persoanelor afectate de ajustări, susținerea întreprinderilor mici și mijlocii, modernizarea infrastructurii, digitalizarea sistemelor administrative și recalificarea profesională. Administrarea fondului trebuie să se bazeze pe criterii publice de eligibilitate, proceduri transparente de selecție și monitorizarea independentă a utilizării resurselor. Principiul fundamental trebuie să fie acela că nicio etapă de armonizare cu efecte economice sau sociale semnificative nu este aplicată fără un mecanism compensator corespunzător.

Coordonarea tehnică poate fi asigurată printr-o Platformă Permanentă de Convergență Economică, care să reunească reprezentanți ai instituțiilor responsabile de finanțe, economie, fiscalitate, vamă și supraveghere bancară, alături de reprezentanți ai mediului de afaceri, comunităților locale, precum și experți independenți. Platforma ar trebui să monitorizeze progresul, să identifice barierele legislative și administrative, să pregătească și să actualizeze calendarele de implementare, să evalueze efectele economice și sociale și să contribuie la soluționarea problemelor apărute în activitatea comercială curentă. Rolul său trebuie să fie acela de punct unic de coordonare, fără a dubla competențele instituțiilor publice existente.

Integrarea formală nu poate fi construită exclusiv prin condiționalități și obligații. Întreprinderile, în special cele mici și mijlocii, trebuie să dispună de resursele necesare pentru a respecta noile reguli. Un program dedicat trebuie să ofere consultanță fiscală și juridică, instruire privind procedurile vamale, sprijin pentru digitalizare, acces la credite și garanții, precum și asistență pentru certificare, standardizare și accesul la piața Uniunii Europene. Susținerea acestui sector poate crea o bază economică interesată de reguli comune, concurență și integrare și poate reduce dependența procesului de marile grupuri economice privilegiate.

Concluzii

Armonizarea legislativă și instituțională nu presupune uniformizarea imediată a celor două sisteme, ci reducerea graduală a diferențelor structurale prin calendare predictibile, condiționalitate și mecanisme compensatorii.

Procesul trebuie să pornească de la domeniile în care convergența este deja avansată, în special de la întreprinderile exportatoare, comerț, procedurile vamale și accesul la piața Uniunii Europene, și să fie extins ulterior către fiscalitate, sectorul financiar-bancar, cadrul juridic și sistemele sociale.

Ordinea măsurilor este la fel de importantă ca măsurile în sine. Introducerea obligațiilor trebuie precedată sau însoțită de acces la finanțare, protecție juridică, servicii publice și sprijin pentru adaptare. În lipsa acestor condiții, armonizarea poate stimula informalitatea și rezistența în locul integrării.

Principiul general al recomandărilor este reducerea barierelor nejustificate, creșterea compatibilității instituționale și extinderea graduală a regulilor economice comune. Numai astfel convergența poate deveni un proces predictibil și durabil, capabil să susțină dezvoltarea economică și apropierea reală dintre cele două maluri ale Nistrului.

Regiunea transnistreană în 2026: criză structurală, convergență economică și perspective de reintegrare

Studiul analizează situația economică, socială și instituțională a regiunii transnistrene în 2026, într-un moment în care modelul economic bazat pe accesul la energie în condiții preferențiale, menținerea administrativă a cursului valutar și susținerea întreprinderilor energointensive își pierde capacitatea de a genera venituri și de a asigura stabilitatea socială. Pornind de la date statistice de pe ambele maluri ale Nistrului, interviuri și consultări cu reprezentanți ai mediului de afaceri, precum și de la estimările autorilor, studiul examinează dinamica macroeconomică și valutară, declinul demografic, evoluția industriei și agriculturii, comerțul extern, relațiile comerciale dintre cele două maluri și sustenabilitatea financiară a regiunii.

Analiza arată că integrarea economică dintre cele două maluri se află deja într-un stadiu avansat. Întreprinderile din regiune depind de procedurile vamale, certificatele de origine și cadrul juridic administrat de Republica Moldova pentru accesul la piețele externe, în timp ce Uniunea Europeană și malul drept al Nistrului au devenit principalele piețe de desfacere. Miza politicilor publice este, prin urmare, formalizarea și consolidarea integrării economice deja existente, precum și aprofundarea graduală și sustenabilă a convergenței dintre cele două maluri. În acest context, studiul evaluează scenarii de reintegrare și propune o abordare graduală a convergenței fiscale, vamale, financiar-bancare, juridice și sociale, subliniind că ordinea, ritmul și mecanismele de compensare a reformelor sunt esențiale pentru sustenabilitatea tranziției.

Publicația se adresează factorilor de decizie, mediului de afaceri, societății civile și partenerilor internaționali interesați de evoluția regiunii transnistrene și de perspectivele reintegrării Republicii Moldova. Studiul a fost realizat de Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” în parteneriat cu Fundația Friedrich Ebert Moldova (FES).

Friedrich Ebert Stiftung